

התמים

מוסף בית השני לחיילי בית דוד

ברוך ה'
שלא נתנו
טורח לשניהם

(תהלים קב"ד, ו')

דבר מלכות

"לעבור

למלחמת תנופה"

א. בסדר הנהגת מלחמה יש ב' שיטות:

(א) כל זמן שהשונא אינו מתנפל, אין עושים כנגדו כלום, ורק כאשר השונא מתחיל להתנפל על העיר ויושבי', אזי לוחמים כנגדו בכדי להגן על העיר. זוהי מלחמת הגנה.

(ב) אין מחכים עד שהאויב יתחיל להתנפל, אלא מתקדמים ועורכים מלחמה עם האויב, וזוהי מלחמת תנופה.

ושתי מעלות במלחמת תנופה על מלחמת הגנה:

(א) בכל מצב יש צד חזק וצד חלש. כאשר האויב מתחיל במלחמה בוחר אצל עצמו הצד החזק, ואצל שכנגדו - הצד החלש, "כל הנחשלים אחריך", ושם עורך את ההתקפה ומנהל את המלחמה, לאחר שבוחר לעצמו את הזמן היותר נוח עבורו. אמנם, במלחמת תנופה, אפשר לבחור אצל עצמו הצד החזק, ואצל האויב - הצד החלש.

(ב) בכל מלחמה, גם כאשר מנצחים בה, מהרסים ומאבדים דבר-מה, שכן, המתאבק עם מנוול מתנוול כמותו. מלחמה - קשורה עם חורבן לכל-הפחות במקצת ובמקום אחד. ובפרט שבשעת חירום אי אפשר

להנהיג בטוב את משטר הנהגת המדינה כמו בשעת שלום. אמנם, כאשר הולכים במלחמת תנופה, אי אפשר לסדר בתחילה היטב את כל הנהגת המדינה, באופן שהמלחמה לא תבלבל כלל להנהגה, ופעולת החירום שמצד הקרב תהי' בשטח האויב.

ב. וככל הדברים האלה וככל החיזיון הזה הוא במלחמת היצ"ט עם היצ"ר, ובמלחמת היראים - בדרכי נועם ובדרכי תורה - עם אלו החפשים לעת-עתה - שיש בזה שתי אופנים ודרכים: מלמחת הגנה ומלחמת תנופה.

מלחמת הגנה היא: כאשר החפשים הולכים לצוד נפשות למחנם, אזי מתאספים ומטכסים עצה איך לעמוד נגדם. מלחמת תנופה היא: אין מחכים עד אשר הם יתחילו ללחום, אלא אדרבה, הולכים למחנם ומאירים שם באור התורה והמצוה, וצדים מהם נפשות לקרבם לאביהם שבשמים.

וכשם שבמלחמה בגשמיות יש מעלה במלחמת תנופה על מלחמת הגנה, בין בניצוח המלחמה בין בשעת המלחמה גופא - כן הוא גם במלחמה הרוחנית, שהמעלה במלחמת תנופה היא בשתים אלו:

(א) כאשר הולכים במלחמת תנופה אפשר לבחור אותו הזמן ואותם ענינים שנקל יותר לנצח בהם.

(ב) כאשר האויב מתחיל ללחום, ישנם כאלו שאינם מתנהגים בסדר הרגיל, ומתירים לעצמם איזה ענינים קלים; הטענה היא - שאם ילכו בכל חומר הדין, אזי הצד השני לא יוותר, משא"כ כאשר יוותרו קצת, בענינים טפלים, אזי יכולים להרויח ולנצח את העיקר.

וענין זה מתבטא בכך שמתחילים לעשות "פשרות" בענינים של שולחן ערוך, ומוצאים "תירוצים" ו"היתרים" - שענין זה הוא רק חומרא דרבנן, וענין זה הוא רק איסור מדרבנן, ובמילא מפני "תיקון העולם" ומפני "פיקוח נפשות מישראל" צריכים לוותר על זה לפי שעה, וכך הולכים מפשרה אחת לשני' ושלישית, ומאבדים ענין ומקום אחד אחרי השני.

משא"כ במלחמת תנופה, שמתנהלת בשטחו של האויב, היינו, שלא מסתפקים בהנהגה ע"פ תומ"צ בחוג של שומרי תורה ומצוה, אלא פועלים להוסיף להגדיל ולהרחיב ולהעמיק את החוג של שומרי תורה ומצוה - אזי אין מאבדים מאומה, אלא אדרבה, שניתוסף בעניני תומ"צ.

.. ובנוגע לענייננו:

למרות הנהגת אבותינו ואבות אבותינו, שחלק גדול מהם לא עסקו במלחמת תנופה, אלא הסתפקו בכך שהם בעצמם למדו והתפללו וקיימו מצוות, ופעלו זאת אצל בני ביתם, וכאשר אירעה צרה, רח"ל, ויצא בן לתרבות שאינה טובה, אזי חיפשו עצות לכך -

צריכה להיות ההנהגה בימינו אלו באופן ש"נערים פני קנים ילבינו" - שהעצירים בכך יקבלו על עצמם להתנהג

מלחמת תנופה

היא: אין מחכים

עד אשר הם

יתחילו ללחום,

אלא אדרבה,

הולכים למחנם

ומאירים שם

באור התורה

והמצוה, וצדים

מהם נפשות

לקרבם לאביהם

שבשמים.

בשיטה הפכית:

בנוגע להפעולה שצריך כל אחד לפעול על עצמו ובני ביתו - הרי' לית מאן דפליג; אבל, כדי להצליח בכך, ועוד זאת (שהרי אין זה מספיק), כדי "לתקן עולם במלכות ש-די" - חייבים לצאת במלחמת תנופה: יש להכנס לשטחו של הצד שכנגד, להתעסק עם הנוער שלו, עם הקטנים ועם הגדולים, ולהאירם ב"נר מצוה ותורה אור" פעם אחר פעם.

ואין להתפעל אם בפעם הראשונה לא מצליחים,

- ואין להתפלא על כך: וכי מפני מה יצליח, בידעו מעמדו ומצבו שאינו חייל טוב, ואין בידו כלי זיין טובים, שהרי בתוכו פנימה ישנו יצה"ר שאינו מניחו לנהל את המלחמה בכל המרץ -

אבל, העצה לזה היא - לא להיות נסוג אחור, אלא אדרבה - לילך ביתר מסירת נפש וביתר כח ומרץ.

ואז הנה אפילו מתי מספר עם כלי זיין גרוועים - יכולים לפעול הרבה יותר מאשר עם רב עם כלי זיין טובים, אם אין להם חיות ומסירת נפש הדרושים.

ג. וזהו גם המענה בנוגע לכללות הזמן דעקבתא דמשיחא:

כאשר רואים את כל הסימנים שנאמרו בנוגע לעקבתא דמשיחא, "מלכות תהפך למינות וכו' פני הדור כפני הכלב" - יכול יהודי לשאול: כיון שבדורות הקודמים היו יהודים בעלי נשמות גבוהות יותר, ואעפ"כ הנה סוכ"ס הגיע המעמד ומצב שבו עומדים אנו כיום - איך יכולים לדרוש מאתנו, שלא זו בלבד שהמצב לא יהי' גרוע יותר, אלא אדרבה, שנתקן את המצב, להחזיר בתשובה את כולם, עד ש"יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך"?

והמענה על זה - שיש שיטה בדוקה ומנוסה - "נערים פני זקנים ילבינו":

הנערים צריכים לפעול על הזקנים שיהיו חרדים יותר ("פרימער") מכמו שהיו עד עתה; אין להתחשב בהשיטה שהיתה עד עתה, להיות מסוגרים בר' אמות ולהגן עליהם, מלחמת מגן, אלא יש להחליף את השיטה ולעבור למלחמת תנופה.

הנערים צריכים לפעול על הזקנים שיהיו חרדים יותר ("פרימער") מכמו שהיו עד עתה; אין להתחשב בהשיטה שהיתה עד עתה, להיות מסוגרים בר' אמות ולהגן עליהם, מלחמת מגן, אלא יש להחליף את השיטה ולעבור למלחמת תנופה

ואז יהיו שתי המעלות: (א) להיות בטוחים עם השורות שלנו שישארו בשלימות, (ב) להצליח במלחמה, והיינו, דכיון שהננו "צבאות ה'", ויוצאים ללחום "מלחמות הוי'", "לתת נקמת ה'" בהצד שכנגד, בדרכי נועם ובדרכי התורה, הרי בודאי שסוכ"ס ננצח. ד. וזאת היא עבודת הצעירים בכלל וצעירי אגודת חב"ד בפרט:

אל לנו לעשות חשבונות כמה חיילים נמצאים אצלנו וכמה חיילים אצל הצד שכנגד, כי "הצעיר יהי' לאלף", וגם שבין שורות האויב גופא הנה בנפשו פנימה הוא על צדנו.

(התועודות ליל ג' דחווה"מ סוכות תשי"ז)

תוכן עניינים

פרקים המאור

5 מאוצר המלך

תמונות ומכתב בפרסום ראשון

6 זכרונות ויחידויות

עם הרב יהודה שיחי' אחרר

14 גרמי השמים נעצרו כליל

למהותו של נס 'שמש בגבעון דום'
והחידוש הנפלא של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

22 אנא נפשי כתבית יהבית

השתלשלות קבלת 'תורת דור השביעי' ■ פרק חמישי

28 עתידה של האנושות

אומות העולם לעתיד לבוא - חלק ב'

32 "צונו" - גם על מה שלא נצטוינו

כיצד מברכים על מנהגים "וצונו"

42 הבקשה מתממשת באיחור של מאה שנה

הבקשה האחרונה של הרבי הרי"צ ממערכת גליון התמים

47 בחזית ההצלה

מעורבותו של הרד"מ רבינוביץ בגאולת רבותינו נשיאינו

56 סיפורי חסידים

מקבץ סיפורי חסידים מפי המשפיע ר' מענדל פוטרפס

אורח תורה

נרות לראי

בית משיח

Eastern Parkway 744
Brooklyn NY 11213
718.778.8000

קובץ 'התמים' נערך ומופץ ע"י -

איגוד תלמידי הישיבות המרכזי - 770

דוא"ל: ato770office@gmail.com
טלפון *6358

עמוד: yytri770

עיצוב: א. קולטון

לתגובות והערות: yytri770@gmail.com

אוצרות
מכ"ק אדמו"ר
מלך המשיח
שליט"א
בפרסום
ראשון

נפרדם המאזר

מאזר המלך

תמונות ומכתב בפרסום ראשון

הפרסומים הומצאו לידי המערכת על ידי תלמידי התמימים, מאת יהודי שפגשו בעת מבצע תפילין. תודתנו נתונה להם על כך

ב"ה, ימי הסליחות ה' תשכ"ה
ברוקלין

הרבנית לאה תי'

ברכה ושלוש

צום נייעם יאהר, שמיטה יאהר, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, ווינטש איך אייך און אלע אייערע שיחיו א כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה חתי"ק

תרגום:

לקראת השנה החדשה, שנת שמיטה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני מברך אתכם ואת כל השייכים אליכם שיחיו לכתובה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות

לע"נ מרת אודליה רחל ע"ה גייג' בת - יבלחט"א - ר' אליהו משה

ותקוּתִי חִזְקָה גַּם בֶּן,

שסוף סוף גם הוריו שי'
ישבעו נחת מהנהגתו

קבוצת נערים במרוקו טועמת מעולמה של החסידות
העלייה לארץ ישראל וההתמודדות בין ישיבת
חב"ד ל'כפר הרואה' ■ הפתרון ביחידות הראשונה
ואפיזודות מיוחדות במהלך 'קבוצה' תשכ"ה ■ הרב
יהודה שי' אחר - שליח הרבי מלך המשיח
בעמנואל ובאיטליה מלפנים, בגילויים וזכרונות
מיוחדים מהרבי מלך המשיח תוך סיפור חייו המרתק.

מאת התמימים: נעם בס, שמואל גנדל

אנטישמיות.

בשנת תשי"ד - כשהייתי בן שתים עשרה, עברנו דירה לעיר מפותחת יותר - העיר אג'דיר שנמצאת לרגלי הרי האטלס, מכיוון שאבי קיבל שם עבודה ממשלתית.

בתקופה זו כבר רציתי חינוך יהודי ברמה גבוהה יותר, ולכן אמרתי להורי: "מספיק שבמוגדור למדתי בבית ספר של גויים, כאן אני לא מוכן". ואכן לכיתה ח' נכנסתי ללמוד בבית הספר 'אליאנס'.

אך כשסיימתי את בית הספר היסודי, כבר לא הייתה ברירה אחרת - ההורים לא הסכימו לשמוע על אפשרות שלא אלמד מקצוע, וכך הלכתי לגימנסיה גויית. כך עשו כל היהודים, אפילו המסורתיים ביותר.

שיעורי חסידות לנערי הגימנסיה

יום אחד בסיום הלימודים בבית הספר, ניגש אלי צעיר יהודי בשם יצחק אוחיון והזמין אותי לבוא לשמוע שיעור ביהדות מרב חסידי בשם הרב עזריאל שי' חייקין.

ר' עזריאל שיחי חייקין

נולדתי בשנת תש"ב בעיר מוג'דור שבמרוקו. בשונה משאר הערים במרוקו, רוב תושבי העיר מוג'דור היו יהודים, צאצאי מגורשי אנגליה.

בהרי האטלס היו יהודים שנקראו "שלוחים", שומרי תורה ומצוות בשלימות, שעל פי המסורת הגיעו למרוקו

בחורבן הבית הראשון. שאר היהודים אמנם היו מסורתיים ובאופן כללי שמרו תורה ומצוות, אך רוב המשפחות - שהיו מודרניות שלחו את ילדיהן לבתי ספר גויים, בהם למדו צרפתית ולימודי חול נוספים.

חינוך יהודי אמיתי לא היה בנמצא, וגם המשפחות שחפצו בכך נאלצו ללמד את הילדים בבית או לשולחם לישיבות במקומות אחרים. בית הספר היהודי היחיד היה

'אליאנס', שאמנם לא היה פתוח בשבתות וחגים, אך באופן כללי היה רחוק מחינוך יהודי אמיתי...

אני למדתי בבית ספר גויי יחד עם צרפתים וערבים משכילים, וכן יהודים רבים מהמשפחות החשובות, אך גם שם זכיתי לפעמים לצעקות "יהודי מלוכלך" וקריאות

יצחק ביקש: "תלמד רק בישיבה!"

עד שנת תשי"ז, בה התרחשה מלחמת סיני, מצב היהודים במרוקו היה טוב במיוחד - אמנם היו פרעות לעתים רחוקות, אבל באופן כללי הערבים כיבדו ביותר את היהודים.

גדולי ישראל שחיו במרוקו זכו מאז ומעולם לכבוד גדול. לכל רב הייתה סמכות חוקית לכפות ולהעניש את מי שלא מציית לו. עד כדי כך שלעתים קרובות היו באים השופטים הערביים אל הרבנים, להתייעץ כיצד לפסוק במשפטים שבאו לפניהם...

לאחר מלחמת סיני, היחסים הטובים בין היהודים שבמדינות ערב לשכניהם נפסקו אט אט, ויהודים רבים עזבו למדינות אחרות.

הערבים שבמרוקו לא התעניינו במיוחד במצב הערבים בארץ, אבל מחמת הלחץ של כל העולם הערבי, מלך מרוקו - אז המלך מוחמד החמישי - נאלץ להפגין שיתוף פעולה עם העולם הערבי ואסר על היהודים לצאת מהמדינה.

סוכנים ישראלים הגיעו למרוקו בזוויות שונות, וסייעו ליהודים לברוח לישראל. הם היו מגיעים לבתי כנסת, לשעות ספורות ובורחים מייד, כאשר השמועה על בואם עוברת מפה לאוזן, ומי שרצה להירשם היה מגיע ומקבל מהם כרטיס.

יום אחד שמעתי שבבית הכנסת באגדיר נמצא סוכן הברחה. רצתי הביתה, ואמרתי להוריי: "אני לא יכול לסבול יותר כאן במרוקו, או שכולנו עוזבים, או שאני נוסע לבד לארץ ישראל. אני רוצה לעלות לארץ וללמוד בישיבת חב"ד..."

- השליח הרב חייקין היה הדמות הדתית היחידה שהכרתי, ולכן היה לי ברור שבארץ ישראל אלמד בישיבת חב"ד.

אבא שלי עבד אז אצל יהודי, שממנו גם שכרנו את הדירה שגרנו בה. הוא ניגש למעסיקו וסיפר לו בסוד שהוא עולה לארץ, ולקח ממנו את המשכורת האחרונה. יום או יומיים לפני שעזבנו את מרוקו באמצעות שליחי הסוכנות, ניגשתי להיפרד ממדריכי האהוב יצחק אוחיון, והוא נפרד ממני במילים אלו: "אני שמח מאוד שאתה נוסע לארץ ישראל, אבל דע לך ששם אפשר מצד אחד להתעלות גבוה מאוד - כי אין כתורת ארץ ישראל, אבל מצד שני

לא ידעתי באותו רגע שהרב חייקין הוא שליח של הרבי מלך המשיח, וכל שכן שלא ידעתי שרגע זה ישמש נקודת מפנה בחיי הפרטים התבררו לי מאוחר יותר:

כשנה לפני שעליתי לגימנסיה - בשנת תשט"ו - נפתחה באגדיר ישיבה שכל תלמידיה היו חרדים, מיהודי האטלס. מנהל הישיבה היה שליח הרבי בעיר, הרב חייקין, שבתחילה מצא מספר בחורים מתלמידי בית הספר הצרפתי, ומשכס בדברים ללמוד אצלו בקביעות שיעורים ביהדות בשעות הפנאי. יצחק אוחיון היה אחד מן הבחורים האלו, והתקרב ביותר לרב חייקין.

כך התחיל הקשר שלי עם חב"ד - יצחק אוחיון היה אוסף אותנו, קבוצה של תלמידים צעירים, והיינו לומדים ומתוועדים ביחד. אני זוכר שבפורים אספנו כסף מכל אחד, ועשינו התוועדות בביתו של יצחק, אז שמעתי בפעם הראשונה את כל הביאורים החסידיים על ענינו של פורים...

הרב מיכאל ליפסקר ע"ה - חמיו של הרב חייקין, היה מגיע מדי פעם להתוועד איתנו גם כן. הוא עמד בראשות ישיבה גדולה בעיר מכנס, שם היו יהודים יותר חרדים.

מדי פעם הייתי הולך לבקר ולהתפלל בישיבתו של הרב חייקין, אך לא עברתי ללמוד בה, כי יהודי ההרים היו בסגנון שונה לחלוטין מאיתנו - הם אפילו לא ידעו ערבית, וההורים שלי לא הסכימו שאלמד במוסד כזה...

כך המשכנו ללכת לגימנסיה, וזה היה כרוך בקשיים גדולים - כמו הסיפורים על רוסיה - היינו צריכים להישאר בבית בשבת בכל מיני תירוצים, או ללכת לגימנסיה ולא לכתוב כלום, וכל שבת מחדש עברה בקושי גדול.

בכל תקופה זו, יצחק היה ממש מורה דרך שלנו, הצעירים. אהבנו אותו ביותר והשפעתו עלינו הייתה גדולה. הוא כתב מכתבים רבים לרבי אודות הפעילות, וזכה לתשובות ארוכות. יום אחד אף הביא מצלמה וצילם את הקבוצה, כדי לשלוח את התמונה לרבי לקבלת ברכה.

העיר מוגדור כיום

משה צבי נריה ע"ה ליחידות אצל הרבי. הרבי שאלו היכן בנו לומד, והרב נריה השיב שהוא לומד בישיבה תורנית בירושלים, כיוון שהוא רוצה שבנו ילמד לימודי קודש בלבד. ובתוך כך אמר שהוא מתלבט בקשר לכך שבישיבתו לומדים בדיעבד גם לימודי חול, וכן ישנם ענייני הלכה שאין מקפידים עליהם כל כך.

על כך אמר לו הרבי: "כל זמן שיהיה זה טבוע וקבוע בהכרתך שזה אסון אלא שזה בא להציל מאסון גדול יותר, תוכל להמשיך בדרכך ובעשייתך".

ר' משה זלמן כתב לרבי אודותיי ושאלו האם לסייע לי לעבור לישיבה בלוד, ולאחר ימים ספורים - ביום כ"ט אייר תשי"ח - נענה על ידי הרבי:

"בשאלתו אשר אחד מתלמידי רוצה ללמוד במוסד בו לומדם רק לימודי קדש, ושואל אם לסייעו בזה או שלא לעשות כלום.

ולפלא הספק והשאלה בדבר, שהרי בענייני ת"ת וכיו"ב - באם אין עושים העניינים ככל האפשרי, ז.א. כמאן דבעי למיעבד, בנדון זה ה"ז בגדר דביטול תורה הכי מבהיל. ועליו נאמר כו' (אף שבקצה השני הנה זה שא"א לו בשו"א, יוצא אפילו בקריאת פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, ויעיין בזה ביאור אדמו"ר הזקן איך שאין כל סתירה בזה), שעפ"ז מובן שכל אחד המשתוקק ללמוד שעה אחת יותר בתוה"ק הרי על כל אחד מישראל להשתדל ככל התלוי בו ולסייע בידו. ובפרט שהמדובר, כפי שכותב, בבעל כשרון, בלשון חז"ל ממולח".

בהמשך המכתב הביא הרבי כראיה את דברי הרב נריה עצמו ביחידות משנת תשי"ז:

"דא"ג כשבקר כאן הרב נריה-ה ש' סיפר, ששיטתו בחינוך תלמידיו בישיבה, שמסביר להם שתכנית הישיבה בס' לומדים, אינה מעלה הכי גדולה, אלא שמתאים לחינוכם הקודם או לדרישת הוריהם, הרי רק מספר שעות ספורות הוקדש ללימוד התורה, ועליהם לשאוף ולהשתדל באפשרות הראשונה בלימוד התורה על חשבון שאר הלימודים. ובזה הסביר להם שבנו הוא - שלחו ללמוד בישיבה בעיה"ק ירושת"ו. והרי גם בזה נראה שאין כל סתירה כלל במה שתלמידו הוא יסע ללמוד בישיבה בה לומדים לימודי קדש כל היום כולו, ודלא כהטענה שאמרנו לו".

כחודש לאחר מכן, אני עצמי ישבתי וכתבתי לרבי את כל העניין, וביקשתי עצה האם לעבור מייד או להישאר

צילום משותף משנת תשט"ז של קבוצת הבחורים. בשורה העליונה - ראשון מימין המדריך יצחק אוחיון, שני משמאל הרב יהודה אלוור

תדע שיש שם מוסדות על טהרת הקודש, ויש מוסדות הפוכים - ואתה חייב לעמוד על שלך וללמוד בישיבה, ויהי מה! אני רוצה שתעמוד איתי בקשר מכתבים כל הזמן ותדווח על כל החלטה שלך".

לאחר שעלינו לארץ גרנו בנתניה. הוריי הבינו שאני כבר שומר מצוות בשלימות, אך התעקשו שאמשיך ללמוד לימודי חול, ולכן רשמו אותי לישיבת החקלאית בכפר הרואה של הרב שלמה לייב צוקרמן ע"ה, בה היו לימודי חול וחקלאות.

אחד הרבנים בישיבה החקלאית היה הרב משה זלמן שניאורסון ע"ה, שהיה חקלאי בעל אדמות בכפר הרואה ובמקביל מסר בישיבה שיעור בגמרא. אני נכנסתי לכיתתו, ומאז - נדבקתי לרבי... בשעות הפנאי הייתי מגיע לביתו על מנת ללמוד תנאי, והוא הסכים בתנאי שאשמור זאת בסוד.

לאחר הלימוד עם ר' משה זלמן, הייתי מוסר שיעור לכמה מחבריי לישיבה, בלי לדעת שיש אנשים המתנגדים ללימוד חסידות, וביניהם ראש הישיבה שלי...

הרבי מתערב ומעביר אותי לתומכי תמימים

באמצע שנת הלימודים תשי"ח, סיפרתי לרב צוקרמן שאני רוצה לעבור ללמוד בישיבת חב"ד בלוד. הוא כעס מאוד, וניסה לשכנע אותי שהדרך הנכונה היא להמשיך בישיבת 'הסדר' לאחר הישיבה החקלאית. בעקבות דבריי ניגש הרב צוקרמן לר' משה זלמן, והתלונן על כך שהוא לוקח לו את הבחורים הטובים לישיבה אחרת... כשנה לפני כן, בסוף חודש אייר תשי"ז, נכנס הרב

בישיבה הנוכחית.

בכ"ח סיון זכיתי לקבל בפעם הראשונה בחיי מכתב תשובה מהרבי - "במענה למכתבו . . בו שואל דעתי בהנוגע - באיזה מקום ילמוד בעתיד הקרוב", ובו הבהיר לי כי עלי לעבור למקום שבו לומדים אך לימודי קודש: "ומוזן שנכון וטוב ביותר וביותר שיקדיש כל זמנו ללימודי קדש, ובפרט בגילו שנוגע הדבר ביותר . שאין מקום לדחות ענין של ת"ת למחר ומחרתיים, כיון שבכל יום ויום נצטוונו על לימוד זה. ודי ליומו שיפקיע את עצמו, ואינו יכול למלאות מה שחסר הוא מאתמול ושלשום".

לאחר מכן הוסיף הרבי לבאר את מעלת לימוד החסידות: "מוכרח ג"כ סדר קבוע בלימוד פנימיות התורה, וכמובאר בזהר הק' ויותר בפרטיות, בדברי ר"ח וויטל . . באגרת הקדש לרבינו הזקן . . עד כמה גדול הענין ועד כמה נחוץ הוא בשביל הצלחה בנגלה דתורה וקיום המצוות".

אני כתבתי לרבי שאני רוצה לעבור לישיבת חב"ד, מפני שזה היה המקום היחיד שהכרתי ללא לימודי חול. אך הרבי רמז לי במכתב שעיקר המעלה בישיבת חב"ד היא לימוד החסידות, מפני שבדורנו זה חיוב גמור...

מיד בתחילת החופש נסעתי לישיבה בלוד, ולהורי הסברתי שרק בחופש אשהה שם כדי להתחזק, ולאחר מכן אחזור לכפר הרואה.

ר' משה זלמן שניאורסון נתן לי מכתב לגיסו הרב ישבעם שי' סגל, שהיה אז בחור בישיבה, בו ביקש ממנו לעזור לי בכל מה שאצטרך. בכל התקופה שהייתי בישיבה הוא הדרך אותי וסייע לי.

הרגשתי שהישיבה זה הבית, וכדי להיכנס לאווירת הישיבה ולשקוע בחסידות הסברתי להורים שאני נשאר בישיבה כדי להתקדם בלימודים. הם הסכימו לעניין וכך במשך כל השנה הראשונה ללימודי בישיבה - תשי"ט - בקושי הגעתי לשבתות הביתה. הייתי נוסע למספר שעות בכל יום שלישי, וחוזר מיד לסדר חסידות ערב. ברוב השבתות והחגים הייתי בבית משפחת סגל.

לאחר שעברתי ללוד, הרב צוקרמן חשש מאוד שכמות של בחורים תעזוב את הישיבה בהשפעת ר' משה זלמן, ולכן הוא פוטר מהישיבה... מאוד כאב לי שבגלל זה קרה, אך לפני פטירתו, קרא לי ר' משה זלמן

והראה לי מכתב נוסף שהרבי כתב לו בנוגע לפרשה זו, לאחר שפוטרו. במכתב זה - מיום ז' מנחם אב תשי"ח - כתב לו הרבי:

" . . ובהנוגע לסיום מכתבו על התוצאה מהענין עם האברך יהודה שי' שנכנס ללמוד בישיבת תו"ת דלוד, מזכיר בזה שהי' ויכוח השקפתי עם פלוני שפיטר אותו, ואינו מובן איזה ויכוח שייך בזה, כיון שנפסק הדין בתורתנו אשר ת"ת שקול כנגד כולם, ומה מועילים כל הויכוחים והשקו"ט שבעולם באם רואים בפועל אשר האברך יכול להוסיף בלימוד התורה בכל יום משך זמן כך וכך, שהרי זהו מכריע הסברות הכי מחוכמות ומפולפלות שאפשר להמציא בשכל האנושי. ובמכש"כ וק"ו, ומה אפילו חפצי שמים - מצות התורה - אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה, עכ"ל הסברות של מי שהוא אפילו המבוססות ביותר".

גם במכתב זה חוזר הרבי ומזכיר שזו שיטתו של הרב נריה עצמו:

"אינו מזכיר במכתבו אם הרב נריה שי' יודע מכל הענין. ובפרט ע"פ מה שכתבתי לו שאמר לי בפירוש כאן אשר שולח הוא בנו ממקומו - ללמוד בישיבה בירות"ו שרמתה גבוה יותר. ולא רק שאינו מעלים את זה, אלא אדרבה סיפר זה לתלמידיו ולהורי התלמידים ובביאור פשוט ע"ד הנ"ל שעל אברך ללמוד תורה באופן מקסימלי וכו'. ואף שכמובן אין מענייני לספר מה שמספרים לי בחדרי, יוצא מן הכלל ענין האמור, כיון שבפירוש אמר שדברו הנ"ל אמר בפומבי והכל יודעים עד"ז".

בסיום המכתב מעודד הרבי את ר' משה זלמן וכותב כי "בטוחני בנותן התורה שהוא גם הזן ומפרנס לכל, שלא לבד שלא יגע הנ"ל בפרנסתו הגשמית (שהרי בודאי בפרנסתו הרוחנית נתוסף ע"ז), אלא שפיטורו יביא

לביסוס גם בפרנסה כפשוטה, ומתוך הרחבת הדעת יוסיף בתורה בנגלה ובחסידיה ובהידור בקיום מצותי' בשמחה ובטוב לבב".

ואכן לאחר תקופה קצרה, בחודש אלול תשי"ח, התחיל ר' משה זלמן לעבוד כמפקח בבתי הספר של הרשת, בעקבות הוראה ממזכירות הרבי...

"סוף סוף גם הוריו שי' ישבעו נחת המנהגתו"

כשהתחלתי ללמוד בלוד, הייתי יוצא מדי פעם לבית ספר של אגודת ישראל בנתניה, לומד עם בחורים תניא וחסידיה ומלמד אותם ניגונים. לאחר שנים נודע לי שמפעילות קטנה זו יצאו כמה וכמה משפחות חסידיות. תראו מה פעולה קטנה יכול לעשות...

בכל הזמן הזה בני משפחתי כתבו לי פעמים רבות וניסו לשכנע אותי לעזוב את הישיבה. הם ראו שאני כבר מגדל פאות ולובש סקסט, ופחדו שאתחיל לזרוק אבנים ולצעוק 'שאבעס'... כך הייתה ההסתכלות אז על כל שומר מצוות, לא ידעו מה זה חב"ד... הרב ישבעס סגל אמר לי: "קח את כל המכתבים ותשלח אותם לרבי", וכך עשיתי.

לאחר תקופה קצרה, המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה קרא לי לדבר איתו. זו הייתה פעם ראשונה, ובכלל הייתה כלפיו יראת כבוד גדולה וכל מי שנקרא אליו היה אדום כולו...

ר' שלמה חיים אמר לי: "הרבי שלח מכתב בשבילך", והזמין אותי לביתו לקחת את המכתב. לאחר שאכלתי מעט, ר' שלמה חיים אמר לי: "הרבי אמר לי להסביר לך שבסופו של דבר יבוא זמן שההורים שלך יהיו מרוצים ממך, ובקרוב יסתדרו כל העניינים". מכך הבנתי שהוא קיבל מכתב מהרבי עם הדרכה לגביי.

בנוסף לכך הרבי שלח לר' שלמה חיים מכתב בעבורי ובו כתב: "... מוחזר בזה המכתבים ששלח אלי. ומובן שמהנכון ביותר - שלא יכנס בוכושים,

כי מה תועלת בטענות ומענות. והרי תפקיד האדם ללמוד לשמור לעשות ולקיים כמצווה עליו בתורת אלקים חיים. ומובן גם כן, שאין צריך להיות ח"ו במחלוקת עם מי שהוא, כי אם לבאר שרוצה ללכת בדרך התורה והמצוה, וכאלפים הלומדים בישיבות ליובאוויטש ובשאר ישיבות, הן באה"ק ת"ו והן בחו"ל שלומדים לימודי קדש כל היום כולו, ועשו כזה בתקופה שלפני זו ובדור שלפני התקופה, וכשבא הזמן והעת - מסתדרים ג"כ בענין של פרנסה".

בסיום המכתב הוסיף הרבי כעין איחול-הבטחה: "ותקוותי חזקה גם כן, שסוף סוף גם הוריו שי' ישבעו נחת המנהגתו, ויהי רצון שיהי זה בהקדם".

באותו רגע התרגשתי ביותר מכך שהרבי טורח לקרוא את כל כמות המכתבים ששלחתי לו, חלק מהם בצרפתית, עם כל הבעיות. אך לא שיערתי באיזו מהירות תיפתר הבעיה...

יום אחד כשהגעתי לבקר בביתי, נפגשתי באבי יושב עם יהודי מכובד נוסף שלא הכרתי. הלה פנה אלי ואמר בתוקף: "מדוע כתוב בתורה 'כבד את אביך ואת אמך' בסמוך לאת שבתותי תשמרו? ללמדנו שאם ההורים אומרים לך לא לשמור שבת - אין להקשיב להם!".

היהודי סיפר לאבי בבכי שכאשר שליחי הסוכנות הגיעו למרוקו הוא שלח איתם את ילדיו לארץ ישראל, ולאחר תקופה קצרה הם נלקחו לקיבוצים ושם ירדו מן הדרך לחלוטין. כמוהו היו עוד יהודים רבים שהוטעו על ידי שליחי הסוכנות. "ראה - זעק היהודי - כל ילדי נלקחו על ידיהם לשמד, ורק ילדי הקטן נשאר איתי. עליך להודות לה' על כך שבנך רוצה ללמוד בישיבה! מדוע שלא תסכים?".

אבי השתכנע מדבריו, והודיע שהוא מסכים שאלמד בישיבה, אך מכיוון שחובתו לדאוג שאוכל להתפרנס, הוא מבקש שאלמד מקצוע קודש כלשהו.

חזרתי לישיבה והתחלתי ללמוד שחיטה כבקשת אבי. לאחר שעברתי את המבחנים בהצלחה, אמר לי אבי בשמחה: "בני יקירי, עכשיו כשיש לך מקצוע, תלמד תורה כמה שתצרה". הבטחת הרבי - שמשפחתי תסייע לי - התקיימה במלואה.

מעניין לציין שלאחר מכן אבי כתב

הרב יהודה אלאחר כ'תמים' בישיבה בלוד.
עומד ראשון מימין

קידוש השם גדול, מכיוון שכל הקצינים היו קיבוצניקים שממש לא אהבו חרדים בלשון המעטה...

לאחר שסיימתי את הצבא, טסתי מיד לרבי. היה זה ימים ספורים לפני י' שבט תשכ"ה, כשלפנות בוקר נחתנו בניו יורק. מיד רצנו למקווה, וחיכינו לכניסת הרבי לתפילת שחרית, לראות בפעם הראשונה את פניו הק'...

לאחר כמה דקות הרבי נכנס לתפילה בזאל הקטן, ואני עמדתי בהתרגשות עצומה ולא יכולתי להוציא הגה... באותה שנה זכינו שהרבי יהיה החזן בכל התפילות, לאחר הסתלקות הרבנית חנה ע"ה בתחילת השנה. מיד לאחר התפילה הכנסתי פתק למזכירות ובו בקשת ברכה להצלחה בלימודים.

לקראת יום ההולדת שלי נכנסתי ליחידות בפעם הראשונה, והחלטתי לנצל את ההזדמנות על מנת למצוא מענה לבלבול שנגרם לי בעקבות עזיבתו של יצחק אוחיון.

נכנסתי לחדרו הק' באימה ורעד והגשתי לרבי את הפתק שהכנתי מראש, בו כתבתי את כל הסיפור על יצחק, אליו צירפתי כמה מכתבים ששלח לי יצחק, וכן שלוש מזוזות שכתבתי ורציתי לקבל את ברכתו הק' על עבודת הסת"ם.

הרבי הביט בי ואמר: "אני מכיר את יצחק. הוא כתב לי גם כן כמה פעמים מכתבים מאוד חמים, ואני מחבב את הכתיבה שלו". כשהרבי אמר זאת הרגשתי שהרבי מכיר אותו לעומק, ויודע כל מה שקורה איתו... בלי מילים, הרבי נתן לי הרגשה לא לדאוג, שלא אתפעל ולהמשיך הלאה בחיים. עם זה המשכתי לאורך השנים כשנזכרתי מדי פעם ביצחק...

במהלך היחידות הרבי הסתכל מדי פעם במבט ששואל האם הבנתי. ממש הרגשתי שאני חשוב לרבי, הוא מדבר איתי לפי התפיסה שלי...

בסיום היחידות הרבי ביקש ממני אם יוכל לקחת את המכתבים והמזוזות לביתו הק', ולהחזירם מחר.

ביחידויות שלאחר מכן כבר כתבתי בראש הפתק שאני מבין לה"ק. בתחילת היחידות הבאה, הרבי הסתכל עליי ואמר בבת שחוק: "דו פארשטייט דאך יידיש?!"...

המכתב אותו שלח הרבי לר' שלמה חיים בעבוד הרב לאחר

ר' שלמה חיים קסלמן

לרבי, ומכיוון שלא ידע עברית טוב - כתב בצרפתית. את מכתב התשובה אליו כתב הרבי בלשון הקודש, ובשולי המכתב הוסיף: "נב. במזכירות שלי אין כותבים צרפתית, ולכן בא המענה בלשון הקדש, אבל הוא יכול לכתוב גם להבא צרפתית, כיון שקורא הנני שפה זו".

שנתיים לאחר שעלינו לארץ, בשנת תש"כ - התרחשה באגדיר רעידת אדמה עצומה בה נהרגו יהודים רבים. מבנה ישיבת חב"ד קרס גם הוא, כשהוא קובר תחתיו חלק גדול מתלמידי הישיבה. גם הבית שגרנו בו עד לעזיבתנו - נבלע באדמה יחד עם בני המשפחה שהתגוררה בו, ע"ה.

עד אז הייתי מתכתב בקביעות עם ידידי ומדריכי ממורוקו, יצחק אוחיון, ומאותו זמן יצחק הפסיק לענות למכתביי. פחדתי מאוד שמה הוא נהרג ברעידה, עד שפגשתי יהודי מאגדיר שסיפר לי שיצחק ניצל, "אבל בגלל האסון שקרה לתלמידי הישיבה, היה לו משבר גדול של אמונה והוא עזב את היהדות לגמרי!"

נשברתי מידיעה זו ביותר ולא יכולתי לקבל זאת. יצחק היה מורה דרך שלי, וירידתו מהדרך העיקה עלי ביותר. דיברתי על כך עם ידידים רבים וניסיתי להבין כיצד ייתכן כזה מקרה... אך לא ידעתי כיצד ייפגשו דרכינו.

הנסיעה לקבוצה והיחידות הראשונה

לקראת שנת תשכ"ה בה היינו צריכים לנסוע לקבוצה, התחילו החששות - כיוון שתלמידי הקבוצה הקודמת שהתחייבו לחזור לארץ לשירות צבאי, פשוט נשארו ב-770... כך שהיה ספק האם יתנו לנו בכלל לצאת מהארץ.

החלטתי לעשות שירות צבאי, כדי לקבל אישור יציאה. הלכתי לר' מאיר הלברשטאם מנתניה - אביו של ר' חיים ברוך - שעבד אז במשרד הרווחה, והוא הביא לי מכתב המאשר שההורים שלי צריכים סיוע ולכן אני מבקש שיקצרו לי את השירות.

זה היה זמן לא קל... הייתי בחיל השריון, וזה היה

יום עם הרבי

מהר מאוד נכנסנו לשגרת הקדושה ב-770 של שלוש תפילות ביום עם הרבי, התוועדויות כל שבת, וכמובן רש"י-שיחות שבהן היינו מדייקים במשך כל השבוע שלאחר מכן, כאשר התמימים ניסו לנחש לפני שבת על איזה רש"י הרבי ידבר הפעם ואיזה 'קלאץ-קאשע' תהיה השבוע...

בא' הימים כאשר הרבי נכנס לתפילת מנחה וחילק מטבעות לילדים, א' הילדים הקטנים ניסה ללא הצלחה להכניס את המטבע לקופה הקבועה בקיר. לנגד עיני כולם הרבי התכופף והרים אותו ממתניו כדי שיגיע לגובה החור שבקופה...

לפני חג הפסח, בשאיבת מים שלנו, עמדנו כל הבחורים וחיכינו שהרבי יצא. זמן קצר לפני כן ירד גשם שוטף, ושביל הכניסה ל-770 היה מלא כולו במים, כך שלא היה ניתן לעבור בו... שני בחורים באו עם קרש רחב, והניחו אותו כעין גשר בין הדלת לברז שממנו הרבי שואב את המים.

כולנו חיכינו לראות מה יהיה - הרבי יצא מהדלת הראשית ופשוט התחיל ללכת על הקרש, כשב' ידיו הק' פרושות לצדדים בשמירה על שיווי משקל... זהו מחזה שלא אשכח.

בחג הפסח עצמו, לאחר ליל הסדר של הבחורים שהתקיים מחוץ ל-770, מיהרנו לזאל הקטן בתקווה שאולי נזכה להיכנס לסדר עם הרבי.

לאחר דקות בודדות ירד הרי"ל גרונר ע"ה, והעלה אותנו אל הקומה השנייה, לדירת אדמו"ר הרי"צ. מעולם לפני כן לא היינו בקומה זו, ופתאום ללא הכנה הרי"ל"ג מכניס אותנו לסלון שבו נערך הסדר, ואני מוצא את עצמי עומד ממש מאחורי הרבי.

נכנסנו לסדר מעט לפני ה'מרור'. היה פשוט מבהיל לראות את המרור של הרבי, חלקו טחון וחלקו מפורר, והרבי אוכל את כולו כאחת ופניו הק' מאדימות.

מאחורי היה חפץ מכוסה במפה, שעליו הונחה

ההגדה של הרבי. מדי פעם הרבי הסתובב לכיווני לקחת את ההגדה, עיין בה מספר דקות והחזיר למקומה. כך כמה וכמה פעמים לאורך הסדר, ואני קפוא על מקומי... ב'שולחן עורך', הרבי לקח את המלח ופיזר על קציצת הדג, עד שכולו נהיה לבן, וכך אכל. אני זוכר שכמה בחורים ניסו לנהוג כך אחר כך, ואף אחד מהם לא הצליח.

לאחר מכן הגישו מרק בתוך קערה של אדמו"ר הזקן. כל אחד מהמסובים לקח כף אחת - כדי שיספיק לכולם. לאחר מכן הגישו לשולחן עוף, וראיתי כיצד הרבי מוריד את העור באמצעות המזלג לפני האכילה. יותר מכך כבר לא זכיתי לראות, מכיוון שבאמצע 'שולחן עורך' הוציאו אותנו החוצה...

בפינת הרחובות איסטערן פארקוו-ברוקלין היה בית כנסת עם מקווה ישן, שבו הרבי היה טובל לפעמים. זה היה חדר צר וארוך שבסופו הבור, ובצד חדר מכונות קטן שבו היה הבוילר של המקווה וכי"ב.

באחד הימים היינו שם כמה בחורים, כשלפתע הרבי נכנס למקווה... כולנו התחבאנו בתוך חדר המכונות, והרבי הלך במהירות עד לסוף המקווה כדי שלא נתבייש. אנחנו עומדים בחדר המכונות, ושומעים קול שכשוך מים מכיוון הבור, משמע שיש מישהו מהבחורים שעדיין טובל... אחרי זמן קצר הוא יצא מהבור ורואה שכולם נעלמו - בתוך רגע הוא שם את המשקפיים וראה את הרבי, רץ בבהלה והחליק על רצפת המקווה, מבולבל כולו... מיד סחבנו אותו לחדר המכונות וחיכינו עד שהרבי יצא.

מאז אותו מאורע הרבי הפסיק לטבול במקווה זה, ועבר לטבול במקווה אחר. גם אז 'זכיתי' להיפגש עם הרבי בהפתעה; באמצע הסדרים יצאתי לחנות בפינת הרחוב - איפה שהיום מוזיאון הילדים. כשסיימתי לחצות את הכביש לפתע אני רואה מרחוק את הרבי צועד ברח' קינגסטון ומביט ישירות עלי!...

ברגע הראשון רציתי לרוץ לחנות בזריזות ולחזור, אך לאחר התלבטות של שנייה אמרתי לעצמי: "תברח כבר מפה! איך אתה מעז להיות מחוץ לסדר? כשהרבי רואה אותך?". ידענו שאנחנו פשוט שקופים מול הרבי...

בכלל באותם שנים הרבי הלך ברחוב ללא מלווים או מזכירים, ולעיתים היו שני בחורים שליוו את הרבי לביתו. יכלו אז לראות שכל הנהגותיו הק' של הרבי

אחריות והתמסרות התמימים

באחת השבתות בשנת תשכ"ו הגיעה קבוצת אורחים קנדים, דוברי צרפתית. בתור דובר צרפתית שוטפת נתנו לי ללוות ולהדריך אותם כל הביקור. בשבת בצהריים הלכנו ברח' איסטערן פארקווי לכיוון 770, ופתאום אני רואה את הרבי הולך לכיוונו.

אחד האורחים אמר לי בהתפעלות: "איזה אדם מרשים!" ואני מיד השתקתי אותו בבהלה - "הרבי מבין צרפתית!"... הרבי הגיע מולנו ואני זזתי מעט הצידה כדי לפנות מקום מעבר, והנה בתוך רגע מבטו הק' חולף על פני כולנו - אך בעוד שלאורחים שהיו מימיני ומשמאלי, היה נסוך חיוך רחב על פניו הק', בשבירי הרגע שהביט בי - היו פניו הק' רציניות ביותר.

אף על פי שבאותן שנים היינו קבוצת בחורים קטנה ביותר, ומטבע הדברים היה אמור להיות יותר יחס אישי של הרבי לכל בחור - כבר אז ראו את ההבדל בין יחס הרבי ל'מקורבים' - בחיוך וקירוב, לעומת הרצינות והתביעה התמידית לאחריות ש'שידד' הרבי לבחורי הישיבה.

אני רואה את התמימים של היום, שלא זכו לראות את הרבי - כל כך מקושרים ומסורים! בזמננו, החיים עם הרבי יום היו דבר המובן מאליה, וכמו כל דבר שמתרגלים אליו, זה גרם חוסר בהתקשרות... היום ניתן להתקשר לרבי ללא הגבלות - כמוכן שזו עבודה קשה ורצינית, אך כאשר חיים עם הרבי, רואים בפשטות את העובדה שהרבי ממשיך להנהיג אותנו ביתר שאת לקראת הגאולה השלימה.

מדויקות בתכלית - בכל פעם, מעט לפני הפנייה מרח' איסטערן פארקווי לרח' ברוקלין - הרבי הסתכל אחורה והביט מיהם בחורים המלווים, ושניות מועטות לאחר מכן - לאחר הפנייה - היה חוצה את הכביש לצד הימני של המדרכה על מנת שלא לעבור על יד בית הטומאה שנמצא שם... כמה פעמים היה רמזור אדום, והרבי הסתכל ימינה ושמאלה וחצה את הכביש בלי לחכות...

היו ימים שבהם הרבנית ע"ה הגיעה עם הרכב לקחת את הרבי לביתו הק'. בכל פעם היא עלתה לקומה השנייה לבקר את אמה ולאחר מכן נכנסת לחדרו הק' ושווה שם דקות ספורות, שבסופן יצאה אל הרכב ולאחר דקות בודדות הצטרף אליה הרבי.

באחת ההתוועדויות קרס ספסל שעליו עמדנו, שורת בחורים, וכולם נפלו לרצפה... הרבי עצר מדבריו והביט בנו עד שהכל חזר לקדמותו.

גם בימים האחרונים ממש לשהותי בחצרות קדשנו, זכיתי לראות 'מופת' גלוי: לאחר תשרי תשכ"ז, נסעתי עם שני בחורי נוספים לשליחות ביישיבה בברינואה. הטיסה שלנו הייתה ביום ראשון בערב, ובשבת שלפני כן הכנסנו בקבוקי משקה למזכירות על מנת לקבל אותם מהרבי בהתוועדות.

אני עובר מול הרבי שאומר לי 'לחיים' ומקבל מהרבי את הבקבוק, לחלף בהתוועדות במקום השליחות. כך גם חברי. הבחור השלישי נעמד מול פניו הק', הרבי מביט בו ושואל: "אתה תחלק?". הבחור ענה לחיוב, והרבי שאל שוב: "אתה תחלק?" כששוב הבחור משיב "כן". בפעם השלישית שהרבי חזר על השאלה, הביט בו הרבי כאומר: "אתה רוצה בכל זאת? בסדר, קח", ונתן לבחור את בקבוק המשקה.

לאחר ההתוועדות אותו בחור אמר לנו בבהלה שלפי דברי הרבי לנו יש 'ביטוח' על הטיסה שלנו, אך הוא - שהיה על טיסה אחרת - כנראה שלא יצליח לטוס. מיד במוצאי שבת הוא התקשר לסוכן וניסה בכל דרך לשנות את הכרטיס ולהצטרף לטיסה שלנו.

אני וחברי שכחנו מכל העניין, ונסענו לשדה התעופה מלווים בחברים. דקה לפני נעילת הדלתות של המטוס, הבחור השלישי מתפרץ פנימה בהקלה ואומר "הצלחתי, אני אתכם!", אבל כעת הבנתי למה הרבי לא רצה לתת לי בקבוק...

מתברר כי הוא היה במנהטן עד לרגע האחרון שלפני הטיסה, וכשהגיע לקראון הייטס ארז בזריזות את חפציו ומיהר לשדה התעופה, כך שאת בקבוק המשקה מהרבי - שכח בפנימייה...

גרמי השמים נעצרו בליל

למהותו של נס 'שמש בגבעון דום'

נס 'שמש בגבעון דום' וירח בעמק אילון' מוכר לכל תלמיד בחיידה. אך להלן נעמיק במהות הנס והשיטות השונות בו, לצד חידושו הנפלא של כ"ק אד"ש מה"מ ב'דבר מלכות' לפי קרח - שיחת ש"ק ג' תמוז תשנ"א השופך אור חדש בכללות הנס.

מנחם כהנא

השמש³ והירח לעצור⁴; השמש והירח אכן עמדו עד

אבנים גדולות וגו' (תנחומא וארא, טז. וראה זוהר בשלח קצב, א).
(3) בילקוט שמעוני (יהושע ח"ב, רמז כב, וראה גם מדרש תהלים יט, ה. מדרש תנחומא שם; אחרי, ט (בשינויי לשון)) מסופר על ה'ויכוח' שניהל יהושע עם השמש: "אמר לו השמש [ליהושע] כלום קטן אומר לגדול הימנו דום? אני נבראתי ברביעי, ואתה נבראת בששי, ואתה אומר אלי דום? אמר לה יהושע: בן חורין קטן שיש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק? לא קנה אברהם אבינו השמים וכל מה שבתוכו? שנאמר (בראשית יד, יט) ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, ולא זו בלבד, אלא שנשתחווית כעבד לפני יוסף שנאמר (בראשית לו, ט) והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי". ובהמשך שם (ל"ש שם, וכו' בב"ר ספ"ו) שיהושע הראה לגלגל חמה ספר משנה תורה ואמר לו "כשם שלא דממתי מזה כך דום מלפני". עיי"ש.

וראה בארוכה שיחת ש"פ קורח, ג' תמוז, ה'תשח"י (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות לקו"ש ח"ד ס"ע 1314 ואילך.

שם ח"ח עמ' 119 ואילך). לקו"ש חכ"ח עמ' 263.

(4) פרש"י עה"פ: "ופשוטו של מקרא 'דום' לשון המתנה כמו (שמואל א-ד, יד, ט) אם כה יאמרו אלינו דומו וכן (תהלים לו, ז) דום לה'.

כאשר נקהלו מלכי הדרום להילחם בגבעונים, ערך יהושע מסע מלחמה ארוך ונרחב, אשר במהלכו זכה להישגים רבים ומשמעותיים. את מסע המלחמה פתח יהושע בטיפוס לכיוון מערב, מהגלגל עד לגבעון. שם המס' ה' את חמשת מלכי האמורי בפני צבאו של יהושע, אשר רדף אחריהם במורד בית חורון. או אז התרחש אחד הניסים המופלאים ביותר¹:

"אָ יְדָבָר יְהוֹשֻׁעַ לַה' בְּיוֹם תַּת ה' אֶת הָאֲמֹרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיִּרְחַב בְּעֵמֶק אֵילָן. וַיֵּדֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּרְחַב עֲמָד, עַד יָקַם גִּי אִיכָבִי, הֲלֹא הָיָא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר. וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׁמַיִם, וְלֹא אָץ לָבוֹא בְּיוֹם תָּמִים. וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לִפְנֵי וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַה ה' בְּקוֹל אִישׁ, כִּי ה' נָחֵם לְיִשְׂרָאֵל".

פירוש: יהושע פונה אל ה' בתפילה ביום שבו מסר ה' את האמורי לישראל², ומצווה על

(1) יהושע י, יב-יד. הנס אירע ביום ג' תמוז ב'תפ"ח (סדר עולם רבה, פ"א).

(2) נס קודם: "ומטר לא ניתך ארצה, תלאן ברפיון, ואימתי ירד, בימי יהושע על האמוריים, שנאמר (יהושע שם, יא) וה' השליך עליהם

בחצות ("בחצי השמים"), ובשקיעה ("ולא אף לבוא" - לשקוע). ונחלקו אמוראים בפירוש הפסוקים-הזמנים: רבי יהושע בן לוי אמר שהשמש עמדה 6 שעות בחצות, ועוד 6 שעות בזמן השקיעה. רבי אלעזר אמר שהשמש עמדה 12 שעות בחצות ו-12 שעות בשקיעה, ולדעת רבי שמואל בר נחמני היא עמדה 12 שעות בחצות ו-24 שעות בשקיעה. לפי גרסה נוספת שם, דעת רבי יהושע היא שעמדה 12 ו-12, דעת רבי אלעזר שעמדה 12 בחצות ו-24 בשקיעה, ולפי ר' שמואל עמדה 24 ו-24.

הנה היה זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מהמופתים שנעשו ע"י משה . . ואם היה הענין כן, הנה זה סותר מה שאמרה התורה ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל?"

שיטת הרמב"ם ב'מורה'

אחת השאלות בה התקשו הפרשנים היא⁹: כיצד ייתכן שעל ידי יהושע נעשה נס גדול יותר מהמופתים שעשה משה, שהרי על משה נאמר¹¹ "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה"?

ובלשון הרלב"ג¹²: "אם היה שהשמש עמד ובטל מהתנועה הנראית לו [= ולא המשיך בתנועתו הרגילה], הנה היה זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מהמופתים שנעשו ע"י משה, וזה כי המופתים ההם היו בשני טבע הנמצאות אלו השפלות [כלומר: הנסים של משה עסקו בשינוי חוקי הטבע של דברים נחותים יחסית (כגון מים שנהפכו לדם, וכדו')], והוא יותר נפלא לאין שיעור מה שיטתם בו אלו הנמצאות הנכבדות [דהיינו: גרמי שמים הנכבדים] . . ואם היה הענין כן, הנה זה סותר מה שאמרה התורה ש"לא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים אשר עשה משה לעיני כל ישראל?"

הנשר הגדול, דן בנס נפלא זה, ומתייחס לשאלה האמורה בספרו מורה נבוכים¹³. לאחר שמבאר הרמב"ם מעלת נבואת משה רבינו והמופתים שנעשו על ידו, כותב: "לא יטען מה שבא מעמידת אור השמש ליהושע השעות ההם . .

שהמלחמה הסתיימה. לפי הפרקי דרבי אליעזר⁵, היה זה בערב שבת, ויהושע ביקש שהשמש תעמוד כדי שלא יאלצו לחלל את השבת במלחמה. ובמדרש תנחומא פירושו⁶, שהשמש רגילה לשבח את ה' כל הזמן, ולכן יהושע אמר לה "דום" - היינו שתפסיק לשיר שירה, בכדי שתוכל לעצור.

המשך הפסוק מתאר "ויעמוד השמש בחצי השמים, ולא אף לבוא כיום תמים". פירושו: השמש נעצרה בחצי השמים - דהיינו חצות היום. "אף לבוא" פירושו מיהר לשקוע, ובמקום זאת השמש איחר⁷ לשקוע, ואיחור זה נמשך כיום שלם. אך

כמה שעות נמשך נס זה? ובכלל: כמה זמן נמשך היום הזה, שבו עצר יהושע את השמש?

זמן המופת נתון במחלוקת

בגמרא מובא⁸ שהשמש עמדה פעמיים באותו יום,

(5 פ"ב (השישי מה"שבעה דברים מופתים נבראו בעולם של היה כמותן): "בא יהושע ועשה מלחמתן של ישראל, והגיע ערב שבת, וראה בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת . . מה עשה יהושע? פשט את ידו לאור השמש ולאור הירח, והזכיר עליהם את השם, ועמד כל אחד ואחד במקומו ששה ושלושים שעות [כדעת ר' אלעזר בגמ' דלהלן - ל"ק, או כריב"ל ל"ב - ראה פי' הרד"ל אות כו, ובהגהה שם], עד מוצאי שבת . . וראו כל מלכי ארץ ותמהו, שלא היה כמוהו מיום שנברא העולם, שנאמר "ולא היה כיום ההוא". ושם, שגם הכוכבים והמזלות עמדו מלכת. וראה להלן.

ועי' פי' הרד"ל שם אות כב-כג. ולהעיר מהשק"ט בזה בקשר למסופר בירושלמי (כתובות פ"ב, ה"ג. כלאים פ"ט ה"ג) גבי יום פטירתו של רבי. עי' שטמ"ק כתובות קג, ב ד"ה ביממא, ובהגה"ה שם. ח' מהרי"ט שם. זית רענן ס"פ ס"ד לך-לך. שו"ת רב פעלים ח"ב סוד ישרים סי' ד'.

(6) וארא שם (הובא בפרש"י הנ"ל): "משעה שהשמש זורחת עד שעה שהיא שוקעת אין קלוסו של הקב"ה פוסק מפיו, שנאמר ממזרח שמש ועד מבואו, וכן את מוצא בשעה שעמד יהושע ועשה מלחמה בגבעון מה כתיב שם, אז ידבר יהושע לה' וגו', שמש בגבעון דום וגו', בקש יהושע לשתק את החמה, אמר לו שמש בגבעון דום, למה אמר לו דום, שכל זמן שהוא מקלס יש בו כח להלך, דמם עמד, לכך אמר לו יהושע שיעמוד . . אמר לו וכיון שאני שותק מי יאמר קילוסו של הקב"ה, אמר לו דום אתה ואני אומר שירה בעבורך . .". ולהעיר מב"ר (פ"ה, ה): "אמר ר' ירמי' ציוויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע", ושם, שהוא תנאי מבריה"ע, עיי"ש.

(7) בתורה 'שמש' נכתב לעיתים בלשון זכר (בראשית בראשית יט, כג. ויקרא כב, ז), ולעיתים בלשון נקבה (בראשית טו, יז. שמות כב, ב); וכך ננקוט להלן.

(8) עבודה זרה כה, א.

פירוש הרלב"ג על התורה

- (9) ראה הביאור בפרש"י שם, ואכ"מ לפרט הלימוד מהפסוקים בפרטות.
- (10) מחמת קוצר היריעה, להלן נתייחס רק לעיקרי הדברים במפרשים השונים, ולא נדון בכל פרטי דבריהם.
- (11) דברים לד, י.
- (12) = רבי לוי בן גרשום (מגדולי הראשונים), עה"פ (הובאו מקצת דבריו בנדו"ד בשיחת ד"מ קרח בהע' 18 ו710). וראה לקמן בהע'.
- (13) ח"ב פרק לה.

כי לא יאמר "כל ישראל" כמו שבא במשה אלא "לעיני ישראל".

במשפט זה מבדיל הרמב"ם בין הנס שעשה יהושע לבין הנסים שעשה משה: את הנסים שעשה משה ראו כל ישראל, ואילו את הנס שעשה יהושע בגבעון ראו חלק מעם ישראל, דהיינו רק החיילים שהיו בשדה הקרב. הרמב"ם אף מדייק זאת מלשון הפסוקים; בתיאור הנס שעשה יהושע כתוב "לעיני ישראל", ואילו

אצל משה כתוב "לעיני כל ישראל"¹⁴. בדרך זו פתר רמב"ם את השאלה האמורה: כיצד ייתכן שיהושע עשה נסים גדולים מן הנסים שעשה משה.

וביחס לזמן עצירת השמש, כתב: "...יראה לי באמרו 'כיום תמים' שהוא כיום הגדול שיהיה. כי 'תמים' - 'שלם', כאילו אמר שהיום ההוא היה אצלם בגבעון כגדול שבימי הקיץ שם"¹⁵.

יש המפרשים¹⁶ בדברי הרמב"ם שכוונתו שהשמש לא עמדה מסיבובה, וכל המתואר בכתוב הוא רק הרגשת הלוחמים שחשו שהזמן אינו מתקדם, כיון שהם היו עסוקים במלחמה, עד שלא הרגישו בזמן העובר.

ובלשון ה'אפודי': "רצונו לומר מצד שפעלו ביום ההוא פעל נפלא, והוא שנצחו המלחמה בתוקף גדול ובמהירות גדול,

(14) וברמב"ן ("ע"ת - דברים שם) חלק בזה: "עמידת השמש ליהושע היה באמת לעיני כל ישראל, וראו אותה כל מלכי כנען הנלחמים בו, והנשארים. ורבותינו יזכירו [ב"ר פ"ו, ט] כן שראו אותה [- היינו את השמש] מסוף העולם ועד סופו, והכתוב מפליג בו מאד 'ולא היה כיום ההוא לפני ואחריו לשמוע ה' בקול איש'". ועי' בס' הזכרון להריטב"א מ"ש לתרץ.

(15) בדומה לכך פי' הרד"ק ע"ה פ': "השמש עמד כיום תמים, היום הארוך בתקופת תמוז, וכשבה השמש היו בעמק אילון, והתפלל שיאיר להם הירח עד שתכלה נקמתם".

(16) ראה ביאור נרבוני (וראה מ"ש עליו: האברבנאל כאן, ב'פתיחת המורה', ו, ובספרו מפעלות אלוקים, יב, א; הרגוצ'ובר בצפנת פענח החדשות ח"ג, מכתב יב (מודיעין עילית תשע"ז, עמ' תסב). צפנת פענח - דברים, ירושלים, תשכ"ב, עמ' תכב, ועוד. יצויין, שעל אף הביקורת, פי' זה צויין מס' פעמים בתורת הרב - ראה לוגמא לקו"ש ח"י עמ' 250 הע' 86. ועוד), ו'אפודי' דלקמן בפנים. דלעתם לא יתכן שינוי במהלכי השמש והירח.

” וחלילה מהאמין הר"ם [= הרמב"ם] חלופו, כי הוא הבדילנו מן התועים בדעותיו האלקית, וקראנו ליחוד השם וידיעתו בדרכים אמתיים”

היה נראה אצלם שם שהיום נתארך אחר שפעלו פעולה גדולה¹⁷.

דהיינו, לדבריו בני ישראל רדפו את האויב בכל כוחם, הספיקו לנצח אותו ולהכות בו במהירות גדולה מאוד, ומשכך, תחושתם הייתה שהשמש עמדה בשמים.

וכן מפרש הרלב"ג עה"פ, שכוונת הפסוקים וכן דברי חז"ל עליהם, היא שהניצחון במערכה היה כה מהיר, עד שללוחמים בשדה הקרב נראה היה שהשמש נעמדה במקומה. ובלשונו: "מה שאמר ולא ה' כיום ההוא לפני ולאחריו לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם לישראל, הורה בזה כי זה המופת הוא בענין המלחמה בעצמותה, ואם ה' זה המופת בעמידה מהתנועה לא ה' לו רושם בענין המלחמה כלל. . ונראה שלא נתבטל השמש ממהלכו, אלא האיר. . וכאן אמר שיהושע שאל כי ישרים הנקמה בטרם יסור השמש מעל גבעון וכו', והמופת היה שהשלימו הנקמה כל כך מהר. . והרצון בזה, שכבר דמם השמש בגבעון וירח בעמק אילון עד שנשלמה זאת המלאכה מהנקמה, וזה היה ענין נפלא, כי לא די שיעד שינקמו ישראל מהקמים עליהם, אבל יעד עם זה שזאת הנקמה תשלם בזמן קצר כזה. . ולא היו יכולים להשלים הנקמה בזה הזמן הקצר. . אבל השם יתברך שמע לקולו".

כנגד אלו המפרשים כן בדעת הרמב"ם, יצא חוצץ רבינו אשר קרשקש¹⁸, ומוכיח כי פירושם כלל לא עולה בקנה אחד עם דבריו: "וחלילה לרבי הקדוש מורינו [= הרמב"ם] שיכחיש עמידת אור השמש ליהושע אשר היה מופת גדול בתכלית הגודל שהשתדל הכתוב בספור גדלו ובמעלתו, ושלא היה כיום ההוא לפני. . ולא לעורר מורינו בצד (אצטן) אסתן [= טענה חסרת בסיס/מיותרת], שאם חשב הרב השלם [= הרמב"ם] שהיה משל לישראל על ההצלחה שהגיע להם ביום קצר כיום ארוך, איך הצריך להבדילו ממופת משה רבינו עד שלא מצא דרך ההגדל מצד מעלת המופת, אלא שלא נאמר בו לעיני כל ישראל, וראה אמרו עמידת השמש השעות ההם, ולא יסבול זה פירוש אחר אלא מה שהוא מובן ממנו שהוא עמידת השמש ממש. וכן הקישו למופת אליהו, וכמו שדעת הר"ם [= הרמב"ם] בו שהוא אמתת ענין, לא משל, כמו כן הוא דעתו בעמידת השמש".

(17) וראה שם פי' הב'. בדומה לכך כ"כ בנרבוני שם, ובי' מדוע לא כתב כן הרמב"ם. עיי"ש.

(18) בפ' על המו"נ. ועי' שם גם תי' על הניתן לשאול מלשון הפסוק "ולא היה כיום ההוא לפני ואחריו", עיי"ש.

בדעת הרמב"ם²²: נס מתרחש רק במידה שצריכים אותו, ולא יותר. אין הקב"ה עושה נסים ללא צורך. ובלשונו: "והנה עשה הרב זה לפי שהנס והפלא לא יהיה כי אם לפי הצורך וההכרח הגדול, לא יותר מזה". דהיינו, הארכת היום עד לאורכו של היום הארוך ביותר הספיקה כדי לנצח במלחמה, ועל כן זה היה אורכו של היום ההוא, ותו לא.

הסבר רבי חסדאי קרשקש

פירוש מחודש נותן לנו רבי חסדאי קרשקש²³, הכותב כי השמש לא נעצרה, אלא הואטה לזמן קצר. ראייתו לפירושו היא המילים בפסוק "ולא אץ", מהן נשמע שהשמש הואטה אך לא נעצרה כליל.

תחילה מבאר ההשוואה לניסי משה רבינו: נס זה של יהושע היה רק שינוי התנועה של השמש, האטה או עצירה רגעית, שהינה מקרה בלבד בגורם שמימי שני. ואילו אצל משה, חלק מהנסים היו יצירת דברים חדשים (כמו בריאת צפרדעים או שינוי מי היאור לדם, וכדו'), מה שמייחד את נסיו.

ומוכיח זאת "וזה למה שיראה שיהיה עת הנקמה סמוך לביאת השמש כמה שידוע על זה אמרו ולא אץ לבא כיום תמים, ירצה בו שלא מיהר לבא כמו שבהיות השמש באמצע השמים שתנועתו מתאחרת, אבל החוש כן היה בעת השקיעה לא שנתבטלה, אבל שנתאחר בהיותה באמצע השמים אצל החוש, שאז היום בתמימותו ושלמותו".

במילים פשוטות: השמש לא נעצרה לגמרי, אלא פשוט האטה את מהלכה, כך שלאנשים נראה היה ('החוש') שהיום התארך באופן שלם.

אך גם הוא בהמשך דבריו מתייחס בשלילה נחרצת לדברי הרלב"ג: "וכבר נמעדו בזה רגלי קצת מעמינו שהכחישו הנס הזה, ואמרו שמהירות הפלגת הנקמה אמר שהיה כאלו מתאחר מלבא השמש, וממה שיחוייב היות כפשוטו היא עמידת הירח בעמק אילון, שלא היה לו מבא בפירושיהם, שהנקמה כבר נעשתה ביום, אלא שהענין כפשוטו, והודיע לנו שאיחור התנועה היה בשאר הכוכבים גם כן ביחס אחד, כדי שלא יתבלבל סדור הגרמים השמימיים...".

ולאחר שמאריך להוכיח כן, מסיים: "וחלילה מהאמין הר"ם [= הרמב"ם] חלופו, כי הוא הבדילנו מן התועים בדעותיו האלהית, וקראנו ליחוד השם וידיעתו בדרכים אמתיים".

בקו דומה וחריף גם הוא נוקט האברבנאל בפירוש דעת הרמב"ם¹⁹. לפירושו, דעת הרמב"ם היא שהנס אכן התרחש באמת, ולא תיאור דמיוני של אנשי המלחמה. אלא שהיה נס מקומי בלבד²⁰. היה אור על שדה המלחמה - אור שהאיר רק את מקום המלחמה, ולא היה כל שינוי בסדרי היום והלילה בעולם כולו: "שלא היה הנס ב בטול תנועת הגלגל, כי אם במה שנתחדש שם אור מספיק לשיעשו מלחמתם בלילה כאלו היה ביום בהיר, וז"ש מעמידת אור השמש ליהושע²¹ כי הנה היה הנס שחדש הקדוש ברוך הוא שזה אור מחודש מספיק... לא שיהיה הנס בגרם הגלגל ובתנועתו, כי אם באור נברא מחודש שם, אז לא היה הנס כלל בכל העולם כמו שצריך שיהיה ב בטול תנועת הגלגל, אבל היה הנס שם בגבעון בלבד".

פירוש זה מתאים את דבריו לשיטת הרמב"ם, שהנס של יהושע היה לחלק מעם ישראל בלבד, ולא לכל ישראל. ואכן לפי פירוש זה היה אור נסי בשדה המלחמה, שנראה רק ללוחמים, ולא לכל ישראל, ובוודאי לא לעולם כולו.

הטעם לביאור הנס באופן כזה, מבאר האברבנאל

19 דעתו שלו מובאת להלן. וראה שם בארוכה מ"ש להוכיח שהרמב"ם אכן סובר כמותו בחלק מן הדברים, עיי"ש.
20 וכך לכאורה נראה שלומד המהר"ל (דלקמן בפנים) בדעת הרמב"ם, מדלא הביא שדעת הרמב"ם כהרלב"ג.
21 היינו שדבריו הינם בהתבסס על לשון הרמב"ם "עמידת אור השמש", ולא 'עמידת השמש', ואכמ"ל בזה.

ספר אור ה'

"וכבר נמעדו בזה רגלי קצת מעמינו שהכחישו הנס הזה, ואמרו שמהירות הפלגת הנקמה אמר שהיה כאלו מתאחר מלבא השמש... אלא שהענין כפשוטו, והודיע לנו שאיחור התנועה היה בשאר הכוכבים גם כן ביחס אחד

22 דעתו שלו - ראה לקמן.

23 תלמיד הר"ן, בספרו אור ה', מאמר ב כלל ד פרק ג.

תירוצים נוספים על השאלה ממשה רבינו: שיטת האברבנאל

בדומה לקו זה, האברבנאל²⁴ תוקף אף הוא בחריפות את דעת הרלב"ג הטוען שהשמש לא נעצרה מהילוכה, ולדעתו השמש אכן נעצרה כפשוטו הכתובים²⁵, ופורך את השאלה ממשה רבינו מעיקרה: נביא עושה ניסים לפי צורך השעה²⁶, ולכן אין הניסים מהווים הוכחה לגדולת הנביא שעשאם. משה הוא הנביא הגדול ביותר מכל הנביאים לא בגלל גודל הניסים שעשה אלא בקרבתו המיוחדת לקב"ה, כנאמר²⁷ "אשר יִדְעוּ ה' פנים אל פנים"²⁸. "ואיש יריבו הרלב"ג דבר בנבואה ובמופתים

דברים שאסור לשומעם. . והנה יהושע ראה

שצריך זמן לרדוף מגבעון עד עמק איילון, ולכן בקש שמש בגבעון דום וגו', שיתמיד היום עד שיהיו בעמק איילון, וכבר פירשתי שאין מעלת הנביא תלויה במעלת נסיו. . ומה שכתב במשה לכל האותות וגו' אינו מדבר על ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אלא רוצה לומר שבכל הנסים האלה דבר אתו פנים אל פנים. . ואם בימי משה לא היה צורך בעמידת השמש כי אם בימי יהושע, אין לזה כחו כנביא גדול ממנו. .²⁹

פירוש האברבנאל על התורה

(24) עה"פ שם.

(25) ראה גם בפ"י על המו"נ שם "אבל אמתת הכתובים לדעתי כך הוא וכו'".

(26) יש לציין כי מחלוקתם נובעת מדיון עמוק בענין מהות הנביאים ותועלתם ע"פ חכמי המחקר, וכמ"ש האברבנאל עה"פ שם, ואכ"מ.

(27) דברים שם.

(28) עוד מזכיר האברבנאל שהשאלה בין כה אינה קשה, מאחר שלפי חז"ל גם משה עצר את השמש מהילוכה במלחמתו עם סיחון, ראה תענית כ. א. ועיי' ע"ז שם (ובפרש"י ותוס' ד"ה למשה), וראה אור ה' שם. ועוד. ואכ"מ. אך יש לציין כי לפי הפרקי דר"א דלעיל, היה זה נס מיוחד שלא נעשה מבריאית העולם. וראה גם מ"ש הרד"ל שם אות כח.

(29) וראה ילקוט הראובני הנסמן להלן.

ביאור ה'עקידה'

רבי יצחק עראמה, מגדולי ההוגים בכל הדורות, דן בסוגיא בספרו 'עקידת יצחק'³⁰ בעמקות ורחבות גדולה, ולאחר שכותב בחריפות כנגד שיטת הרלב"ג בכלל, שולל בנחרצות דבריו בנדו"ד: "ומבואר בפסוקים שהשמש עמד באופן שכולם יכירו הנס הגדול, ושיהיה לב הלוחמים בטוח כי עוד הזמן לפניהם לנצח, ואמר שם, ולא היה כיום ההוא וגו' לשמע ה' בקול איש, רוצה לומר בנסים שנעשו על ידי תפלה, להוציא נסים שנעשו במלאכות ה' או מרצונו, כעניין המבול. .".

ועל דברי הרמב"ם כתב: "והמורה בחלק ב' פרק ל"ה הוצרך להתחכם, כי אמר שאחד מהבדלי נסי משה רבינו ונסי השאר הוא בפרסומם הגדול, ואמר שעמידת השמש היתה רק קצת שעות והיה היום כיום הקץ הארוך, והנה באמת לא מיעט בזה הנס ההוא, ולא סופק בו כלל, ולא הכריח הכתובים להוציאם מפשוטם, כמו שעשה הרלב"ג. . אמנם מפרשי דבריו חפאו [=כיסו/ ייחסו] עליו דברים אשר לא כן .. והתלונה הגדולה על הנרבוני ..".

" אבל יורה באמת כי מה שעשה יהושע שם, בשליחותו של משה רבו עשה, וכל אשר נעשה לו בהם הוא היה עושה .. ובשרביטו היה עושה כל המלחמות ההנה

פרשנות מחודשת ומרתקת כאחת, מבאר בעל ה'עקידה' בהתייחסו לשאלת הרלב"ג וסייעתו ממשה רבינו: "אבל יורה באמת כי מה שעשה יהושע שם, בשליחותו של משה רבו עשה, וכל אשר נעשה לו בהם הוא היה עושה. . ובשרביטו היה עושה כל המלחמות ההנה".

הנס היה נראה לכל העולם או רק לישראל?

מבט נוסף ועמוק לכללות הסוגיא, נותן לנו המהר"ל מפראג³¹. לאחר שמפרש באריכות ובטוב טעם את שיטות חז"ל בגמ' שהובאו לעיל, נכנס הוא לדיון המורכב: האם גם בכל העולם היה ניכר נס עצירת השמש. ובלשונו:

(30) פ' נח, שער השלושה עשר.

(31) הקדמה הב' לספרו גבורות ה'. וכן בח' אגדות ע"ז שם. גם הוא כאברבנאל, תוקף בחריפות את שיטתו של הרלב"ג לפרטי פרטים, אך לא נכנס יתר על המידה בפולמוס סבך זה.

הייחודיות בכך שהנס פעל אך ורק ליהושע ולמחנהו, בעוד שלכל העולם המשיך כרגיל, היא היא עדות גדולה יותר לכוחו של הבורא.

המהר"ל מסביר עיקרון זה בדרך עמוקה: "כי אפשר ויכול להיות שתלך השמש מצד ענינה הנהוג, ותהיה עמידה לה מצד הנס, שיכול להיות לדבר אחד שני דברים הפכיים מצד שני בחינות, והטבע דבר מיוחד ושלא בטבע דבר מיוחד .". כלומר, ניתן לקיים בנס שני מצבים מנוגדים בו-זמנית.

בטעם הדבר מבאר שזהו כוח נסי שלא סותר את הטבע, אלא פועל במימד אחר של מציאות: "כי כשם שראוי שתלך מצד הטבע, כך יש בחינה שכלית, שבאמצע השמים יש לה עמידה, והוא בחינה שכלית [רוחנית] ואין זה טבעי, ולכך היה לה עמידה במדרגה בלתי טבעית, וליהושע ועמו שהיו צריכים אל הנס הבלתי טבעי היתה עומדת, ולשאר העולם אשר אין צריכים לנס היה להם המנהג הטבעי

33

כיצד זה מסתדר בהיגיון? והקושי הגדול בזה הוא שכידוע ישנן שני סוגי תנועות של כדור הארץ³⁴: הראשון הוא ההיקף היומי, והשני הוא ההיקף השנתי, ואם השמש נעצרת ליום תמים, משתבש כל חשבון ההיקף השנתי. על כך משיב המהר"ל: "ואל יקשה לך האיך דבר זה אפשר לצייר, שאם נאמר שעמדה השמש ליהושע בלבד ולכל העולם הלכה, הנה שקעה לעולם מן האופק, וליהושע היתה השמש על האופק, ודבר הזה איך אפשר, דבר זה לא קשיא למי שמבין דברי חז"ל, כי זה היה ליהושע בענין נסי מצד המדרגה הבלתי טבעית, שאין דבר זה ענין ושייכות אל הטבע, והיה לה עמידה על האופק מצד הבלתי טבעי, והשקיעה מצד הנהגת הטבע. והנסים אין לדבר בהם ולעמוד עליהם מצד הטבע, כי הם נסים יוצאים מטבע של עולם"³⁵.

33 ולהעיר מדברי הפרקי דר"א שהובא לעיל: "וראו כל מלכי הארץ ותמהו שלא היה כמהו מיום שנברא העולם, שנאמר: ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו לא יהיה כן לשמוע ה' בקול איש כי ה' נלחם בישראל". ויל"ע. 34 ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ג ה"א ואילך, ושי"ג. ועי' ג"כ בספר החקירה להצ"ח הנס' בהע' 26 בשיחת הד"מ שם.

35 ולפי פשט דבריו אי"צ להיכנס לכל השקו"ט כיצד

"היתה העמידה רק ליהושע ועמו, וכן לבני אדם אשר באופק ההוא, ולשאר בני אדם היתה תנועת השמש כדרכה. וזה יורה הפלא ופלא, כי ליהושע ועמו באופק

ההוא היתה עומדת, ולשאר בני אדם באופק אחר הולכת, ולא שהיתה נראית עומדת, אלא עמידה גמורה, שהרי על פי דברי החכמים היתה העמידה באמצע השמים או בשקיעתה, וזה לא היה רק ליהושע ועמו .".

היינו, ליהושע וישראל השמש עמדה ללא שינוי, והם יכלו להמשיך במלחמה. ולאומות העולם השמש המשיכה במסלולה הרגיל. וזה אכן "הפלא ופלא", כיון שזה מצב בו אותו גוף פיזי (השמש) נמצא בשני מצבים מנוגדים בעת ובעונה אחת.

ולאידך גיסא ניתן לומר: "אמנם אם נאמר אחר שהיה אמצע השמים ליהושע ועמו והיה שם עמידה, היה הנס נראה בכל מקום, וזה כדי שיהיו נפלאותיו נודעים בכל מקום"³². "לפי אפשרות זו, נס עצירת השמש לא התרחש רק ליהושע ולמחנהו, אלא ניכר לכל שוכני תבל, כעדות גלויה לנפלאות הבורא.

אך מסתפק, אולי גודל הנס הוא דווקא בכך שהשמש נעצרה רק לבני ישראל, ועם כל זאת העולם המשיך כרגיל: "אמנם צריך עיון אם נעשה נס זה לכל העולם או לא נעשה רק באופק ההוא, כי יש לומר כי ליהושע ולישראל באופק ההוא היתה עמידת השמש, ולכל העולם לא עמדה השמש, וזה יותר פלא מורה על גבורת השם .". כלומר, מצד אחד אפשר לומר שהנס היה מוחלט לכל העולם, אך מצד שני ייתכן שדווקא

32 ומוכיח לצד זה: "וכן משמע במדרש [ב"ר פ' צ"ד ד. והובא (במפורש יותר) ברש"י ויחי מח, יט. וכבר העירו שכה"ג בגמ' ע"ז שם (לפרש"י). ולכאורה לד' המהר"ל יש לפרש באר"א את דברי הגמ' שם, ואכ"מ. וראה יפ"ת ועוד לב"ר שם] בפסוק וזרעו יהיה מלא הגוים, שהיה הנס נראה בכל העולם .". ובפשטות, כיון שלבסוף מסיק אחרת, "ל שפרש המדרש באר"א, ואכמ"ל בדחיית הוכחה זו. וראה להלן.

” ולפי”ז מסתבר יותר לומר שלומד כי הנס היה נראה לכל העולם, כיון שאז הוא חיבור עם הטבע יותר

”החילוק בין שני אופנים אלו הוא: האם זהו נס שמשדר - שובר - את הטבע, ע”ז שעוצרים רק את השמש (והירח) בלבד; או נס שפועל בטבע השמש, ובמילא גם בכל סדר המהלך הטבעי של השמש (הקשור עם מהלך כל הגלגלים).”

ולאחר הביאור העיקרי בשיחה בגדר עניין הניסים של 'פרח מטה אהרן' ו(תחילת) שחרור אדמו”ר הרי”צ בג’ תמוז, שנעשו בשלבים, שהוא משום שרצון הקב”ה להלביש את הניסים של בטבע העולם, מסביר שכן הוא בהנס של שמש בגבעון דום על ידי יהושע שנעשה בצורה עקיפית, שהרי עדיין הוצרכו להילחם - התלבשות בדרך הטבע.

ולפיכך, מסביר שהנס רק האריך את היום כדי לאפשר מלחמה טבעית, אך לא ביטל את עצם המלחמה.

ולפי כל זה לומד כהצד הב' בחקירה:

”ועפ”ז אולי יותר מסתבר לומר, שהנס עצמו (ד”שמש בגבעון דום”) הי’ באופן שקשור עם טבע מהלך השמש (אופן השני הנ”ל ס”ב) - וזה עצר לא רק את השמש והירח, אלא את כל הכוכבים ומזלות³⁹, ומהלך גלגל היומי בכלל⁴⁰, וכל הגלגלים הקשורים עם מהלך השמש⁴¹.”

(39) וכמ”ש במפורש בפרקי דר”א דלעיל: ”מיום שנבראו שמים וארץ השמש והירח והכוכבים וכל המזלות היו עולין להאיר על הארץ ואינן מערערין [ראה הפ’ בד”ל שם] זה עם זה עד שבא יהושע”. אך ראה לאידך בילקוט הראובני (פ’ האזינו, מס’ התמונה) ”ולא פעלו בגלגלים”.

(40) וראה במלבי”ם יהושע שם. ולכאורה נראה שבשיחה לומד הרבי דלא כמותו.

(41) ובסוגריים מרובעות מוסיף המתקת הב’ ע”פ חסידות, וקצרה היריעה מלהרחיב בגדרי הנס ע”פ תורת החסידות, וראה

במילים אחרות, המהר”ל מציג כאן מהלך עמוק: הנס של עצירת השמש אינו רק הפסקת תנועה פיזית, אלא גילוי של מערכת הנהגה ניסית מדרגה בלתי טבעית - מהלך נסי שאינו נכלל בחוקי הטבע הרגילים, המאפשרת לשמש לעמוד במקום, מבלי שהדבר יפגע בסדר העולם הטבעי. וביחס לשיטת הרלב”ג כותב: ”והנה החכמים המדברים מצד הטבע הוא דבר הבאי, כי כלל הדברים כי מעשה נסים הוא ואין לעמוד עליהם מצד הטבע”³⁶. דהיינו שאין מקום לומר שנעשה כאן מהלך טבעי שניתן להסבירו

באופן מדעי - אלא זהו נס מוחלט, ואי אפשר להכניסו תחת גדרי החוקיות הפיזיקלית-טבעית.

ה'חקירה' בשיחת ה'דבר מלכות'

לאחר שצילנו והעמקנו במהות הנס לפי שיטות המפרשים בארוכה, כעת נעבור לביאור המופלא של הרבי מלך המשיח בשיחת ה'דבר מלכות'. דהנה, על כללות הנס וסיבתו, שואל הרבי מה”מ שליט”א³⁷ מדוע נס ”שמש בגבעון דום” התרחש דווקא כך - עצירת השמש להארכת היום - ולא בדרך נס מוחלטת יותר, כמו ניצחון מידי ללא צורך במלחמה או יכולת להילחם גם בלילה?

וממשיך לאחר מכן וחוקר במהות ועוצמת הנס³⁸:

”יש לחקור באיזה אופן הי’ הנס: האם הי’ זה רק בנוגע לפרט שנוגע למילוי תכלית הנס - שאור השמש (אור היום) ימשיך להאיר, שלזה נדרש רק ש(גלגל) השמש עצמו ייעצר וימשיך להאיר על הארץ . ; או שהנס הי’ בכל הסדר שלו (הקשור עם מהלך השמש), דהיינו, שהנס עצר גם את כל העניינים הקשורים עם מהלך השמש - הסיבות לזה (מהלך גלגל היומי, ובמילא - מהלך כל הגלגלים, שנעשה ע”י סיבוב גלגל היומי .), וגם התוצאות מזה, וסיבוב הגלגלים הקטנים בגלגל השמש עצמו, וכיו”ב”.

ומבאר הנפקא מינה שבזה:

זה מסתדר מבחינה אסטרולוגית של גרמי השמים וכו' כפי שטעו בכך כו"כ (כגון ב'קולמוס' גיליון 45 עמ' 19 ואילך, שדחק לחינם לקשר זאת לתורת היחסות של איינשטיין, ועוד).

(36) ועי' בספרו גור אריה, שמות ד, יא.

(37) סעי' ב (בתרגום לשון הקודש).

(38) וראה גם באברבנאל שם. ועי' בהע' 27 ואכ”מ.

על פי כל האמור, ניתן בדא"פ לפרש גדרי הנס במשנת הרבי שליט"א מלך המשיח. ובהקדים: בשיחה הרבי כלל לא מתייחס לשיטות שהובאו לעיל באריכות, וכלל לא נכנס לכל השקו"ט הרחבה שבזה.

אך הנראה במפורש הוא, כי בשונה מהדעות שהובאו לעיל בהרחבה, הרבי מלך המשיח לומד שהנס היה כפשוטו ממש. היינו, שהשמש וכן הירח נעצרו על מקומם.

ביחס לשאלה כמה זמן היה הנס, וההשוואה לניסי משה רבינו - אין התייחסות מפורשת בשיחה⁴².

ובאשר לנדון האם הנס היה נראה לעין כל העולם וישראל או שמא רק ללוחמים, אין הוכחה חותכת

בארוכה לקו"ש חכ"ח עמ' 260 ואילך, וש"נ. ועי' ג"כ פי' הרד"ל לפרקי דר"א שם אות כג וכתב שהוא משום ביטול כשפים. עיי"ש. (42) ולהעיר שדוקא דברי הרלב"ג כן צוינו בשיחה זו, אך רק שאלתו, וכנ"ל.

בשיחה, כיון שניתן לומר לכל צד:

דהנה, מהלך השיחה הוא אשר כל עניין נס זה היא החיבור לעולם ופעולתו בדרכי הטבע, ולפי"ז מסתבר יותר⁴³ לומר שלומד כי הנס היה נראה לכל העולם, כיון שאז הוא חיבור עם הטבע יותר.

אם כי אין לקבוע מסמרות בזה, וניתן לומר גם לאידך גיסא, שהנס אכן היה רק הלוחמים, ועכ"ז אינו 'מתנגש' עם מהלך השיחה שהנס הוא בגדרי הטבע, כמבואר לעיל מהמהר"ל שאין סתירה בכך שתהיה הנהגה ניסית והנהגה טבעית בדבר אחד⁴⁴.

(43) וכ"כ בס' 'מות המשיח בהלכה' ח"ב עמ' רס (אם כי מטעם אחר).

(44) ולכא' אין כוונת המהר"ל לבאר שאין בכך סתירה מצד 'נמנע הנמנעות', אלא שהוא ע"ד המבואר בסה"מ מלוקט ח"ד ע' שמ הע' 59, עיי"ש.

המשך מעמוד 42 <<

* *

ענינה של הגאולה העתידה הוא גילוי העצמות. ובע"ה נזכה שעל ידי העיסוק במנהגים שעניינם הוא חיבור עצמות ישראל עם הקב"ה, נזכה תיכף ומיד להתגלות השלימה בהתגלות הרבי תיכף ומיד ממש.

ג. ב. הסוגיא רחבה בכמה וכמה היבטים, וכמה משיטות הראשונים בנושא ראויות לדין רחב יותר. נפנה לכמה מקורות בהם ניתן להרחיב: א. "חוות בנימין" (להר"ש ישראלי) ח"ב סימן עט. ב. מאמרו של הרש"י הכט במגדל דוד חלק י"ז עמוד 432. ועוד.

לתגובות: eiser770@gmail.com

באופן כללי.

ובר"ח מנחם אב ה'תשמ"א הרבי הזכיר ש"מנהג חסידים אז מ'כאפט אריין אויך די ברכה בחשאי" (ורבו הדעות כיצד בפועל יש לחטוף את הברכה, ואכ"מ).

ולפי דרכנו נאמר, שמאחר ומתקברים לגאולה בה מתגלה יותר הקשר העצמותי של ה' עם בני ישראל, יש מקום יותר לברך על מנהג בו מתגלה עניין זה.

המנהג ואין כאן ציווי מחייב. וע"ד זה גם במצוות עשה שהזמן גרמא בנשים - רצון ה' הוא שנשים יקיימו את המצוות, ועל אף שאין כאן ציווי מחייב⁵⁷.

ונראה שזוהי נקודת המחלוקת בין רבינו תם לרמב"ם, האם אומרים "וצונו" על דבר שהוא רצון ה', אך לא נצטוו בו. לדעת רבינו תם ניתן לומר "וצונו" מאחר ואף בזה ישנה מצווה, ואילו לדעת הרמב"ם הביטוי "וצונו" יכול להיאמר רק כאשר ישנו ציווי ממש⁵⁸.

(57) על פניו היה נראה שאין אלו דברי השר מקוצי, מאחר ובדבריו נמצאת ההדגשה "דכיון שרצה לחייב עצמו מברך".

אך מאידך ייתכן וזוהי גם כוונתו, מאחר ואנו יכולים להיכנס בכלל חיוב בתנאי שזהו רצון ה', וזה קיים או במנהג או במ"ע שהזמ"ג בנשים, ולא קיים בסתם דברים, ורק אז "כיון שרצה לחייב עצמו מברך".

(58) ומעניין:

אדח"ז כותב בסידורו שביום שאמירת ההלל הוא מנהג, יש לנהוג שהחזן מברך והציבור יוצאים ידי חובה מן החזן (ואכ"מ לדון באריכות בפסק זה). וכך היה מנהג החסידים

אנא נפשי כתבי יהבית

בגליונות הקודמים נזכר אודות הקמת 'ועד להפצת השיחות' והשתלשלות התייסדותו החל מערב תשעה באב השי"ת עד כסלו תשי"א. כן נזכר בנוסף, אודות המסתעף - אותם השינויים הברוכים שהגיעו בעקבותיו. ובכן, להלן נשלים מעט פרטים אודות 'החוזרים' דאז, אופן חזרת השיחות, מיקומם ושיכתוב ההנחות. וכן מעט מדברי הימים דאז קודם התייסדות הוועד.

שבת השי"ת

כתיבת ההנחות

שבועיים לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, בשבוע פרשת יתרו הגיע הרה"ח יואל כהן ע"ה ל770. 'החזרה' וה'הנחה' הראשונה שלו הייתה בש"פ משפטים. מעניין שאז ערך סוג של חזרה גם להתוועדויות הרש"ג¹, למשך זמן קצר.

בשנים אלו החזרה הייתה גם אחרי ההתוועדויות של ימי החול, מפאת האיסור מאת רבינו להקליטו ולצלמו ללא רשות מוקדמת. נהגו אז לערוך את החזרות במקום מגוריו של ר' יואל², על מנת שיהי באופן בלתי רשמי. החשש הי' ברור - אם יהיו מעשים ופעולות המוכיחות הנהגה נשיאותית, יוכל רבינו לבטלם לאלתר. לפיכך נזהרו התמימים והחסידים דאז לעשות כל שביכולתם, ולבקר מעשיהם עד הקצה הכי אחרון. מחד לדאוג 'להבעיר' את השטח ולגרום לכלל החסידים לדרוש ממלכנו החדש שיאות לקבל את עול ההנהגה, ומאידך דאגו שלא להתבלט בפעולותיהם, כדי שלא יקבלו הוראה מאת רבינו להפסקת כל צעד בנושא.

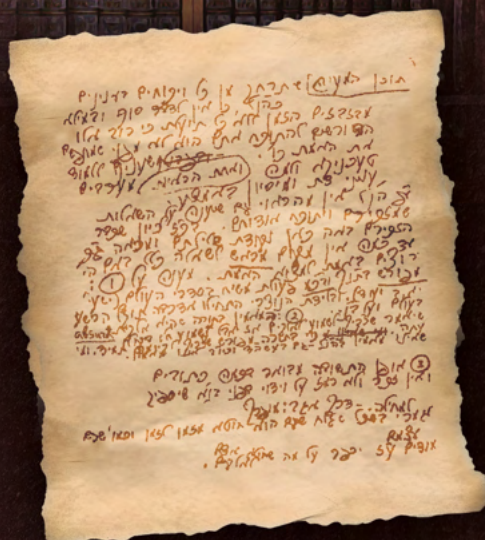
אייר השי"ת

לראשונה - סידור חדש לשולחנות בעת ההתוועדויות

בכל עת אשר התקיימו התוועדויות, סידרו המסובים שני שולחנות לאורך אולם בית המדרש (הזאל הקטן), בחלקו הצפוני של האולם, עם כסאות שעמדו בראש השולחן לחשובי החסידים. ותמיד,

(1) מפי השמועה. מיומנו הפרטי לא נראה כ"כ אולם קרוב לודאי שהיומן המפורסם עבר צנזור קטן. וכך הווה עד פסח השי"ת לערך.

(2) מפי השמועה. האם הי' זה בחדר בו ישנו התמימים ב770, המשמש כיום כמשרד הנהלת הישיבה, או שמא במקום מגוריו בדירה אחרת ברחבי השכונה, לא ברור. אולם ברי שלא הי' בהיכל הזאל הקטן, באופן שיראה כ'חזרה' רשמית.

השתלשלות קבלת 'תורת דור השביעי' - תורת רבינו, החל מכתבתה לעצמו ומסירתה לבודדים, וכלה בהדפסתה והפצתה לכל רחבי תבל.

פרק חמישי

הרב בנימין שיחי' סוחייק
משפיע בישי"ק חח"ל צפת

סירב רבינו להתיישב בראש. וכמו בהתועדות עם תלמיד
התמימים ביום בג' בד"ח אייר - ערב ב' אייר³, שסודר
המקום כנוכח, והתיישב רבינו בסמיכות לאמצע השולחן,
ע"ה הספסל שעמד שם.

לרגל התועדות ליל ר"ח סיון, ארגן הרה"ח ישראל
גייקובסון ע"ה את אולם בית המדרש להתועדות מכובדת
יותר מכפי שהי' עד אז. התועדות זו הייתה בסימן סיום
המשכנתא "מארגעזש" לבניין 770 (ראה מסגרת).
וסידרם כמין אות ח' בעלת צלעות נגדיות קצרות וצלע
סמוכה מאורכת, כלומר שני שולחנות אחד מול השני
לרוחב ולצידם שולחן אחד לאורך⁴. אך כאשר נכנס רבינו
להתועדות סירב לשבת בראש השולחן והתיישב בסמיכות
לאמצע השולחן הרחב, אצל החלון הקטן שבאמצע הקיר
המערבי של הזאל, המקום הקבוע בו ישב רבינו בד"כ.

בהתועדות זו השתתף הגביר ר' יוסף חיים רובינסון⁵,
ששנה קודם לכן - בשנת תשי"ט - הי' מראשי התורמים
להדפסת סדרת הספרים 'שדי חמד' שנערכו על ידי רבינו,
ובהזדמנות זו - בחלוף שנה מאז המימון והוצאת כו"כ
מהכרכים בדפוס, פנה ר' יוסף לרבינו, וביקש שילמדו כעת
מתוך הספרים שמימך⁶. רבינו ניאות לבקשתו, באומרו כי
מחבר ה'שדי חמד'⁷ הי' גאון, צדיק וכו' שאמנם לא זכה להיות
חסיד... אולם ראוי הי' לקבוע התועדות מיוחדת בפני עצמה
לרגל הופעת הספרים. ותיכף ביקש רבינו מהבכור שלום
חסיקנד להביא כרך של 'שדי חמד' מחדר⁸. ואכן הלך התל'
שלום הנזכר, וחזר עם כרך ד'. בהמשך מסר רבינו את הכרך
לנגיד ר' יוסף וביקש שיפתח בעמוד אקראי. לפי אחת
מהגרסאות אחד מהנוכחים קרא⁹, ולאחר התבוננות קצרה
בספר, הרבי החל לדון בנושא שנפתח - מערכת ד' מינים¹⁰.

(3) ימי בראשית עמ' 140.

(4) יומן שיחות קודש (הוצאה חדשה) עמ' 214.

(5) היה גביר ונדבן גדול שתמך רבות בפעילות חב"ד. הוא צבר הון
רב וניצל אותו לסיוע למען נשיאי חב"ד ושלוחיהם, בעיקר בשיקגו
ובעולם כולו. כ"ק אדמו"ר מהור"צ התבטא עליו בחוס: "ווען יוסף
טוט א גוטע זאך וועט זיין קאפ קלערער און די הארץ שטארקער"
[= כאשר יוסף עושה דבר טוב - הראש נהיה 'בהיר' יותר, והלב חזק
יותר]. נפטר בג' חשוון תשל"ג.

(6) ראה 'ימי בראשית' עמ' 158 ואילך; תומ" - התועדות ח"א
עמ' 85 ואילך.

(7) הרב חיים חזקיהו מדיני.

(8) ע"פ זכרונות ר' בצלאל שיף (י"ר שמי"ד). וע"פ גירסת השיח"ק
(ח"א עמ' 69) הרבי שלח את התמימים צבי הירש גאנזבורג ויהודה ליב
גראנער, הביא להם מפתח לחדרו הק', ובמענה לשאלתם איזה כרך
להביא, אמר "איזה שיעלה בידכם".

(9) יומן שיחות קודש שם.

(10) תוכן השיחה הודפס בתו"מ-התועדות ח"א עמ' 80. ובשח"ק
שם.

[אגב אחד השינויים הבולטים בהתועדות רבינו לאחר
הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהור"צ, הי' שרבינו הוריד את
הטלית לפני ההתועדות והתועד כשהוא חובש כובע¹¹,
בשונה ממנהגו קודם לכן שהי' נשאר כל ההתועדות עם
הטלית עליו].

מעניין לעניין. לאחר הסתלקות קהל רב הצטופף בזאל
הקטן' בכדי לשמוע את רבינו מתוועד. והיו שהציעו לבנות
בימה, עליה יעמוד שולחנו של הרבי, כך יזכו רבים לראותו.
אולם חששו שהרבי לא יסכים לעלות על גבה.

למרות החשש מאכזבה, הרה"ח אליהו (יאיכל) סימפסאן
ע"ה החליט כי חייבים לאפשר לקהל לראות את הרבי, ובידי
הזהב שלו הכין בימה נמוכה, כזו שאפשר להקימה ולפרקה
במהירות, בכדי שלא תתפוס מקום.

בפעם הראשונה שהוצבה הבימה, החסידים חששו
שהרבי אכן יסרב לעלות לבימה, כיון שבאותם ימים עוד
לא קיבל עליו את הנשיאות, אולם למרבה הפלא הרבי הגיע
להתועדות ועלה על הבימה, התיישב ליד השולחן שעמד
מוגבה על הבימה, והחל בהתועדות. בהמשך הצטרפו זקני
החסידים להתיישב בספסל ב'מזרח', מאחרי רבינו¹².

סיון השי"ת

דרישה פומבית לאמירת דא"ח

בליל יום שני, ז' אייר נכנסו אל רבינו קבוצה מחשובי
אברכי אנ"ש. וביניהם הרה"ח אליהו נחום שקילאר, הרה"ח
מרדכי מענטליק ע"ה, הרה"ח דובער אושפאל ע"ה, הרה"ח
יוסף וינברג ע"ה ועוד, וביקשו מרבינו לומר דא"ח. וענה
כ"ק אדמו"ר שליט"א שזה יהי' שינוי מכמו עד עתה, וביקשו
האברכים הנ"ל שלפחות יחזור חסידות של האדמו"ר הכ"מ,
וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א שגם זה שינוי¹³.

והנה, בחודש סיון חלה תפנית מעניינת בהתייחסות רבינו
לבקשת החסידים שיחזור דא"ח, בכך שלא שלל ודחה את
הבקשה על הסף. וכה הי' המעשה:

ביום שלישי בשבוע, יו"ט שני דחג השבועות לאחר
תפילת מנחה התוועד רבינו. בהתועדות זו נכח קהל גדול,
ובמהלכה קם הרה"ג אלי' סמפסון ע"ה, שהי' מזקני החסידים
וממזכריו של כ"ק אדמו"ר מהור"צ, והכריז בשם אנ"ש:
"די רייד איז גוט אבער מיר ווילן האבן חסידות"¹⁴. אולם
רבינו לא הגיב מאומה. ר' אליהו אמר הרבה 'לחיים', נעמד
שוב וביקש שוב מרבינו שיחזור דא"ח, ושוב לא הגיב ע"כ

(11) יומן שיחות קודש עמ' 216.

(12) ע"פ ספר חסיד נאמן עמ' 186. ושם מוזכר שהמאורע ארע
כמה חודשים לאחר ההסתלקות, אולם ללא ציון זמן מדויק.

(13) ימי בראשית 147, מיומנו של ר' אלי' גרוס.

(14) "השיחות" הם עניין טוב, אך אנו רוצים מאמר דא"ח.

ר' יואל חזר ורשם והניחם ע"ג הדף, והרה"ח עזריאל חייקין, שה' אף הוא מהתמימים הלומדים באותה עת בבית רבינו, היה מתקתק את ההנחה¹⁸ במכונת כתיבה¹⁹ ולאח"מ מכניס את הרשימות לרבינו ע"מ שיגיהם.

רצונו הקדוש של רבינו ה' שהכל יעבור הגהה. הלבבות הכוספים לראות בכ"ק אדמו"ר שליט"א מקבל על עצמו את ההנהגה גרמו להרבה מהחסידים לעשות מעשים שיעוררו זאת כנזכר. מספרים²⁰ שהרה"ח בן ציון שם טוב, הדפיס נייר מכתבים ("סטיישנערי") של ישיבת תומכי תמימים באנגליה, כאשר בכותרת הגליון נדפס שהישיבה היא "תחת נשיאות כ"ק אדמו"ר הרמ"מ שליט"א"²¹, והגדיל לעשות ושלה מכתב אישי אל אמו של הרבי, הרבנית מרת חנה ע"ה, שנכתב על גליון כזה.

לא עבר זמן רב והוא קיבל מברק מהרבי (משוחזר עפ"י הזכרון): השתוממתי לראות את השם [הרב מ.ש. - באנגלית] מודפס בגליונות ישיבת תומכי תמימים לונדון. דרישתי בכל תוקף לשרוף את הגליונות הנדפסים מכבר ולחדול מלעשות עוד גליונות כאלה בלי רשות מפורשת ממני".

(18) יומן שיחות קודש עמ' 218.
(19) מכונת כתיבה היא מכשיר המשמש לכתיבה באופן מכני, על יד הטבעת גופנים מוכנים מראש על תווך, בדרך כלל נייר, על ידי הקשה. בדרך כלל הגופן הוא תבליט על זרוע מתכת, וההטבעה נעשית על ידי לחיצת התבליט, דרך סרט בד ספוג דיו, כנגד הנייר, שנשען בצידו האחורי על תוף גומי קשיח. ע"פ מכלול.

(20) ימי בראשית עמ' 147, מתוך זכרונותיו של הרשד"ב שם טוב. הסיפור מובא תחת יום שני, ז' אייר - אבל לא מוזכר שה' באותו יום, הובא כאן בהקשר לבקשת רבינו להכניס אליו הכול להגהה. שיחות, יחידויות וגם נייר מכתבים שמוזכר בו שמו הק'.
(21) הוא הראשון שעשה מעשה. אולם כבר קודם לכן היו מספר מוסדות שביקשו זאת מכ"ק אדמו"ר שליט"א, וכך סיפר הרה"ח יוסף וינברג ע"ה: ביום שני ז' אייר, החלו מוסדות חב"ד בכל רחבי תבל לשלוח מכתבי התקשרות אל כ"ק אדמו"ר שליט"א שבהם מבקשים ומתחננים שכ"ק אדמו"ר שליט"א יסכים לקבל את המוסדות תחת נשיאותו הקדושה. מתוך שבועות כפר חב"ד גליון 319. הובא בימי בראשית עמ' 147.

רבינו במאוס. ונעמד שוב בפעם השלישית, וביקש בשם כל אנ"ש שרבינו יאמר מאמר חסידות. מיד נראה חיוך קל על פניו הק' של רבינו, הררה רגעים אחדים ואמר: "עס מוז זיין דוקא איצטער?!" עס דארף נישט זיין דוקא יעצט, עס קען זיין אנאנדער מאל¹⁵.

הכשר ועידוד לכתיבת הנחות

סיפר הרה"ח דובער אלניק ע"ה (שה' באותה עת אחד מהתלמידים שלמדו אז בישיבה)¹⁶: בש"פ בהעלותך, ח"י סיון, קנה ספר חסידות ישרן ומצא בתוך הספר פיתקא מאחד החסידים שכתב לעצמו את אשר שמע מחסיד זקן בשנת תר"ס לערך. הנ"ל הראה זאת לרבינו וה' שבע רצון מאוד ודיבר בגודל העניין שרושמים 'ווארט' ששומעים. היו מי שראו בזה סימן מעודד להמשך ההתעסקות בכתיבת ההנחות מהתועודיות של רבינו.

וכה סיפר ר' יואל¹⁷, שרבינו הבטיח שכאשר יה' לו פנאי יגיה את הר"דים והשיחות ואף הסכים באופן עקרוני שיפרסמו אותם, אולם סייג רבינו שהפרסום מותנה בכך שהחומר יוגה - כי בלא הגהה משגיאות וטעויות, והאחריות הרי מוטלת עליו - כיון וכותבים זאת משמו.

ובהמשך ובהתחלת הגהת השיחות' בגליון נה, בה סופר על המעשה עם ר' בערל

חסקינד שרבינו נתן את אישורו להגהת ההנחות. אזי נביא כאן הוספה קטנה על האופן בו התבצע סדר שכתוב ההנחות והכנסתם לקודש. ובכן, הסדר ה' שבמוצאי שבת

(15) זה מוכרח להיות דוקא עכשיו? זה לא חייב להיות דוקא עכשיו? זה לא חייב להיות דוקא עכשיו, זה יכול להיות בהזדמנות אחרת.

(16) יומן שיחות קודש עמ' 117.

(17) יומן שיחות קודש עמ' 218.

התקשרות לנשיא באמצעות תורת

בר"ח סיון השי"ת יצא לאור קונטרס לרגל חג השבועות הכולל כמה ממאמרי הרבי הקודם, את הקונטרס שלח רבינו בצירוף מכתב כללי-פרטי ובו בין היתר כתב: "אשר . . מוכרח הלימוד לעיתים קרובים, דוקא בתורת הנשיא . . באשר 'הוא ראש ומוח . . נשמה הכללית . . וממנו . . כל ההמשכות וההשפעות . . לכל השייכים אליו' ש"הם ע"י תורה". ביום ועש"ק פרשת בהעלותך, יז סיון כתב רבינו מכתב כללי-פרטי נוסף בו בין היתר כותב שבטח לא זקוקים להתעוררות ע"ד ענין ההתקשרות לנשיא שהוא ע"י לימו תורתו וכו', "ומה טוב אם הלימוד הוא בחבורה אשר איש את רעהו יחזקו ויעוררו".

יתן ה' יתברך אז דער רבי זאל זיין אין א גוף, און וועט קומען דורך א טיר, א פענסטער, א דאך, און צוזאמען-נעמען אלע אידן און זאגן: "עס איז שוין צייט ארויסגיין פון גלות, קומט מיר וועלן גיין אין ארץ הקודש!" [יתן השי"ת שהרבי יבוא בגופו דרך הדלת, החלון או הגג, ויאסוף את כל בני ישראל ויאמר: "כבר הגיע הזמן לצאת מהגלות, בואו נלך לארזה"ק!]

סדר חדש בפגישותיו של רבינו

עד חודש תמוז, לאורך כל תקופת עבודת רבינו במשרדו ב770, החל מעת בואו לארה"ב, הסדר ה' שכל הרוצה להיכנס לפני ולפנים, לקודש הקודשים - חדרו הקדוש, ולשואל בעצתו הקדושה, ה' מקיש על הדלת וכאשר נענה, ה' כנס ושואל את שאלותיו²². על אף שה' הדבר גל הרבה מזמנו היקר של רבינו ואף מפריע לעבודתו, כך הוזה. וככל שנקפו הימים הבקשות נעשו תכיפות ותדירות. והחל משלהי חודש תמוז²³ אמר רבינו למזכירו רחמ"א חודקוב שימסור לקהל שהוא מאוד עסוק, והוא יה' אסיר

תודה באם יודיעו קודם למשרד שרוצים להיכנס לדבר עימו, ובמשרד ירשמו את כולם, ואחר כך יודיעו לכל אחד את התאריך והשעה שנקבעה עבורו בשביל להיכנס לדבר. ובשל כך הזמינות והאפשרות להגהת התוועדות או שיחות-היחידות, היתה לרוב (לפ"ע כמובן).

ראשית ההעסקות בכלים מקצועיים

יש לציין שלאורך כל הזמן ההוא, על אף שהייתה האפשרות העקרונית לשכתוב ההנחות וההגהות, עדיין כל ההעסקה הייתה נעשית באמצעות כתיבה מיוחדת של כל שיחה ושיחה במכונת כתיבה ידנית, כך שכל העתק ה' יקר המציאות וכרוך בעמל רב. ולפיכך הוצאו עותקים בודדים שחולקו ליחיד סגולה.

הנהגה בשלהי חודש סיון החלו הכנות קדחתניות להו"ל שבלונות משוכתבות של השיחות, ושיכפולם במכונת ממוגרף (סטנסיל²⁴). חיש קל עברה השמוע בין התמימים

22 יומן שיחות קודש עמ' 223.

23 ביומן שיחות קודש מוזכר 'בזמן האחרון' אבל לא מצויין תאריך מסוים.

24 סְטַנְסִיל הינו שיטה לשכפול מסמכים שקדמה למכונת צילום ולמדפסות מחשב. המונח "סטנסיל" שימש הן לתיאור האביזר והן לתוצר שהופק באמצעותו. השכלונה לשכפול הוכנה משעונית דקה. השעונית חוברת בקצה העליון אל דף נייר לבן, מסוג מיוחד, עם נייר העתקה (קופי) שחור בין השניים. ההדפסה על גבי השעונית נעשתה בהקלדה במכונת כתיבה ללא סרט דיו, בניגוד לפעולת ההדפסה על גבי נייר רגיל. המקשים החשופים נקבו בשעונית המתוחה חורים בצורת האותיות שבקצותיהם ואלה הוטבעו דרך נייר ההעסקה על גבי

הסיבה לשינוי הלשון בשאילת שלום במכתב לנשים

שאל הת' [הרה"ח] אליהו גרוס את כ"ק אדמו"ר שליט"א, מדוע כותב כ"ק אדמו"ר מהורי"צ בראש המכתב לאשה 'ברכה ושלום' ולא 'שלום וברכה' כרגיל. וענה רבינו, מפני שאין כותבים 'שלום' לאשה*, ולאידך את ה'שלום' לא רוצים להחסיר, לכן שינה הרבי את הסדר וה' כותב לנשים 'ברכה ושלום'. (ע"פ יומן שיחות קודש עמ' 220).

שו"ע, אבן העזר סכ"א ס"ו - "אין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו ע"י שליח, ואפילו ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים"

דאז על התכנון לשכפל וביום חמישי בשבוע, בשביעי לחודש תמוז יצא לאור לראשונה שיחה מוגהת בהעתק סטנסיל, השיחה הייתה מהתוועדות שבת מברכים החודש סיון.

ועובדה מעניינת נקשרה בהדפסת שיחה זו. ה'מניח' ר' יואל כהן, כתב את השיחה הנזכרת וסיפר שבשולי השיחה נתפסה הערה מהמור"ל בזה הלשון: "נרשם ע"י אחד השומעים והוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א", וכאשר הכניסו אל רבינו את הטופס המודפס הבחין בזה, ומיד הורה לגנוז את כל הטפסים ולהדפיסם מחדש בהשמטת מילים אלו.

עוד סיפר. שנוהג הוא מזמן לזמן להיכנס להרה"ח שמואל זלמנוב, בכדי להתלמד אצלו כתיבה תמה וסגנון נכון ובכך לשפר את סגנון ועריכת ההנחות.

עוד העיד, אשר לא הוא לבדו עומד מאחרי הניסוח והסגנון, אלא ישנם עוד מגדולי החסידים שעוזרים ב'חזרה' ובהנחה. ואלו הם - הרה"ח מרדכי מענטליק ע"ה, הרה"ח יוסף וינברגר ע"ה, ועוד רבים מאנ"ש.

תגובת רבינו על הפצת שיחות בלתי מוגהות

עם כל ההשתדלות, קרה והופצו שיחות שהמניחים לא דייקו דיו בלשונו הקדושה. היו אלו שיחות מחג השבועות, והיושבים בתפוצות כתבו לרבינו מספר שאלות וקושיות על הנאמר. תכף קרא רבינו לר' יואל ומסר לו את העובדה

הנייר שמתחת. לאחר סיום ההדפסה אפשר היה להגיה את הכתוב על ידי הגבהה זהירה של השעונית המחוררת ושל נייר ההעסקה. במקרה של טעויות מעטות, אפשר היה לסתום את חריז האות השגויה בנוזל תיקון מיוחד, ורוד, ואחרי שהתיקון 'בש', להדפיס עליו מחדש את האות הנכונה. במקרה של טעויות רבות, עדיף היה לזרוק את השעונית השגויה ולהתחיל הכל מחדש. אפשר היה לכתוב על השעונית גם בכתב יד ולעטרה באזורים, באמצעות חרט מיוחד. הודות לנייר ההעסקה נותר על הדף התחתון העתק מידי של המסמך, שאפשר היה להשתמש בו לצורך ארכוב או השוואת גרסאות. עם השלמת הפעולה, הופרדה השעונית (השכלונה המוכנה) משני הדפים האחרים והועברה אל מכונת השכפול, שם הוצמדה אל גליל גומי מרוח בדיו מיוחד. סיבוב הגליל בידי הצמיד את השעונית המחוררת אל הדפים הריקים שמתחתיו, הדיו עבר בלחץ דרך חריז האותיות ואלה הוטבעו על גבי הנייר, שסולק הצידה לפנות את מקומו לבא אחריו. מתוך מכלול.

כאשר המבוקש בכל ההתעסקות המרובה בשכתוב ההתועדויות, הינו כפשוט בכדי שיקבל רבינו את עול ההנהגה באופן גלוי.

אלול השי"ת

בעת זו שימשו כראשי החוזרים²⁶ ראש ישיבת תול"ל המרכזית הרה"ח מרדכי מנטליק ע"ה ואיתו הת' יואל כהן, שה' בנוסף לתפקידו כ'חזור' גם 'מניח' ומשכתב הנאמר, כנזכר. ואם קודם לכן מעורבותו של ר"מ מנטליק ועוד חסידים הייתה כידועה שבאה מר' יואל ועברה מפה לאוזן, הנה בשלהי חודש אלול כבר התעסק ב'חזרה' בצורה גלויה. כנראה שהתמסדותו של ה'ועד להפצת השיחות' והתייחסותו החיובית של רבינו כלפיו, הביאה הרבה מהחסידים לתת יד ולהוות חלק בצורה גלויה, דבר ששיבח את הכתיבה וההול"ל²⁷.

לשליחות חומרים למדור, הערות והוספות

b0583257708@gmail.com

(26) ראה ימי בראשית עמ' 242 - מתוך יומן מש"פ משפטים ז"ך אלול השי"ת.
(27) אודות מאורעות חודשי תשרי-כסלו נכתב בגליון נ"ה.

שישנם רשימות לא מדויקות מההתועדות והללו הגיעו לחו"ל. לפיכך ביקש רבינו את ההנחות של אותם שיחות (מחג השבועות דהאי שתא כנזכר). השיחות היו מוכנות מבעוד מועד באמתחתו והכניסם לרבינו שהואיל להגיהם²⁵ בסביבות ז"ך תמוז.

עד כה פורסמו והופצו השיחות הראשונות - דש"ק מברכים החודש אייר, סיון, תמוז. עיקר ההפצה הי' בארה"ב גופא, והיו רק יחידים שקנו כמה שיחות ושלחום באמצעות דואר לקרוביהם ולחבריהם שבחו"ל.

מנחם-אב השי"ת

כנראה בעקבות ההצלחה המסחררת בהדפסת השיחה באמצעות מכונות הסטנסיל, ומאיך - הפרוצדורה הארוכה והכוחות הרבים שהושקעו בכדי להכניח, נולד הרעיון להקים את ה'ועד להפצת השיחות'. ואכן, ימים מספר לאחר מכן - בערב תשעה באב, הוקם בשעה טובה 'ועד להפצת השיחות' (כנזכר באריכות בגליון נה). עם הקמתו החלו החזרות וההנחות לקבל מימד מסודר יותר, וכן פרסום השיחות נתן מענה לאנ"ש בערי השדה לטעום ולראות את אור תורת רבינו כי טוב הוא. כל זאת,

(25) שיח"ק (הוצאה חדשה) עמ' 76.

המשך מעמוד 47 <<

ועד"ז בשיחת חה"ס תשכ"ו³⁷ אודות הניגון הנ"ל: "שמעתי לראשונה כשהגעתי לארה"ב ולפני כן גם אני לא שמעתי". וכשנשאל כ"ק על מקור הניגון נענה ואמר: "ר' שמואל זלמנוב כותב כך בספר הניגונים!"

אמנם, בנידון דידן כשמדובר בהקלטה עוד משנת תרפ"ב, של חסיד שהיה מבעלי המנגנים בליובאוויטש נראה כי הדבר קצת שונה.

ואכן, מצינו כללים והגדרות ברורות מכ"ק אד"ש מה"מ, מתי להעדיף גירסאות שונות מספר הניגונים, והוא במענה לר' אליהו לייב ריבקיין מכפ"ח, על אשר כתב ש"ישנם נוסחאות שונות בנגוני חב"ד, ושונים גם מכמו שנדפסו בספר הניגונים".

השיב כ"ק אד"ש מה"מ³⁸, וזלה"ק:

"הנוסחאות שנמסרים מחסידים לחסידים יש

(37) שם ע' קה.

(38) אג"ק ח"ד אגרת ה'רנה.

ר' שמואל זלמנוב

מקום לומר ששתייהם ממקור אחד באו, ז. א. שזהו גנון חבד"י אלא שבמשך הזמן המקבלים ומוסרים שינו או הוסיפו, וכידוע בטבע בני אדם, ובמקום שאין לברר איזה נוסחא מבוססת יותר, יש לשמור על שתי הנוסחאות, משא"כ במקום שיש פלוגתא בין נוסח שנתאשר ע"י רבים וע"י קבלה מאיזה דורות, ומצד השני ע"י מועטים ושאינן יודעים באיזה אופן באו לנוסח זה, אז יש לברר הנוסחא המקובלת. ומהנכון הוא, שאותם הניגונים בהם קבל אחרת מהרשום בס' הניגונים, יבקש המומחה לזה לרושםם בתוי נגינה ולשלחם לכאן לח' ניחוח בצירוף סדר ההשתלשלות איך באה הנוסחא אליו וישתדלו כאן לברר בזה את האפשרי". עכלה"ק.

ואם כן לפי כללים אלו אותם מגדיר כ"ק אד"ש מה"מ, נראה כי יש מה לברר ולהעדיף (לכה"פ בחלק מהניגונים דלעיל) את גירסתו של ר' שמואל הלפרין. מהסיבות דלקמן: א. להיותו בר סמכא ומבעלי המנגנים בליובאוויטש. ב. מכך שכ"ק אדמו"ר הריי"צ

ידינו כוננהו", ש"חשרה שכינה במעשה ידיכם", שזהו תשלום השכר על כללות מעשינו ועבודתינו".

הוא אומר, זוכים אנו להיות מהתמימים שמסיימים את אותה משימה⁴¹ בה עסקו התמימים בדור הקודם: "להשמיע בחוצות בת רבים את הד קולה של התורה הטהורה, ולעורר הלבבות באור החסידות, ולעודד הרוחות בזכרון ימי קדם".

שירו לה' שיר חדש שירו לה' כל הארץ!

במכתב הנ"ל, מוסיף הרבי הריי"צ לבאר את החשיבות הרבה בניגוני החסידים הגדולים מהדורות הקודמים:

"נגוני חב"ד הם מיוחדים במינם, כי בהם נבלט מהלך נפש חסידות חב"ד ושאיפתה. ישנה שיחת קדש הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע המתחלת: אין דעם ניגון ניע זשוריטשע חלאפצי, שפיגעלט זיך אפ דער מהלך נפש פון דעם עלטער זידינס חסידים, זייער ביינקשאפט און האפענונג".

[בניגון ניע זשוריטשע חלאפצי השתקפה מהלך רוחם של חסידיו של הסבא הזקן, וכמיהתם ותקוותם הגדולה].

המורם מזה, שתיעוד מניגוני החסידים הקודמים, אינו רק זיכרון מהעבר גרידא, כי אם, מאפשר הוא גם לנו, לחיות מחדש עם הלך נפשם של אותם חסידים גדולים מהדורות הקודמים. ניגונים כאלו אשר באמצעותם מתבלטת וניכרת מהלך נפש חסידות חב"ד ושאיפתה.

באמצעות ניגונים כגון אלו, נזכה כולנו למימוש "שאיפת חסידות חב"ד"⁴²: "לשיר חדש לשון זכר דלעתיד לבוא עצמו שהוא למעלה מכל העשרה שירות - שיר שכל ענינו הוא הדביקות וההתכללות עם מהותו ועצמותו ית' בחי' אחד עשר", "אנת הוא חד ולא בחושבן.. שנוסף על השירה הקשורה עם העלי' מלמטה למעלה, צ"ל עכשיו (לאחרי גמר כל העליות) השירה שמצד הדביקות וההתכללות בהעליון, כהכנה והתחלה ל"שיר חדש" דלעתיד לבוא".

(41) כולל גם באמצעות הוצאת גליונות 'התמים'.

(42) כדברי כ"ק אד"ש מה"מ בשיחת הד"מ לש"פ בשלח תשנ"ב.

ביקש שיבררו אצלו את הניגונים. ג. להיות שמצינו בכמה ניגונים (כנ"ל) שגירסתו מקבילה לגירסאות נוספות של חסידים נוספים, וא"כ, אי"ז רק "קבלה ע"י מועטים", ואדרבה יש כאן נוסח "ע"י קבלה מאיזה דורות". ד. ובפרט באותם ניגונים אותם מייחס לר' מוטל שירוקר, בהם בודאי "יודעים באיזה אופן באו לנוסח זה". ה. מה גם, שהסיבה שכ"ק אד"ש מה"מ מציין ש"במשך הזמן שינו או הוסיפו", אינה שייכת (כ"כ) בהקלטות אלו משנת תרפ"ב.

מחללים ולו במקצת את בקשת הרבי הריי"צ לכתוב מניגוני ר' שמואל

למעשה בזאת לא רק שנשתמרו ניגוניו של ר' שמואל, כי אם גם זכינו לתיעוד של מחבר הניגונים, ממש כבקשת כ"ק אדמו"ר הריי"צ.

לכשנחבון בדברי כ"ק אדמו"ר הריי"צ במכתבו. וכשנעמיד לנגד עינינו את המטרה העיקרית של הוצאת גליונות 'התמים' בתקופה זו דווקא (כנ"ל בראשית דברינו), יביא אותנו הדבר להכרה נפלאה בזכות הגדולה של השלמת מטרה קדושה זו, בהוספת 'נדבך' נוסף במסורת ניגוני חסיד חב"ד.

ובמשנה תוקף כשמדובר בתקופתנו - דור השביעי, אשר בו העיד כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א³⁹ בדבר השלמת תפקיד ועבודת התמימים⁴⁰ לעמוד נגד אלו "אשר חפרו עקבות משיחך", ובלה"ק:

"תלמידי הישיבה נקראים 'חיילי בית דוד' שמנצחים את המעמד ומצב ד"חפרו עקבות משיחך", ופועלים התגלות וביאת משיח בן דוד באופן ד"ברוך ה' לעולם אמן ואמן", כלשון הכתוב בסיום וחותם מזמור פ"ט בתהלים.

ולהעיר שתקופה זו (שמתוארת בסיום מזמור זה) נסתיימה כבר לאחר מעשינו ועבודתנו במשך ארבעים שנה מהסתלקותו של כ"ק מ"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שניתוסף בהפצת המעיינות חוצה באופן ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", ועתה עומדים בתקופה השייכת למזמור צד"ק, שסיומו וחותמו בפסוק "ויהי נועם ה' אלקינו עלינו גו' ומעשה

(39) שיחת הדבר מלכות לש"פ תצא תנש"א.

(40) קונטרס 'כל היוצא למלחמת בית דוד'.

אומות העולם

אוה"ע יגאלו ויתבררו לע"ל, וזאת בשביל
ישראל - מטרת הבריאה, ויהיו אוה"ע עבדיהם.

הפרקים:

א. המתקיימים. ב. מהות קיומם. ג. תיקונם.
ד. כעבדי ישראל.
ה. הגילוי אליהם. ו. שינויים בחייהם. ז.
גיוסם. ח. קיום תומ"צ עלידם. ט. קימתם
לתחי'. י. ההכנה בגלות. יא. התחלת
היעודים אודותם.

ה. הגילוי אליהם.

א. אוה"ע יזכו ליתרון האור האלוכי שיתגלה
לישראל לע"ל, שיאיר חשכם'.
ב. יאיר אצלם גילוי מסדר ההשתלשלות
בלבד, ולא כישראל שיאיר בהם גילוי שלמעלה
מסדר השתלשלות².

ו. שינויים בחייהם.

א. ציור גופם של אוה"ע יהי כבעלי חיים³.
ב. נחלקו האם לע"ל יחיו האומות חיי נצח
(כישראל):
ר' חנינא⁴, ר' יוחנן⁵ ועולא סוברים שימותו
כדרך כל הארץ כמ"ש "והנער בן מאה שנה
ימות"⁷,
ורבי יהושע בהן לוי חולק שאף בהם לא יהי

(1) תניא שם.

(2) אוה"ת נ"ך ע' מד.

(3) ובאמת הי' צריך להיות כן גם כעת, והטעם שציורם
הוא כישראל הוא שתהי' לישראל בחירה חופשית. סה"מ
תרנ"ו ע' שיט בשוה"ג.

(4) בראשית רבה כו, ב.

(5) ילקוט"ש נ"ך רמז תכו-ח.

(6) ישעי' סה, כ.

(7) פסחים סח, א. סנהדרין צא, ב.

עתידה של האנושות

האם יישארו מוגבלים? כיצד
ייראו חייהם? האם יקיימו
תומ"צ? האם יקומו לתחי'?
מה איתם כיום?

חלק ב

שייך כלל עניין המיתה כמ"ש⁸ "ומחה ה' דמעה מעל כל פנים"⁹.

ומבאר כ"ק אד"ש מה"מ שאין כוונתם שימותו ממש, אלא שירדו ממדרגתם ודבר זה נחשב כמיתה. וגם אוה"ע יחיו חיי נצח לע"ל¹⁰.

ג. בנוגע לשפתם לע"ל נאמר¹¹ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה". וב' אופנים במשמעות הכתוב:

(א) ידברו בלשון הקדש בלבד (וכפי שה' לפני דור הפלגה)¹². וכן מבואר בתורת החסידות¹³.

(ב) שלא יקראו בשם אלוהים אחרים אלא בשם ה' בלבד¹⁴, ובלשונם הם¹⁵.

כ"ק אד"ש מה"מ מבאר שהמחלוקת נובעת מב' אופנים בבירור; האם העבודה בקדושה גופא מושכת אלי' את הניצוצות החבויים בעולם, או שמשתמשים בעולם ובלבושיו עצמם לקדושה.

ומבאר שיתברר העולם מצידו הוא, וא"כ ישתמשו בלשונם לקדושה¹⁶.

ז. גיורם.

א. לאחר שאוה"ע יכירו במלכות ה' לע"ל, ירצו להתגייר. בקבלתם כגרים¹⁷:

שנו חכמים¹⁸ אין מקבלים גרים לימות המשיח (מכיון שכל רצונם להתגייר אינו באמת ונובע מצד מעלתם של ישראל בעולם¹⁹).

יש מפרשים שאחר דקדוק גדול ובירור כוונתם בתי דין של הדייטות שיראו שכוונתם באמת לקיים תורה

ומצוות יקבלו את הגרים²⁰, וכולם עתידים לחזור בהם מע"ז ולהתגייר²¹.

לשיטת הרמב"ם²² לא יתגיירו אוה"ע²³. וכן בתורת חסידות מובא, שלא יוכלו להתגייר לע"ל²⁴.

ב. ויש שכתב שכיון שגזירת הכתוב שלא יקבלו גרים מן האומות לע"ל, אין עוזר שכוונתם לשם שמים²⁵.

ועוד, שלא יקבלום כתיקון על ה'ערב רב' שקיבל משה במצרים ולבסוף נכשלו על ידם²⁶.

בתורת החסידות מבואר שעניין הגיור הוא בירור הניצוצות, וכיון שלא יצטרכו יותר לברר ניצוצות לא יקבלו גרים²⁷.

בזהר מוסבר שלא יקבלום כי לעתיד ישלוט רק הטוב ולא יהי' אפשר לקבל רע - אוה"ע²⁸.

אמנם אין מקבלים גרים שהיו חלק מעם ישראל, אבל כולם יהיו כגור תושב, וישמרו שבע מצוות בני נח לדקדוקיהם²⁹.

ח. קיום תומ"צ על"רים.

א. כנ"ל, בגמ' דרשו שעל"אף שלא יקבלום כגרים יתנהגו כישראל ויקיימו על-עצמם את כל פירטי המצוות³⁰, וכמ"ש "לעבדו שכם אחד" - כישראל ממש³¹. ובירושלמי דרש ר' חייא בשם ר' הושע'י כן, ושבסוף יחזרו בהם³².

רב הושע'י שם דרש שיקבלו על עצמם שלוש מצוות.

אדמוה"ז כותב שיקיימו כל המצוות שנשים חייבות בהם³³.

(8) ישע'י כה, ח.

(9) ילקו"ש שם תכח. בראשית רבה שם.

(10) סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ.

(11) צפני' ג, ט.

(12) דעת הראב"ע, הובא ברד"ק עה"פ. מציד"ד שם.

(13) אוה"ת שמות ח"ז ס"פ משפטים. וכן בדבר מלכות משפטים (סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 637, הע' 53) מובא כפירוש זה.

(14) רד"ק עה"פ. וכן בדברי הרמב"ם (הל' מלכים ספ"א) לומד כ"ק אד"ש מה"מ שכך סבור (סה"ש תש"נ ח"א ע' 190). ועוד, ש"נ.

(15) בסה"ש שם לומד שכך יוצא מדברי הרד"ק.

(16) סה"ש תש"נ ח"א ע' 187 ואילך.

(17) ע"ז כד, א ופירש"י שם.

(18) יבמות כד, ב.

(19) רש"י נג, ב. זהר ח"ב קכג, ב. וכן בפ"י הרמ"ז על הזהר ח"ב ע' קצא, א.

וראה ראב"ן (יבמות כד, ב) וראה גם מ"ש בפירוש יפה תאר על קהלת רבה פ"א, ו. בס' בית יעקב (ראדזין) פרשת צו אות ו.

(20) בית הבחירה להמאירי ע"ז ג, ב.

(21) דעת רשב"א, ברכות נז, ב. גליוני הש"ס ופני משה ירושלמי ברכות סג, ב.

(22) הל' מלכים רפ"ב.

(23) לקו"ש חכ"ג ע' 179 הע' 76.

(24) אוה"ת דברים ח"ד ע' א'תשסז - ח.

(25) מרומי שדה ע"ז כד, א ד"ה אמר להן.

(26) אור החיים שמות לב, י.

(27) אוה"ת דברים ע' א'תרפה.

(28) זח"א כו, א.

(29) רבי שלמה בן הרשב"ץ במלחמת מצוה.

(30) וראה ביאור המהרש"א שם, שהכוונה שיתגיירו היא שיקיימו חלק מהמצוות.

(31) ע"ז כד, א ובפירש"י שם. וראה ג"כ דרשות הר"ן דרוש ז.

(32) ירושלמי ע"ז פ"ב, א. ועד"ז בבבלי ע"ז ג, א. ובנוסח אחר בפרקי היכלות פ"ל, א (הובא בבתי מדרשות ח"א ע' קכה).

(33) לקו"ת שלח מג, א.

א) מטרת תחיית המתים היא שתהי' תחיית אומת ישראל, ולכן היא לאומתנו בלבד.⁴⁹

ב) הקב"ה נחשב (כביכול) ככהן, ואסור לכהן להיטמא למתים למעט בניו. וא"כ יוכל להקים לתחייה רק את בניו - ישראל⁵⁰.

ג) בקבלה מבואר שכיון שהגוף נבנה בתחייה מעצם הלזו שלא נרקבת, ועצם זו נמצאת רק בגופם של ישראל אין אוה"ע יכולים לקום⁵¹.

ד. הדעות שעתידים לקום:

יש שכתבו שאוה"ע יקומו לתחייה⁵², והוסיפו, שלא דווקא רק חסידיהם אלא אף כולם⁵³.

דרשו בגמרא שאדם, שת ומתושלח (שאינם מישראל) הינם משבעת הרועים העתידיים לקום בתחה"מ⁵⁴.

בחסידות כתוב שסנחריב וחייליו יקומו משום שנלקחו מהם הניצוצות רע, ונשאר בהם ניצוצות קדושה שיהפכו לטוב⁵⁵.

יש שכתב שמכך שלבלעם אין חלק למדים שלשאר האומות יש, ויקומו לתחייה⁵⁶.

יש שכתב שקימתם תהי' בתחיית המתים השלישית - לאחר התחי' של ישראל⁵⁷.

מטרת קימתם של האומות היא בכדי שכשיקומו נכבדי כל אומה וחכמי' יקבלו את האמונה בה' ית' ויפרסמוהו⁵⁸.

ב. יהי' עליהם לעלות לרגל בכדי לחוג את חג הסוכות; מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מידי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות ולחוג את חג הסוכות³⁴.

במדרש איתא שיתחיבו בכמה מצוות נוספות כסוכה ולולב³⁵. ובמ"א שיתווספו להם כשש מצוות נוספות על השבע כסוכה, לולב ותפילין³⁶.

ט. קימתם לתחי'.

א. יש שלמדו³⁷ שנחלקו תנאים האם אומות העולם יקומו בתחיית המתים³⁸:

רבי יהושע סובר שגויים שהם צדיקים באים לעולם הבא כמ"ש³⁹ "ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים"⁴⁰, ורבי אליעזר חולק עליו וסובר שכל הגוים לא יקומו לתחי'.

ב. הדעות שלא יקומו:

דרשו ש"גדול יום הגשמים מיום תחיית המתים", כיון שגשמים מועילים לכל העולם, לעומת תחיית המתים שהיא רק בעבור בני ישראל⁴¹.

ועוד דרשו⁴² את הכתוב⁴³ "יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדון עמו"; "אל השמים" זו הגשמה, "ואל הארץ" זה הגוף, "לדון עמו" - שרק לעמו יעשה הקב"ה דין ויקיםם לתחייה, ולא את שאר האומות⁴⁴.

וכן מ"ש⁴⁵ "מתים בל יחיו רפאים בל יקומו" - שהגוים הקרואים בחייהם 'מתים' לא יקומו בתחייה⁴⁶. ועוד מהכתוב "ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו"⁴⁷, שאינו אומר שכולם יקומו, אלא 'רבים' וכוונתו לישראל בלבד⁴⁸.

ג. טעמים לכך שלא יקומו:

34) זכרי' יד, טז. ועוד.

35) וינתנו להם ע"י מלך המשיח. ילקו"ש נ"ך רמז תרפב.

36) מדרש תהילים מזמור כא. פס"ט. וראה עיון יעקב מנחות

מג, ב.

37) ראה במפרשי הסוגיא.

38) סנהדרין קה, א.

39) תהלים ט, יח.

40) היד רמה בפירוש השני על הסוגי' כותב שמדברי בלעם ניתן ללמוד כרבי יהושע.

41) בראשית רבה פרק יג, ו. וראה תענית ז, א.

42) ב"ד יג, ו. וזה"ק פ' וישב דף קפא. רבינו בחיי ויקרא א, א.

ברכה לג, כח. כד הקמח ערך אבל ב. נחלת שדה פ' ויקרא ע' מט.

43) תהלים ג, ד.

44) רבינו בחיי על מסכת אבות פ"ד, ל.

45) ישע"י כו, יד.

46) רבינו בחיי אבות שם. תצא כב. ברכה לג.

47) דניאל יב, ה.

48) מצו"ד שם. וראה גם זהר (ח"א קפא, ב, דמשמע כן).

49) אמונות ודעות דרך אמונה ע' מח.

50) חידושי ר"ח בן עטר פ' מסעי ע' קפג. וראה שם ברחב"ע לשבת איכה ולפרשת ואתחנן ע קפד.

51) סידור האריז"ל (במזמור לדוד בשנתו). אוצר הידיעות השלם ב, ע' תקנד. אך ראה בקובץ 'אור ישראל' (גליון כו ע' רכד) שהוכיח מכמה מקומות שעצם הלזו ישנה גם באוה"ע.

52) ספר האמונות והדעות ז, ז. תנא דבי אליהו זוטא יא. תפארת ישראל בריש פרשת בלק. גירסת ילקוט אליעזר בפרקי דר"א פל"ד (ע' תחה"מ אות כח). וראה לקו"ש ח"ז ע' 344 שמעמיד כ"ק אד"ש מה"מ סברא זו בשיטת רבי יהושע בגמרא שם.

53) סנהדרין גדולה (חידושי רבינו דוד בונפיל) ע' פח.

54) סוכה נב, ב.

55) מאמרי אדה"ז ענינים ע' קיא.

56) פסקי ר"ד סנהדרין קה, א.

57) וזמנה הוא סוף ה' אלפים ושבע מאות ושישים ליצירה. חסד לאברהם מעין שני עין הקורא ע' כ'. וכ"ה בספר עולם חסד יבנה תנ"ך ומועדים ע' ל.

58) משמיע ישועה (מבוא) ע' לא ע' לד השורש השישי.

י. ההכנה בגלות.

בירורם לעתיד לבוא יה' ע"י ביטולם של האומות לישראל בגלות, כנאמר "ואת אחיך תעבוד"⁵⁹.

תרגום והגשנת התורה - בכדי שאוה"ע יוכלו ללמוד את עניני התורה השייכים אליהם, ובפרט תורת החסידות שיוכלו ללמוד על האמונה בה', שמחויבים בה, מהווה הכנה לקיום היעוד⁶⁰ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעובדו שכם אחד"⁶¹.

קבלת שבע מצוות שנצטוו בני נח על ידי אוה"ע מהווה הכנה והכשרת הדרך לקיום היעוד הנזכר (ולכן ישנו חיוב על כאו"א מישראל לכונן את כל באי עולם)⁶².

קיום מצוות המילה מהווה נתינת כח לברר גם את אומות העולם⁶³.

(59) אוה"ת אסתר ע' ב'שעו.

(60) צפני' ג, ט.

(61) התועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 363. דבר מלכות משפטים

(סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 637).

(62) התועדויות תשמ"ו ח"ג ע' 168.

(63) דבר מלכות לך"ך (סה"ש שם ח"א ע' 79).

יא. התחלת היעורים אורותם.

א. ההכרה של אוה"ע במעלה של ישראל מתחזקת ככל שמתקרבים לגאולה⁶⁴.

ב. כיון שהגאולה כבר נמצאת וצריך רק לפתוח את העיניים; העולם כבר מוכן ואוה"ע כלים לכך שהיהודים יתנהלו מולם (בענייני יהדות) בכל התוקף והבע' ב'תיות⁶⁵, וכשהיהודי יעשה עבודתו כדבעי (למעלה ממדידה והגבלה אך בכלים, בלבושי הטבע, אזי) יראה שגם אוה"ע (והעולם עצמו) מסייעים לו בעבודתו⁶⁶.

וכן רואים כבר התחלת קיום היעוד⁶⁷ "וכתוב חרבותם לאתים", פעולתו של מלך המשיח על הנהגת אוה"ע לע"ל⁶⁸.

(64) דבר מלכות בראשית (שם ע' 54).

(65) דבר מלכות ויגש (שם ע' 255).

(66) דבר מלכות קרח (שם תשנ"א ח"ב ע' 663).

(67) ישע"י ב, ד.

(68) דבר מלכות משפטים (סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 362).

המשך מעמוד 41 <<

ההצלה, ודרכו עברו מכתבים והתכתבויות בין אדמו"ר הריי"צ לבין הוועד. בסופו של דבר, ביקש אדמו"ר הריי"צ מהרד"מ לחדול מניסיונותיו, ופנה לחפש פתרונות חלופיים.

בתקופה זו, עורר

הרד"מ את אנשי קהילתו להרים את תרומתם למען הצלתם של תל-מידי התמימים מהשואה. כעבור זמן קצר קיבלו מאדמו"ר הריי"צ

מודעה בעיתון 'דער טאג', חשון תרפ"ה, מטעם בית הכנסת של הרד"מ, 'תפארת ישראל'.

מכתב הממוען אל⁶¹: "כבוד הגבאים והמתפללים הנכבדים של ביהכנ"ס תפארת ישראל וחברה תהלים, חברי לינת הצדק, והעקזילערי של ביהכנ"ס תפארת ישראל, וכן הבראדערהוד והסיסטערהוד של הרד"מ ראבינאוויץ, באסטאן".

בהמשך המכתב מזכיר אדמו"ר הריי"צ: "תשואות חן וברכה מרובה בפרט לידידי הרב הגאון החסיד מוהר"ר דוד מאיר שליט"א ראבינאוויץ, עבור התעסקותו הטובה, יוסיף לו השי"ת כוח ו[ע]צמה לעשות חיל בעבודתו הטובה לעזרת הצלת תלמידי היקרים שי', גם להבא".

בגיליון הבא יסופר בהרחבה אי"ה אודות פרשת נסיעתו של הרד"מ לארץ ישראל, מאמציו בגיוס 'דמי מעמד' עבור הרבי, פטירתו בשיבה טובה בבוסטון והפעולות להנצחתו.

(41) שם, ח"ה עמ' צו.

הללו-יה
הללו
עבדי
השם

"צונו" גם על מה שלא נצטוונו

איזה קטע בתפילה רב היה מופתע לשמוע? ומה גרם לו להסכים לתוספת? האם יש המברכים על חביטת הערבות בהושענא רבה? למה יש אומרים שאסור לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא? ומאידך, כיצד ישנם כאלה שאומרים שמותר לברך על כך? איזה אשה עלתה לרגל, ומה לומדים מכך לגבי קיום המצוות בנשים כיום? למה צריכים לקיים את המנהגים? על כך ועוד בסקירה רחבה אודות ברכת המצוות על דברים שאינם מצווה

הרב איסר שפרינגר - ר"מ ביישי"ק חח"ל צפת

ברכה על מנהגים

ולמד תורה אצל רבי³. לאחר שלמד תורה הרבה, חזר לבבל. בשלב כלשהוא לאחר חזרתו הגיע לבית כנסת מסויים, ושם הופתע לראות שהם אומרים הלל בראש חודש, מנהג אותו לא הכיר רב. במחשבה ראשונה רב חשב שזוהי טעות ורצה לעצור אותם, אך לאחר שראה שהם מדלגים על חלק מההלל, הבין שהם לא טועים לחשוב שהדין הוא שיש לקרוא הלל בראש חודש, ואין זה אלא מנהג, ורב לא מנע אותם מלהמשיך. עד כאן דברי הגמ'⁴.

אנו רואים שרב שמגיע מארץ ישראל לא מכיר את המנהג הזה, ויתירה מזו, אף בזמן ילדותו בבבל לא ראה רב מנהג זה (ניתן לפרש בדוחק שהמנהג התחדש בזמן

שרשי המנהג לומר הלל בראש חודש

הגמ'¹ מספרת:

רב איקלע לבבל. חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא. סבר לאפסוקינהו. כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי, אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם.

ובתרגום לעברית, כמה שיותר קרוב למקור: רב נקלע לבבל. ראה שהם קוראים הלל בראש חודש. חשב להפסיק אותם. כיון שראה שהם מדלגים, הבין מכך שזוהי מנהג המסור בידם מאבותיהם.

ונרחיב קצת את הסיפור:

רב נולד וגדל בבבל², ולאחר מכן עלה לארץ ישראל

(1) תענית כח ע"ב.

(2) ראה סנהדרין ה עמ' א שאיבו אביו של רב היה גר בכפר, וראה "וירא מנוחה" (מיוסד על "דורות ראשונים") עמ' רא על מיקומה של

"כפרי" בתוך בבל.

(3) ראה אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל בערכו (ובשאר ספרי תולדות האמוראים), וש"נ.

סיפור זה הוא לא סתם סיפור מעניין העוזר לנו לחקור את תולדות המנהגים. סיפור זה הוא סיפור מפתח בהלכה

שרב היה בארץ ישראל. אך יותר נראה לומר שמנהג זה היה נהוג רק באזור מסוים בבבל, ולא היה מוכר באזור בו חי רב בימי ילדותו, וכך נבין יותר את דברי רב "מנהג אבותיהם בידיהם", היינו שהמנהג קיים מדורות קודמים).

סיפור זה הוא לא סתם סיפור מעניין העוזר לנו לחקור את תולדות המנהגים.

סיפור זה הוא סיפור מפתח בהלכה.

מברכים על מנהגים?

ובכן:

נחלקו רבותינו הראשונים האם מברכים "אשר קדשנו במצותיו וצונו" על מנהגים, או שלא. נראה שההגיון הפשוט אומר שלא מברכים. איך ניתן לומר "וצונו" על מנהג אותו אנו נוהגים מיוזמתנו?

ובלשון בעל תוס' רי"ד: "וכיון שאינה אלא מנהג בעלמא, היכן 'ציונו'?"

דעת המברכים נתפסת כמחודשת, אולם לדעה זו יש ביסוס בסיפור שהבאנו למעלה;

רבינו תם נחשב כראש הסבורים שיש לברך (על אף שהמנהג היה קיים הרבה לפני שרבינו תם נולד⁴), והוא לומד זאת מתוך הסיפור

לפני שרבינו תם נולד⁵, והוא לומד זאת מתוך הסיפור

(4) ידוע שכשרצו למנות את רב לראשות ישיבת נהרדעא לא הסכים רב, והלך לסורא, מקום בו לא היה לימוד תורה, "בקעה מצא וגדר בה גדר" (ראה עירובין ו, ב ועוד. ועיי' רש"י שם). רי"א הלוי מחבר "דורות ראשונים" משער שרב בילדותו היה באזור נהרדעא, ולשם חזר כשידד מארץ ישראל, ושם מנהג זה לא היה קיים. אלא רב ראה את המנהג בבית הכנסת בסורא. ואף שהם לא היו בעלי תורה ולא ידעו איסור והיתר, וכיצד אנו סומכים על מנהגם שהוא מנהג אבותיהם? נראה שהיו דברים שאבותיהם הרגילום כיצד לנהוג בסדר התפילה, ואף שהם לא נהגו כראוי בחיי היום יום, היו מנהגים מאבותיהם שהשתמרו בידיהם (ראה "ורא מנוחה" שם).

(5) יש לציין: במאמרנו התמקדנו בהיבט זה של הדיון - כיצד ניתן לומר "וצונו". היבט נוסף ומרכזי של הדיון הוא החשש מברכה לבטלה. בהיבט זה לא עסקנו כאן, ותן לחכם ויחכם עוד.

(6) בפסקיו, סוכה מד ע"ב.

(7) עצם המנהג לברך על ההלל בראש חודש מופיע כבר בספרי הגאונים כסיפורי רב עמרם ורב סעדיה, ועוד. ויש חילוקים בין

הנ"ל⁶:

אם הם לא היו מברכים על קריאת ההלל, אזי רב היה שם לב מיד שהם יודעים שזה רק מנהג, והם לא חושבים שזה חובה. מזה שרב גילה שזה מנהג רק כאשר הוא שם לב שהם מדלגים, כנראה שהם בִּרְכוּ בהתחלה.

אך, שואל רבינו תם: אולי נאמר שרב הגיע לבית הכנסת באמצע קריאת ההלל, והוא לא היה בתחילת ההלל, וממילא לא ידע האם בִּרְכוּ או לא, ולכן גילה שזה מנהג רק כאשר שם לב שהם מדלגים?

אומר רבינו תם שלא משמע כן מלשון הגמ': הגמ' אומרת "רב איקלע לבבל", ואילו רב היה מגיע לבית הכנסת באמצע ההלל - היה מתאים הלשון "רב איקלע לבית הכנסת", ולכן נראה שהוא היה כבר בהתחלה, ובכל זאת הוא לא הבין שזה מנהג מכך שלא ברכו, וכנראה שהם כן ברכו לפני אמירת ההלל;

ואף לרב לא הייתה בעיה עם זה, שהרי ברגע שהוא ראה שזה מנהג הוא לא העיר להם על כך שהם ברכו בהתחלה (וכנראה עומדים לברך בסוף), אלא אִפְשָׁר להם להמשיך כרגיל.

מקור מפורש שלא מברכים

מה יאמרו המתנגדים? הרי בסיפור של רב משמע לכאורה שמברכים על מנהגים. ואף שקשה להבין את ההגיון לברך על מנהג, ההגיון לא יכול לדחות את דברי הגמרא?!

אלא, אף הם מתבססים על גמ';

הגמ' בסוכה⁹ מביאה מחלוקת מה המקור לכך שיש לקחת ערבה בהושענא רבא:

אתמר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי: חד אמר ערבה יסוד נביאים, וחד אמר ערבה מנהג נביאים.

ומסביר רש"י שהמחלוקת היא האם זה "תקנת נביאים" או שמא רק "הנהיגו את העם ולא תקנו להם", ובדומה לכך מסביר רבינו חננאל: "כלומר, הוראה בלא תיקון" ומוסיף רבינו חננאל ומסביר: "כל היכא דאמרינן הלכה דרשינן לה בפרקא. מנהג - מדרש לא דרשינן ליה, אוריי

המבואר שם לבין מנהגו, ואכ"מ.

ואף בתפילין שיטת רבינו תם הייתה נוהגת הרבה לפני רבינו תם, אלא שהוא ביסס והרחיב את השיטה, עד ש"נקראת על שמו". עיי' במאמרנו בנושא זה "התמים" גליון מה עמ' 20 ואילך.

(8) עיי' בתוס' תענית שם, ובסוכה מד ע"ב.

(9) מד.

מורינו ליה", כלומר, שבין "יסוד" ובין "מנהג" הוא הוראת הנביאים, אלא שהחילוק הוא האם מורים זאת לרבים, או רק למי ששואל (ובראשונים¹⁰ אחרים מסבירים שהפירוש "מנהג נביאים" הוא לא שהם הנהיגו את העם, אלא שהם נהגו כך בעצמם, והעם ראו ועשו כמוהם מיוזמתם¹¹).

ומה הנפקא מינה בין הדעה שהערה היא "יסוד נביאים" לדעה שהיא רק "מנהג נביאים"? אומר רש"י שהנפק"מ היא האם צריך לברך על הערבה, שלפי מי שאומר מנהג נביאים היא, "לא בעיא ברכה דליכא למימא "וצונו", דאפילו בכלל "לא תסור" ליתא". וכדבריו מובן מהגמ' בהמשך המספרת שהגיע "ההוא גברא" לפני ר' אליעזר בן צדוק, "חביט חביט ולא בריך", ומסבירה הגמ' שזה משום ש"קסבר מנהג נביאים הוא",

ואנו רואים מהגמ' שמי שסבור שלקחת הערבה היא מנהג ולא תקנה - אינו מברך עליה, והנה לנו ראייה נצחת, לכאורה, שלא מברכים על מנהג.

ולכאורה ראייה זו הינה חזקה יותר. בסיפור של רב למדנו שמברכים על מנהג מתוך ההקשר של הסיפור ודיוקן הלשוניות. אך כאן הדברים כתובים בפירוש בגמ'.

הראשונים המתבססים על גמ' זו

ואכן רבותינו הראשונים מתבססים על גמ' זו, ומסיקים ממנה שלא מברכים על מנהג. ונביא כאן שני ראשונים מרכזיים ביותר: רש"י והרמב"ם.

דברי רש"י נאמרו במענה לשאלה של חתנו¹²:

(10) רשב"א וריטב"א שם.

וברא"ש (בשול"ת כלל נה), מביא הסבר להבדל בין מנהג לתקנה, ועל פי דבריו ניתן לבאר את סוגייתנו: תקנה הוא מה שחייבו אותנו לעשות, ואילו מנהג אמרו רק שטוב לעשות, ולא חייבו אותנו.

(11) בפשטות, דעה זו מורידה את חשיבות המנהג; אין זה מנהג שהנהיגו הנביאים, אלא רק שהם נהגו כן, והעם ראו ונהגו בעקבותיהם.

אך הרבי (לקו"ש חכ"ט עמ' 227) אומר שלפי ביאור

זה מודגש יותר שבפנימיות זה עניין יותר נעלה מאשר הערבה שבמקדש שהיא הלכה למשה מסיני. ועיי' בדבריו בסוף המאמר על משמעות המנהגים (ונקודת הדברים, שכמה שהעניין פחות מפורש ומחייב, ככה הוא שייך יותר לעצמות).

(12) שני חתנים מפורסמים היו לרש"י: רבינו מאיר אביהם של הרשב"ם ור"ת (ועוד), וריב"ז (ובמקורות בודדים מוזכרים עוד שני חתנים: ר' שמעיה ור' אפרים. ראה "שמות חכמים" עמ' צא וש"נ). לא ברור מתוך נוסח השאלה איזה חתן הוא זה ששאל את השאלה (ובהערות המהדיר

"שאל חתנו על יחיד הקורא הלל בימים שאין גומרין ההלל, אם חובה על הציבור, מברך גם היחיד". כלומר, היה ברור לחתנו שהציבור מברך על ההלל בימים אלו, אלא שהתקשה מה החילוק בין יחיד לציבור, מדוע מברכים בציבור ולא ביחיד?

ועל כך ענה רש"י: "ואני איני מברך כלל, לא ביחיד ולא בציבור, דאינו אלא מנהג דזכתא בידיה. ואמנהג אין צריך ברכה. כדאמרינן גבי ערבה שקיל חביט ולא בריך, קסבר מנהג נביאים הוא". ומסכם רש"י: "לפיכך אין אני מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל"¹³.

אנו רואים שרש"י לומד מהגמ' בסוכה ממנה מובן שעל מנהג לא מברכים, שאף על ההלל לא מברכים.

ואף הרמב"ם סובר כרש"י, וכך כתב בהלכה החותמת את הלכות ברכות:

"כל דבר שהוא מנהג, אף על פי שמנהג נביאים הוא כגון נטילת ערבה בשביעי

של חג, ואין צריך לומר מנהג חכמים כגון קריאת הלל בראשי חדשים ובחולו של מועד של פסח, אין מברכין עליו". ומפרשי¹⁴ הבינו שהרמב"ם מתבסס על הגמ' הנ"ל במסכת סוכה.

והיינו, שלפי הרמב"ם יש כאן קל וחומר. אם על

שיער שהכוונה היא לרבינו מאיר, אך לא ביאר מקורו).

תשובה זו נמצאת ב"תשובות רש"י" סימן נו (מהדורת אלפנבין, ג. י. ה'תש"ג). וראה מחזור ויטרי עמ' 192 שהביא תשובה זו, אך בלי לציין שהשואל הוא חתנו, ולא הביא את הסיים שכן הוא מנהג רבי יעקב בר יקר, וכדלקמן.

ומאידך: במקורות אחרים בספרי דבי רש"י מצינו אחרת - בספר האורה (ח"ב עמ' 200) כתוב שרש"י אוסר לברך ביחיד מכיוון שאינו בתורת המנהג, אך ברבים הוא מתיר, מכיוון שמנהג אמירת ההלל בראש חודש הוא ברבים דווקא. וכ"כ ב"פרדס" (סוף סימן כב). וצ"ע.

(13) ומוסיף רש"י עוד פרט חשוב: "אבל אני מברך בא"מ אמה המהולל בפי עמו משובח ומפואר בשירי דוד עבדך, מהולל בתשבחות", וכן מנהג רבי יעקב בר יקר.

כלומר: אמנם רש"י לא אמר "וצונו" במקרה שזה רק מנהג, אך כן אמר את הברכה האחרונה על ההלל.

תוספת זו מופיעה גם במחזור ויטרי שצוין לעיל.

(14) ראה לדוגמה במפרשים המודפסים על הדף: ראב"ד, כסף משנה ומגדל עוז. וע"ע.

הסבר רש"י והרמב"ם מדוע לא לומדים מהסיפור של רב שיש לברך

מה יאמרו רש"י והרמב"ם על הסיפור של רב, ממנו משמע שאכן ברכו על ההלל, ורב לא התנגד לעניין זה?

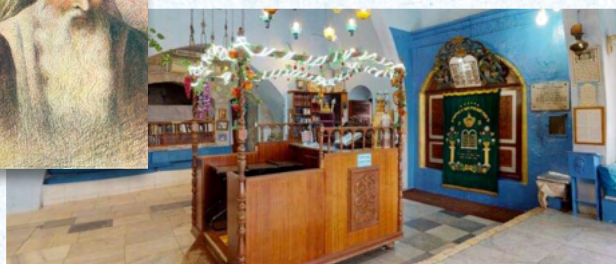
ה"כסף משנה"¹⁹ מבאר שהם כנראה הבינו את הגמ' אחרת: ניתן להסביר שרב אכן נכנס לבית הכנסת באמצע ההלל. ומדוע אם כן לא כתוב שרב "איקלע לבית הכנסת", שמזה יהיה משמע שהוא הגיע באמצע התפילה?

אלא, כותב הכסף משנה, אם היה כתוב ש"רב איקלע לבית הכנסת" היינו מבינים שרב היה כבר זמן רב בבבל ולא נכנס לבית הכנסת, והרי לא ייתכן לומר כך. "לכך אמר איקלע לבבל ונכנס לבית הכנסת מיד, ומצאן קורין את ההלל ולא ידע אי ברכו עליו אי לאו", והיינו שמדובר כאן מיד בבואו לבבל²⁰.

ולסיכום: מהסיפור על רב משמע שיש לברך על אמירת ההלל, ואילו מדברי הגמ' בנוגע לערבה משמע לכאורה שאין לברך. רש"י ורבינו תם מתבססים על דברי הגמ' בנוגע לערבה, ואילו רבינו תם מתבסס על ההבנה הפשוטה בסיפור של רב. כל דעה מיישבת את הגמ' הנראית כסותרת לדבריה²¹.

רבי יוסף קארו
בעל הכסף משנה

בית הכנסת של רבי יוסף קארו בעיר צפת

אנו רואים מהגמ' שמי שסבור שלקחת הערבה היא מנהג ולא תקנה - אינו מברך עליה, והנה לנו ראיה נצחת, לכאורה, שלא מברכים על מנהג

מנהג נביאים לא מברכים, כל שכן שלא מברכים על מנהג מאוחר יותר שהונהג רק בימי חז"ל, וממילא ברור שלא מברכים על אמירת ההלל בראש חודש.

הסבר רבינו תם מדוע אין ללמוד מכך שבערבה לא מברכים

ומה יאמר רבינו תם על הראיה המפורשת מהגמ' בסוכה?

אלא, רבינו תם סבור שאין להשוות בין הסוגיות. ובלשון התוס':

"ערבה אינה אלא טלטול, וכיון דלא תקנתא היא אלא מנהגא, לא חשיבא למיקבע לה ברכה". נקודה זו היא הנקודה המרכזית לחלק בין הסוגיות: אמנם שניהם מנהגים, אך הערבה אינה מנהג חשוב, וההלל כן. ולכן על ההלל נברך ולא על הערבה¹⁵.

ובאופן שונה ביאר הראב"ד¹⁶: "ואין לנו ללמוד מערבה לפי שאין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ומה צורך בברכה? אבל קריאת ההלל בימים המקודשים וקרבן מוסף בהם, אם תקנו בהן ההלל משום היכר לקדושתן, יפה עשו, וצריך ברכה".

כלומר, רבינו תם והראב"ד מסכימים שאין ללמוד מערבה אלינו. רבינו תם מדגיש שזה בגלל שהערבה היא "טלטול בעלמא" ואינה חשובה, אך ההלל הוא חשוב. והראב"ד מדגיש שבהלל יש לי סיבה מיוחדת לברך, שיש צורך שיהיה "היכר" לקדושת היום¹⁷.

והמחלוקת ביניהם היא גם מעשית - לפי הראב"ד מברכים על ההלל בראש חודש שצריך לפרסם קדושתו אך לא בחול המועד פסח, ולעומת זאת לפי רבינו תם מברכים גם בראש חודש וגם בחול המועד פסח¹⁸.

15 ועוד מוסיף רבינו תם: אבל קריאת ההלל לא גרע מקורא בתורה, וכמו שהקורא בתורה מברך, כך גם קורא ההלל, ונשתברו קולמוסים להבין דבריו, והלוא קריאת התורה היא תקנה ולא רק מנהג, ואיך ניתן להשוות? ועיי' במובא לקמן הערה 23 בשם החת"ס.

ועוד מוסיף רבינו תם: "ודכותיה אשכחן דמברכין אשני ימים טובים של גליות, ואינו אלא מנהג בעלמא". ואכ"מ להאריך יותר. 16 בהשגותיו שם.

17 ועיי' כפתור ופרח (פרק יד) שמבאר את החילוק בין ארץ ישראל לבבל, שדווקא בבבל קראו הלל בראש חודש ולא בארץ ישראל "מפני שהיו מקדשין על פי הראיה ודי להם בזה, אבל בני בבל קורין, לפי שלא היו להם היכר אחר".

18 ראה "נצח משה" עמ' ר, וש"נ.

19 הלכות ברכות שם.

20 הסבר זה לא מתיישב עם הנאמר לעיל (הערה 4) בשם ר"א הלוי שמדובר על בית הכנסת בסורא, מאחר ולשם רב הגיע הרבה אחרי שהגיע לבבל. ועיי' ב"כסף משנה" הסבר נוסף אותו כן ניתן ליישב עם דברי ר"א הלוי הנ"ל, אלא שכבר נתארכו הדברים.

21 השאלה מתבקשת: רבינו עצום של מנהגים יש בידינו. והרי איננו מברכים לפני הליכה למקווה בבוקר? ולפני חגירת גארטל לתפילה? וכן ע"ז הדרך.

אכן קשה למצוא הגדרה ברורה על איזה מנהגים מברכים, אך נציין כאן למספר מנהגים שיש מברכים עליהם.

ההגיון בשיטת רבינו תם

ואחרי יישוב המקורות לשני הצדדים, מרחפת השאלה: מה בכלל ההגיון לברך על מנהג? וכמו שראינו לעיל בלשון הרי"ד: "וכיון שאינה אלא מנהג בעלמא, היכן ציונו?"

החתם סופר²² מיישב שאף את המנהג חייבים לקיים, ומקור החיוב מהפסוק "אל תטוש תורת אמך", וא"כ אף עליו שייך לומר "וצונו"²³.

החתם סופר

[ודנו הפוסקים בדברי החת"ס הללו, והקשו כמה קושיות²⁴:

- א. אולי מברכים רק על מצוות התורה ולא על פסוק ממשל?
- ב. הרי מברכים רק על עשה ולא על לאו. ועוד. ואכ"מ].

(22 יו"ד סימן קצא.

(23 ובנוגע לברכה על קריאת ההלל מביא החת"ס גם את דברי ר"ת (שהובאו לעיל הערה 15) שניתן לברך על ההלל מפני שהוא כקורא בתורה, ומוסיף הסבר "שהרי צוה הקב"ה ללמוד תורה וגם הלל בכלל", אלא שכותב שאין זה עיקר ההסבר ו"לריווחא דמילתא כתבו כן", עיי"ש עוד.

(24 ראה לדוגמא בדברי ר' צדוק הכהן מלובלין ב"תפארת צבי"י" ח"ב סימן יט.

לפי הרמב"ם

יש כאן קל

וחומר. אם על

מנהג נביאים לא

מברכים, כל שכן

שלא מברכים

על מנהג מאוחר

יותר שהונהג

רק בימי חז"ל,

וממילא ברור

שלא מברכים

על אמירת ההלל

בראש חודש

א. החת"ס (המצויין לקמן) דן בנוגע לברכה על הטבילה שטובלת היולדת בתוך מ' ימים לזכר ופ' ימים לנקבה, ואף שאינה אלא ממנהג, ומכריע לברך.

ב. המהר"ם שיק (יו"ד סימן שעד), שהיה מגדולי תלמידיו של החת"ס, נשאל מאחד מתלמידיו שראה רב באחת הקהילות שלפני שהדליק את הנר תמיד" שנהוג שידלק בבית הכנסת, בירך "להדליק נר של תמיד". המהר"ם שיק אומר שברכה זו הינה ברכה לבטלה.

ג. מנהג להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת אף שאין מי שיוצא ידי חובה בהדלקה זו. כמעט כל עם ישראל מברכים על הדלקה זו שאינה אלא מנהג (ראה בדברי מהר"ם שיק שם מקורות בדברי הראשונים. ועוד הביא שם (מפי השמועה) שרבו החת"ס לא בירך על מנהג ההדלקה בבית הכנסת).

ד. בקהילות רבות נוהג לקרוא בחגים מגילה (שיר השירים בפסח, רות בשבועות וקהלת בסוכות), ורבים נוהגים לברך "על מקרא מגילה", ויש המברכים כן אף לפני מגילת איכה (ראה "כל המתאבל עליה" עמ' תמוש"נ).

ו. יש שכתבו שאם היא כתובה בין שאר הכתובים (ולא בפני עצמה) מברכים "על מקרא כתובים" לפני הקריאה ולא "על מקרא מגילה" (מרדכי פ"ק דמגילה סימן תשעג).

ה. אנו עושים יום טוב שני בחול"ל מכה "מנהג אבותינו בידינו" ומברכים עליו.

ו. הרא"ש (יומא פ"ח סימן כד) מביא שלפי רב סעדיה יש לברך על הטבילה בערב יום כיפור. והרא"ש חולק עליו.

ז. יש אומרים שהדלקת הנר בערב יום כיפור הינה מנהג בלבד ובכ"ז מברכים עליה (חת"ס ומהרמ"ש שם. ויש לדון בזה בלשון אדה"ז בסימן תרי, ואכ"מ).

ועיי' במהר"ם שיק (שם) שדן בשאלה מהי ההגדרה על איזה מנהג מברכים ועל איזה לא, ואכ"מ.

ברכה על מצוות עשה שהזמן גרמא בנשים

נרחיב בנוגע לטעמי המחלוקת).

רוב רבותינו הראשונים²⁷ פוסקים שההלכה היא שמותר לנשים לקיים לקיים את המצוות, כפי שרואים בגמ'²⁸ "מעשה רב", שמיכל בת שאול הניחה תפילין, ואשתו של יונה בן אמיתי עלתה לרגל.

(27 ראה תוס' בשני המקורות הנ"ל. ועוד (וכ"כ המחבר בשו"ע או"ח סתקפ"ט ס"ו). וראה "חוות בנימין" (להר"ש ישראלי) ח"ב סימן עט שמציין לכמה מרבותינו הראשונים שפוסקים כדעה שאסור לברך.

(28 עירובין שם.

נעבור לדיון נוסף בנושא ברכות. אף כאן רבינו תם וסיעתו אומרים לברך, ואף כאן הרמב"ם וסיעתו פוסקים שלא. מחד, דיון זה, ומאידך, שונה לגמרי.

מצוות עשה שהזמן גרמא בנשים

נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא²⁵.

והגמ'²⁶ מביאה מחלוקת תנאים האם מותר לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, או שלא זו בלבד שהן פטורות, אלא אף אסור להם לעשות מצוות אלו (ולקמן

(25 עיי' אנצ"ת ח"ב עמ' רמד, וש"נ.

(26 עירובין צו ע"א וראש השנה לג ע"א.

האם ניתן לברך?

ומחדש רבינו תם²⁹ שלא זו בלבד שנשים יכולות לקיים את המצוות שהם פטורות מהן, אלא הם יכולות גם לברך עליהם³⁰.

מניין לרבינו תם חידוש גדול זה? מילא ההיתר לעשות את המצווה, אך מניין לנו לברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו"? רבינו תם מסתמך על הנהגת מיכל בת שאול.

כתוב עליה שהיא הייתה מניחה תפילין, ומוסיף רבינו תם, ש"מסתמא גם מברכת"³¹.

(29) מובא בתוס' בעירובין ובר"ה שם. וכמו שראינו לעיל (הערה 7) בנוגע לברכה על מנהג שהדברים לא

חדשו על ידי רבינו תם ובכ"ז נקראו על שמו, אף כאן הדין שנשים יכולות לברך על מצות עשה שהזמ"ג קיים עוד לפני רבינו תם, וכן הורה לדוגמא רבו של רש"י ר' יצחק הלוי (ראה תשובות רש"י סימן סח), ובכ"ז הדין נקרא על שם רבינו תם שביסס ופרסם את הדין. (30) בגברים כמעט ואין דוגמא למצוות שניתן לברך עליהם על אף שפטורים מלעשותם.

הדוגמא שכן קיימת היא בטלית שאולה, שאין חיוב להטיל בה ציצית מאחר שנאמר "כסותך" ודרשו חז"ל "שלך אבל לא של אחרים", ומאידך "אם רוצה להטיל בה ציצית... ולברך עליו הרשות בידי ואינו ברכה לבטלה ואע"פ שהוא פטור מן הדבר יכול לומר "וצונו" להתעטף, כמו שהנשים מברכין על כל המצות שהן פטורות מהם" (ראה בדברי אדה"ז סימן יד סעי' ד-ה).

(31) עירובין צו ע"א ד"ה "דילמא" (ובר"ה הלשון חריפה יותר - "כמו מיכל בת כושי שהיתה גם מברכת", ולא מוזכר הלשון "מסתמא", אך עיי' בה"גהות וצינים" ר"ה שם במהדורת עוז והדר). ויש להקשות: הלוא נוסח הברכות תוקן על ידי אנשי כנסת הגדולה (ראה רמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ה) שהיו בתחילת בית שני, וכיצד יכלה מיכל שהייתה לפני בית ראשון, לברך ברכות שיתוקנו בעוד כחמש מאות שנה?

ובכמה ספרים עסקו בשאלה דומה: איך יכל דוד (שהיה בעלה של מיכל בת שאול) לתקן לומר מאה ברכות כל יום, והלוא עדיין אין ברכות?

ויש שכתבו ליישב שדוד תיקן נוסח הברכות, אלא ששכחם וחזרו ויסדום (כן כתב "המנהיג" בתחילת ספרו. וראה קובץ "שורון" גליון כו עמ' סא בשם רבינו בחיי ועוד). ויש שכתבו שאמנם אנשי כנסת הגדולה תיקנו את הנוסח הברכות, אך גם לפנייהם היו מברכים את ה', אלא שלא נוסח קבוע (ראה "מחקרי ארץ" ח"א סימן כד). וניתן להעתיק תירוציהם אף לגידונו - איזה ברכה בירכה מיכל על התפילין שהניחה.

(ומכמה מקורות משמע שאף נוסח הברכות היה קיים עוד לפני דוד:

עיי' ברכות מ, ב שהגמ' מסבירה את הפסוק בתורה "לא עברתי ממצוותיך" - "לא עברתי - מלברכך", ומסביר רש"י "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר".

כלומר, על אף שלא מצינו בפירוש שהיא ברכה, ניתן להבין זאת "מסתמא". ונראה כוונתו, שמכך שלא כתוב שלא ברכה, ניתן להבין שעשתה את המצווה כפי שרגילים לעשותה בדרך כלל, כולל הברכה³².

ויש ראשונים שמביאים את הראיה ממיכל בת שאול באופן אחר:

הרא"ש³³ כותב שלכאורה אין הגיון שיהיו תנאים שיסברו שאסור לאשה לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא. למה שתהיה בעיה בזה שהיא מחזיקה לולב או שומעת שופר? מה המניעה לספור ספירת העומר או להניח תפילין כל עוד אינן מברכות³⁴?

ומכך שיש תנאים הסוברים שאין לאפשר לאשה לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, ולשיטתם מיחו במיכל על הנחת התפילין שלה, מסתבר שהיא ברכה. דאם לא כן, מה היה מפריע להם שתעשה זאת?

ומאחר וכל הדיון הוא האם להתיר לה לברך, ברגע שנפסקה ההלכה שמותר לה לקיים את המצוות, מובן שגם מותר לה לברך, מאחר וזוהי כל נקודת הדיון.

[ובתוס' נידונים מקורות נוספים שאולי מהווים ראיה לכך שנשים מברכות, אלא שקצרה היריעה מהכיל]

הרמב"ם: נשים אינן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא

והרמב"ם פוסק אחרת³⁵:

"נשים ועבדי שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה. וכן שאר מצוות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן".

ומה יענה הרמב"ם על ראיות רבינו תם שנשים יכולות לברך?

ומעניינת הערת הרבי (לקו"ש ח"ד עמ' 1035 הערה 6, להלן בהשמטת חלק מהמ"מ): "ובס' חסידים: על המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים. ובכ"מ מבואר שהיו מברכים עוד לפני דהמע"ה (שתיקן ק' ברכות)". (וע"ע)

(32) ראה גם "חוות בנימין" שם.

(33) קידושין פ"א סימן מט. ועיי"ש בקרבן נתנאל.

(34) ועיי' בתוס' בעירובין שם ובר"י בסוכה ריש פ"ב שיש מקום לומר שיש בעיה שנשים יקיימו מצוות אף ללא קשר לברכה ולביאורים המובאים לקמן. ואכ"מ להאריך יותר.

(35) הלכות ציצית פרק ג הלכה ט.

וכמו שראינו לעיל שרש"י סובר כהרמב"ם, אף כאן רש"י סובר כמותו, וכפי שראינו במספר מקורות:

על דברי הרמב"ם הללו כתב ה"הגהות מיימוניות" (אות מ): "וכן רש"י היה אוסר להן לברך".

[ולעיל בנוגע למנהגים הבאנו דברי החת"ס שיש בזה משום "אל תטוש", אך כאן הסבר זה לא קיים] וביישוב שאלה זו ידוע ביאור הר"ן⁴⁰. ונראה את לשונו:

"דהא נוטלות עליהם שכר, מדאמר ר' יוסי בר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, דמדקאמר "גדול" אלמא למי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר, הלכך בכלל מצוה הן דמברכות.

ולא נימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו "וצונו" וכדדיקין גבי נר חנוכה בפרק במה מדליקין "היכן צונו", דלא קשיא, דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר, שפיר יאמרו "וצונו".

ומשמע מדברי הר"ן ששני הטעמים הללו משלימים אחד את השני: זה שהאנשים נצטוו זה לא מספיק כדי שהאשה תוכל לברך, ואף הטעם שהנשים מקבלות שכר לא מבאר כראוי כיצד הן יכולות לומר "וצונו". דווקא ברגע ששני הטעמים קיימים, אז הן יכולות לברך⁴¹.

אלא שהקשה הקובץ שיעורים⁴², הרי אם כל אחד מהטעמים בפני עצמו לא מועיל, מה יועיל החיבור יחד? זה שהאנשים מצווים וודאי לא יכול לאפשר להם לומר "וצונו", וזה שהם מקבלות שכר כמי שאינו מצווה, גם לא מאפשר להם.

ומה מועיל חיבור ב' הטעמים?

וכתב ה"מחצית השקל"⁴³, שלדברי הר"ן הכוונה במילה "וצונו"

(40) ראש השנה שם. ועד"ז ריש פ"ב בסוכה. (41) וכך מובן גם משלשן אדה"ז (סימן יז סעי' ג) בהביאו דברי הר"ן: "אע"פ שהן אינן מצווין; מפני שהאנשים מצווים על כך, וגם הן כשמקיימין מצות שהם פטורים מהם אע"פ שאין להם שכר גדול כמצווה ועושה מ"מ קצת שכר יש להם - לכן יכולות הן לברך על כל מצות שהן פטורין מהם".

ואף כאן נראה ששני הטעמים ביחד גורמים, ואי אפשר לזה בלא זה.

(42) לר' אלחנן וסרמן ה"ד, נעקד עקה"ה י"א תמוז ה'תש"א. עיי' תולדות חייו ופרשת הירצו בהקדמת הספר "קובץ שיעורים".

(43) סימן יז ס"ק א.

הספר "מחצית השקל" הינו ביאור על ה"מגן אברהם" לחלק אורח חיים בשבוע"ע, ונחשב לספר יסודי בלימוד ההלכה (המחבר כתב ספרים נוספים בשם זה, אך ספר זה הוא הידוע מביניהם).

האמת, שראיות אלה לכאורה אינן כל כך מוצקות, והרמב"ם לא יצטרך להתאמץ יתר על המידה כדי לבאר שיטתו.

על דברי התוס' ש"מסתמא" מיכל בת שואל גם ברכה, בטח יענה הרמב"ם ש"מסתמא" היא לא ברכה, ואדרבה, אם היא הייתה מברכת היה צריך להדגיש זאת, מאחר וזה נגד ההגיון. אך אם היא לא מברכת, זוהי סברה פשוטה, ואין צורך לאמרה בפירוש.

הראיה השניה הייתה מכך שלא יעלה על הדעת שהתנאים יתווכחו האם מותר לאשה לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, מאחר ואין בזה כל בעיה. ועל כרחק שמחלוקתם היא בעיקר בנוגע לברכה.

אולם, ניתן גם להסביר אחרת את המחלוקת, וכפי שביארו ראשונים אחרים:

לדעת רש"י³⁶ המחלוקת האם ניתן לנשים לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, היא מחלוקת האם יש בזה איסור של "בל תוסיף" או לא, ואף אם אינן מברכות יש מקום לאסור עליהן לקיים את המצווה³⁷.

אפשרות נוספת שיכולה לבאר את הרמב"ם היא שיטת הראב"י. הראב"ד כותב³⁸ שזה שאשה יכולה לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, היינו אפילו בזמן שהיא דוחה לא תעשה. האשה יכולה לשים ציצית אפילו אם יש בה כלאים, ולסמוך על הקרבן בכל כוחה, על אף שיש בזה עבודה בקדשים.

ולשיטות אלו, הסביר שאוסרת על נשים לקיים מצוות היא לא בגלל הברכה, אלא בגלל "בל תוסיף" או בגלל חשש התנגשות במצוות אחרות, וא"כ אין הכרח שהדעה המתירה סבורה שניתן לעשות זאת בברכה, וסרה הקושיא על הרמב"ם.

ההגיון בשיטת רבינו תם

ואחרי ככלות הכל: אמנם, ניתן למצוא מקור בדברי חז"ל שנשים מברכות על מצוות שהם פטורות מהם. אך מה ההגיון לומר שנשים יברכו? והלא הם לא נצטוו לקיים מצוות אלו, וכיצד יאמרו "וצונו"? האם אין בזה "דובר שקרים"³⁹?

(36) ראש השנה ועירובין שם.

(37) והקשו האחרונים: והלא "בל תוסיף" כאשר מקיימים מצוה עם תוספת, כגון ה' פרשיות בתפילין וכיו"ב, ולא כאשר עושים מצוה חדשה לגמרי? עיי' הנלקט בזה בקובץ "תורת צדק" (עיונים בתורת הצמח צדק) עמ' ריא, ואכ"מ.

(38) בפירושו לספרא. עמ' ד במהדורת ווין.

(39) כשהמחצית השקל (ריש סימן יז) מבאר מדוע אין חשש, הוא נוקט בלשון זו. וראה המשך דבריו לקמן.

אינה שהן עצמן נצטוו, אלא "קאי" ו"צונו" על כלל אומת ישראל שנצטוו בה⁴⁴.

אלא שגם אחרי שהסברנו את המילה "צונו", עדיין תישאר השאלה מדוע נשים מברכות על מצוות של

מחברו הוא ר' שמואל קעלין (ונראה שהשם "מחצית השקל" נובע משמו - ר' שמואל קעלין), חי בדורו של אדמו"ר הזקן, והיה מבוגר ממנו בכעשרים שנה.

44 ונראה שאף הצ"צ (שו"ת אורח ס"ג סעי' א) הבין כך בדברי הר"ן, שהרי הצ"צ מקשה על דברי הר"ן "וקצת צ"ע על ישוב שלו, מהא דקיימא לן בשבת "קסבר עולא דנשים עם בפני עצמן הן, א"כ איך יאמרו הנשים "צונו" משום שנצטוו האנשים?"

האם יש קשר בין המחלוקות?

מחלוקת אחת

על פניו נראה שיש כאן שתי מחלוקות שלא קשורות אחת לשניה. יש מחלוקת בנוגע להלל האם מברכים על מנהג, ומחלוקת אחרת האם נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא, כשלכל דיון יש ראיות משלו.

ומאידך, יהיה מאוד קשה לומר שאין קשר בין המחלוקות;

וזאת משום, שמתוך העיון נראה, שבשתי המחלוקות, אין לאף צד ראיות נצחות⁴⁵.

ולכן, לא נראה לומר שהראיות הפרטיות בכל סוגיא יוצרות את המחלוקת, אלא יותר נראה שלרמב"ם הייתה סברה פשוטה שלא לברך בין במנהג ובין במצוות שאינן מחויבות, ולרבינו תם הייתה סברה פשוטה שכן לברך בשני המקרים, ומזה נוצרה המחלוקת.

ואכן, מצינו בדברי השר מקוצי⁴⁶ שמתייחס לבי' העניינים כעניין אחד, ולא כב' מחלוקות נפרדות;

45 ועיי' בלשון הריטב"א (קידושין לא, א): "מעתה אין לנו שום ראייה לדברי ר"ת ז"ל אפילו הכי הדעת מכרעת שעיקר הדין כדבריו", ועיי' לקמן בבאור שיטת רבינו תם בשם הרמב"ן, ודברי הריטב"א (שהיה תלמיד-תלמידו של הרמב"ן) הינם כדבריו.

46 מרביתנו הראשונים מבעלי התוס'. שמו היה ר' שמשון מקוצי והיה גיסו של הסמ"ג - ר' משה מקוצי.

וכתב ב"שם הגדולים" (בערך רש"י) בשם "קונטרס ישן נושן" שקראו לו "השר" בגלל שלא רצו לקרוא לו הר"ש (שלא יישמע לשון עניות). וברבות השנים נוצר סיפור מרתק על "השר מקוצי", אלא שהסיפור נוצר כתוצאה מהכינוי, ולא הכינוי כתוצאה מהסיפור...

הגברים. מה זה קשור אליהן?

ועל זה הוא עונה "דאי לא היו הנשים מקבלים שכר עליה, לא הוי שייך לברך וליתן שבח על המצוה ההיא".

דהיינו, עצם זה שמברכים את ה', זה בגלל שיש להם שכר על מצווה זו, ומזה אנו מבינים שיש להם שייכות למצוה, ולכן הן יכולות לברך את ה' שקדשם במצוותיו. אך את המילה "צונו" עדיין אינן יכולות לומר על עצמן, ומילה זו נאמרת בהקשר כללי של עם ישראל, ולא באופן אישי, מאחר ולהן אין כל ציווי.

מבאר הצמח צדק

שמה שאמרנו

שנשים "רשות"

בידם לקיים את

המצוות, אין

הכוונה לרשות

גמור, אלא

יש בזה "קצת

מצוה", "רק

שלגבי הנך דהוי

מצוה גמורה,

נקרא רשות"

התוס' בברכות⁴⁷ דן בשאלה האם מברכים על הלל בראש חודש, ובתוך דבריו כותב: "ומיהו השר מקוצי היה אומר דכיון שרצה לחייב עצמו מברך ואין זה ברכה לבטלה, מידי דהוה אלולב ותפילין

דהני נשי מברכות אף על גב שאינן חייבות".

אנו רואים שהשר מקוצי ראה את שני הדיונים כאחד - אם מברכים על מצוות עשה שהזמן גרמא - ניתן לברך גם על ההלל. הא בהא תליא, והדיונים אינם מנותקים אחד מהשני.

ועוד: מצינו בדברי הצמח צדק⁴⁸ דיון ארוך בענין ברכה על מצוות עשה שהזמן גרמא בנשים. לאחר דיון ופלפול ארוך שמסקנתו להתיר לנשים לברך, כותב הצ"צ: "הנהגה במה שיש עוד לפקפק איך יאמרו "צונו"⁴⁹. נלע"ד דג"כ מוכרח מדין ברכת ההלל בר"ח שאינו רק מנהג ואעפ"כ אומרים "צונו". ולפי"ז יובן ג"כ דהרמב"ם לשיטתו דפסק ג"כ בהלל דר"ח שאין מברכין אפילו בצבור כמ"ש בשמו בש"ע סי' תכ"ב. והרי לא נהגו בכל מדינות אלו כדבריו".

אמנם דברי השר מקוצי ודברי

47 יד ע"א.

48 שם סעי' י.

49 ובתחילת דבריו הצ"צ מקשה על דברי הר"ן וכמו שהובא לעיל הערה 37, ולכן נדרש להסבר חילופ.

ביה". והן הן הדברים⁵⁴

*

ומדברי הצמח צדק מובן שאף בהלל יש קצת מצוה, מאחר והצמח צדק כותב על ההלל "שאינו מצוה כל כך", ומשמע שיש בזה מצוה.

ולכאורה קשה, שהרי מצוות עשה שהזמן גרמא הן דברים שהתורה ציוותה, אלא שפטרה את הנשים, ועל כך נתבאר שהפטור הוא מהחויב בלבד, ולא מעצם השייכות.

אך מהו המקור לכך שמנהג הוא קצת מצוה?

ואולי יש לבאר הדברים על פי דברי הרב⁵⁵:

הרבי מסביר שהענין של מנהג ישראל, זה שיהודים מתנהגים כך, מראה שזה עניין שקשור עם שורש נשמות ישראל, שקדמה לתורה - למעלה מהתורה, מצד זה שהפשיטות של היהודי היא דבר אחד עם פשיטות העצמות, בהם מורגש גם העניינים נעלים שלא יכולים להימשך על ידי כתב וציוור, כלומר, אינם יכולים להימשך כמו שחכמתו ורצונו של ה' התגלו בתורה ובמצוות וגם בדברי סופרים, והיהודים עושים זאת בלי שום הוראה וציווי באיזה אופן שהוא.

כלומר, מנהג ישראל הוא רצון ה'. אלא שזהו רצון פנימי שלא יכול להתגלות בדרך הרגילה של מצוות דאורייתא ודרבנן⁵⁶.

ולענייננו: אף המנהג הינו "קצת מצוה", כלומר, ה' רוצה שנעשה את זה, אלא שרצונו התגלה לנו רק דרך

המשך בעמוד 23 <<

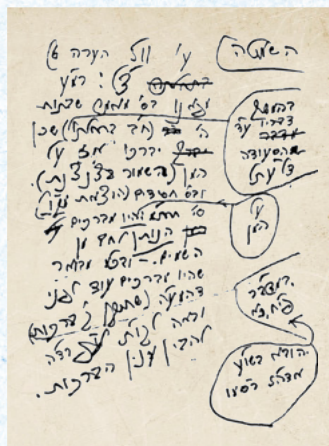
(54). ועיי' גם בריטב"א שם.

ועד"ז כתב הראב"ד: "שכך נתנה בתורה לאנשים חובה ולנשים רשות". כלומר, אין הבדל בין נשים לגברים בפרטי המצוה, אלא בשאלה האם המצווה מחייבת או שהיא רשות. הציווי קיים, אלא שאינו בדרך הכרח.

(55) לקו"ש חכ"ט עמ' 227. להלן בתרגום חופשי.

(56) ובמ"א הרבי מבאר שם שישנם ג' דרגות - דאורייתא, דרבנן ומנהג.

מצוות דאורייתא הרי הן כפי שאדון מצווה לעבדו לעשות [והלה מקיים את דברו] ועושה את הפעולה. מצווה דרבנן היא כשם שהאדון מרמוז לעבדו לעשות, והעבד עשה את הפעולה שנרמז. מנהג הוא כאשר העבד מבין מעצמו מה לעשות ועושה פעולה. המנהג מבטא את הקשר העצמי שיש לאדון עם העבד (שיחה) מלפני הנשיאות, הובאה בהתקשרות גיליון תתפ).

מנהג ישראל הוא רצון ה'. אלא שזהו רצון פנימי שלא יכול להתגלות בדרך הרגילה של מצוות דאורייתא ודרבנן

הצמח צדק הינם בכיוון הפוך זה מזה - השר למד ממצוות עשה שהזמן גרמא למנהג, ואילו הצמח צדק למד ממנהג למצוות עשה שהזמן גרמא, אך עדיין, נראה שיש ביניהם נקודה משותפת - ששתי המחלוקות חד הם, והוא בהא תליא.

המכנה המשותף

מה המכנה המשותף בין שתי הסוגיות?

מבאר הצמח צדק⁵⁰ שמה שאמרנו שנשים "רשות" בידם לקיים את המצוות, אין הכוונה לרשות גמור, אלא יש בזה "קצת מצוה", "רק שלגבי הנך דהוי מצוה גמורה, נקרא רשות"⁵¹.

כלומר, יחסית לגברים המחוייבים במצוה אכן זה רשות. אך אין זה רשות כפשוטו. הביטוי "ענייני הרשות" שגור בפי רבותינו ובפינו במשמעות של דברים שאנו יכולים לעשותם, ומאידך, באותה מידה, יכולים גם שלא לעשותם;

אך בנוגע למצוות שהזמן גרמא בנשים, "רשות" הכוונה שיש "קצת מצוה", אלא שאינה הכרחית⁵².

[ומצינו מקור לדברים בדברי הראשונים:

הרמב"ם⁵³ כתב "כיון דרשות דמצוה הוא והקב"ה צוה במצוה זו לאנשים חובה לנשים רשות, "צונו" קרינא

(50) שם סעי' י.

(51) וראה אנצ"ת בערך "חובה, מצוה ורשות", בפרק "רשות", ש"ש שקראו רשות לדבר שאינו מחוייב לעשות, ואם לא עשה אינו נענש על כך, אבל אם עשה קיים מצוה, ומקבל שכר, כגון להסוברים תפילת ערבית רשות, שרוב הראשונים מפרשים שאע"פ שאינה חובה, מכל מקום יש מצוה כשהתפלל, או מצות צדקה וגמ"ח, אם כבר נתן כפי השיעור הראוי". ועיי"ש עוד. ועד"ז בעניינינו.

(52) ונראה שיש לקשר דבריו לשיחת הרבי (לקו"ש חל"א עמ' 96), בה מבאר שנשים שייכות בכל התורה כולה, וזלה"ק:

"ויש לומר שיש בזה נפק"מ לענין מצות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהן...:

לפי המדרש - מלכתחילה לא ניתנו להן עניינים אלה, היינו שאינן מצוות עליהן כלל, כי לא ניתן להן אלא "מה שהם יכולות לשמוע"; משא"כ להמלכתא, כיון שניתן להם "דאשי דברים", דהיינו כללי כל התורה כולה, הרי שייכות הנה לכל התורה כולה, והפטור הוא רק בענין קיומן במעשה, אבל נתינת התורה ומצוות, הרי כל התורה ומצוות (גם מ"ע שהזמן גרמא) ניתנו גם לנשים, וזה שאין חייבות בעשייתן אינו ממעט כלל בהנתינה והקבלה".

(53) קידושין לא, א. ציוין בהערות המהדיר במהדורא החדשה.

במשך השנים ריכוז הרד"מ תרומות רבות מרחבי בוסטון ושלחם אל אדמו"ר הריי"צ. עוד כשהיה ברוסיה קיבל אדמו"ר הריי"צ מהרד"מ המחאות רבות, וכך כשעבר לריגה, לפולין ובפרט בהגיעו לארצות הברית. רבים ממכתביו של אדמו"ר הריי"צ לרד"מ מתחילים או מסתיימים בנידון תרומות אלו.

הוויזה שקיבלו אדמו"ר שליט"א והרבנית

בין המוסדות המוזכרים במכתבים ניתן למנות³⁸ את ישיבות תומכי תמימים, ישיבת תורת אמת וישיבת אחי תמימים בתל אביב. כמו כן ניתן לראות איזכורים רבים לתרומותיו לחסידים ברוסיה, למגביות השונות של אדמו"ר הריי"צ, ל'מעמד'³⁹ ולכולל חב"ד.

בינות לתרומותיו של הרד"מ ניתן לראות את הירתמותו לגיוס כספים עבור מאמצי ההצלה של אדמו"ר הריי"צ להצלת הפליטים מתלמידי התמימים ששהו בשגנחאי.

בהמשך לכך⁴⁰, בשנת תש"א, עת 'ועד ההצלה' ערך מגבית בקרב יהודי ארצות הברית במטרה להביא פליטים משגנחאי לארצות הברית, נטל אדמו"ר הריי"צ חלק פעיל במאמץ זה - הן בתמיכה ציבורית והן בפנייה אישית לתורמים.

לאחר המגבית, פנה אדמו"ר הריי"צ בבקשה לקבל הקצאה כספית מסוימת, שיועדה להצלת פליטי ליובאוויטש בשגנחאי. אולם, ועד ההצלה לא היה מעוניין להעניק את הסכום המבוקש במלואו. בעקבות כך, ביקש אדמו"ר הריי"צ מהרד"מ לפעול בנחישות מול רבני הוועד, ולעמוד על קבלת מלוא הסכום שנדרש.

הרד"מ שימש אז כנציגו של הרבי בפני ועד

בכ' ניסן קיבלו הרבי והרבנית את הוויזות וכעבור כחודשיים הצליחו בניסי ניסים להגיע לחופי ניו יורק. ביום בו הגיעו, מיהר אדמו"ר הריי"צ לבשר לרד"מ³⁵: "הנני בזה לבשרו אשר בתי מרת ח'י מושקא תחי ובעלה חתני הרה"ג הרמ"מ ש' שניאורסאהן באו היום צלחה לפה, והנני ממחר לבשרו מזה, ובבקשה למסור בשורה זו לבנו ידידי מר אשר ש'".

בשנת תשמ"ה זכה מכתב זה לתהודה גדולה בקרב אנשי והתמימים ב-770, פרוסם המכתב עם התאריך בו הגיעו הרבי והרבנית לארה"ב גרר תגובות נלהבות ובעקבות כך יום זה ליום חג והתוועדות אצל החסידים, ואף זכה ליחס בהקשר זה מאדמו"ר שליט"א³⁶.

גיוס כספים

"ישר כחו של ידידי עוז ש' העומד על המשמר בכל תוקף עוז להאציל סכום הגון בעד מוסדות התורה שלי"³⁷. כך פותח אדמו"ר הריי"צ את אחד ממכתביו לרד"מ, מספר מילים המספקות הצצה אודות הערכתו של הרבי למאמציו של הרד"מ בגיוס כספים עבור מטרותיו הנעלות.

(35) שם, עמ' שצו.

(36) ראה לדוגמה שיחת ש"פ שלח תשמ"ט, ספר השיחות תשמ"ט, ח"ב עמ' 545: "כ"ח סיון שכבר נקבע ע"י רבים מישראל ליום התוועדות... וכבר ראו התוצאות מהתוועדות אלה במעשה בפועל במשך יותר מ' שני חזקה". ובהרחבה בקונטרס כ"ח סיון - יובל שנים, שחולק ע"י אדמו"ר שליט"א בכ"ח סיון תנש"א.

(37) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"ו עמ' קצד.

המכתב ששיגר אדמו"ר הריי"צ לרד"מ

(38) ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א עמ' שטו. ח"ב עמ' קפא. ח"ה עמ' מו. ח"ו עמ' שכא. ועוד רבות.
(39) אודות כך יורחב א"ה בכתבה הבאה בסדרה.
(40) על פרשייה זו ראה אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"ה שסח. ח"ו עמ' קצה-קצו, רכו, רנב.

גליון התמים האחרון לפני השואה האיזמה

חשוון תרצ"צ - רוחות זרות נושבות במחנה ישראל ושובות רבים מבחורי ישראל. להשיב מלחמה השערה כ"ק אדמו"ר הריי"צ עוסק (בין היתר) בהוצאה לאור של קובץ 'התמים' - שהפציע לאור עולם החל משנת תרצ"ה - כאשר המטרה העיקרית של הוצאת גיליונות אלו, דווקא בתקופה זו, היא:

"בעת' הזאת אשר הרחוב היהודי מלא וגדוש מעיתונים וירחונים ממפלגות וחברות שונות המפטמים ומבלבלים את המוחות בשאיפות ואידיאות חדשות, דרוש ומאוד נחוץ להשמיע בחוצות בת רבים את הד קולה של התורה הטהורה במסירתה ונתינתה להאיר ולעורר את הלבבות באור החסידות האמיתית ולחזק ולעודד את הרוחות בזכרון ימי קדם של חיי אבותינו וזקנינו בדורות הנאורים שלפנינו".

בד בבד עם ההכנות לקראת הוצאת הקובץ השמיני - לחודש כסלו תרצ"צ, כבר התעסקו חברי המערכת בהכנת החומר לקובץ הבא, ובתוך כך, בכ"ח מרחשוון תרצ"צ, שולח כ"ק אדמו"ר הריי"צ מכתב² אל מערכת 'התמים' שתוכנו³ "על דבר מעלת הנגינה והניגונים".

במכתב זה מבקש כ"ק אדמו"ר הריי"צ את חברי מערכת 'התמים' לבוא בכתובים עם תלמידי התמימים המנגנים אשר בליובאוויטש, ולבקשם לנגן הניגונים ולכתוב מקורי הניגונים, מחבריהם, וזמני חיבורם, כל זאת על מנת להנציח את ניגוני חסידי חב"ד⁴.

אך לפועל לא אסתייע מילתא, והגיליון שיצא לאור לחודש כסלו תרצ"צ היה הגיליון האחרון שהוציאה אז מערכת 'התמים'.

הרה"ח ר' שמואל זלמנוב ע"ה תיאר זאת⁵ בכאב לב: "לדאבונו הרב לא הספקנו להוציא רק שמונה

הבקשה מתממשת באיחור של מאה שנה

"הנגינה תופסת מקום גדול וחשוב בחסידות בכלל" - כתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ לחברי מערכת 'התמים', וביקשם לתעד ניגוני חב"ד מפי הרה"ח ר' שמואל גלפרין | ההקלטות משנת תרפ"ב מתגלות והבקשה מתממשת באיחור של מאה שנה(!), על מנת "לעורר הלבבות באור החסידות" | דורות של תמימים שהשלימו את המשימה זוכים כעת ל"שיר חדש" | "כי אם מי שהוא יתענין בזה, הנה ודאי חקירותיו ודרישותיו היו מביאים תוצאות פוריות".

הרב שלום שי' טל
משפיע תות"ל הוד השרון

(1) הקדמת גיליון 'התמים' הראשון.
(2) נדפס באג"ק לכ"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ד ע' קע. וראה עוד שם ע' תפ.
(3) כפי הכותרת שכתב כ"ק אד"ש מה"מ במפתח לאגרות.
(4) ראה עוד פרטים בזה בגליון בית משיח 1004 - "איסוף ושימור ניגוני חב"ד" (ה' שבט תשע"ו).
(5) בהקדמה למהדורה החדשה בה יצאו כל ח' גיליונות התמים.

חוברות של התמים, וכשהיינו עסוקים באוסף והכנת החומר לחוברת התשיעית (כשמסיבות טכניות נתאחר זמן הדפסתה) בשלהי שנת תרצ"ט, פרצה מלחמת העולם השנייה ולצערנו נתפזרה החבילה. החומר המוכן נאבד, האנשים שהשתתפו בעריכת התמים נתפזרו למקומות שונים ורובם נספו ל"ע בשואה, ובתוכם הני תרי צנתרי דדהבא הרה"ג והרה"ח מוה"ר יחזקאל פייגין, עורך המדור "שערי חסידות" ומוה"ר יהודה עבד, עורך המדור "שערי תורה".

בפועל, עוד לפני השואה - החל מראשית שנת תרצ"צ נעצרו עשרות רבות של חסידים ע"י היבסקציה ונלקחו אל הלא נודע.

גם התמימים בעלי המנגנים אשר אליהם הופנו חברי מערכת 'התמים' במכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ⁶ על מנת לברר אצלם על ניגוני חסידי חב"ד, כבר יצאו בחלקם מחוץ למדינה ההיא⁷, או שנאסרו⁸, כך שגם לולא המאורעות העולמיים, לא היה אצל מי לברר אודות הניגונים..

ואכן באותו מכתב מוסיף הרבי הריי"צ: "אבל מי הוא זה שיתענין בזה", מילים שמדברות בעד עצמם - מתוקף המצב העגום ששרר אז.

עם זאת, כעבור שנים - כאשר מקים כ"ק אדמו"ר הריי"צ את חברת ניהול⁹ בח"י אייר תש"ד, מעמיד הוא בראשה את ר' שמואל זלמנוב - מי שאף הו"ל מאוחר יותר את 'ספר הניגונים', וערך את 'רשימת חשיבות הנגינה באהלי חב"ד'¹⁰.

אמנם, חברי ה'ועד' שהקים ר' שמואל זלמנוב על מנת לאסוף את הניגונים, כבר לא נמנו כולם בין התמימים שלמדו בליובאוויטש¹¹, אלו שזכרו במדויק את המסורת הליובאוויטשית.

עבודתו הרבה של ר' שמואל זלמנוב לאסוף וללקט מחדש את הניגונים שעוד זכורים בין החסידים - נעשתה ביסודיות רבה, ולאחר זמן הספיקו לברר מסורות ניגונים

(6) שמותיהם מופיעים בהע' לקמן.

(7) הרב ר' שאול דוב זיסלין - תלאביב. ר' מרדכי דוב טעלישעווסקי שו"ב - ריגא. הרב ר' יצחק דובאוו - מנשסתר.

(8) הר' אלתן דוב מרזוב הי"ד. נאסר באדר תרצ"צ. ר' שמואל כצמן - נאסר לזמן קצר רק בשנה שלאח"כ בשושן פורים תרצ"ט - אך במכתב כותב הרבי להשיגו ע"י גיסו ר' חיים יוסף סקאבלא שכבר היה אז בריגא. ר' שמואל גלפרין נאסר באותה שנה, וכדלקמן בפנים.

(9) ראה בארוכה ס' היכל הנגינה ע' נשא ואילך.

(10) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ ח' שבת תש"ה - נדפס באג"ק ח"ח ע' תקלט.

(11) ראה ס' הניגונים ח"א ע' י'.

ונוסחאות גם אצל התמימים בעלי המנגנים שיצאו את המדינה ההיא, או על ידי בניהם ומשפחתם.

מאמץ זה מתואר בפרוטרוט בהקדמה לספר הניגונים¹² על ידי בנו של ר' שמואל זלמנוב:

"למען הגשמת תכנית זו אור כגבור חלציו לנסוע למקומות ריכוזי אנ"ש, ביחוד לאלה שיצאו בשנים האחרונות מאחורי מסך הברזל באה"ק תובב"א כדי להקליט מפייהם את ניגוני חב"ד שיש להם באמתחתם.

וכן פנה לאנ"ש בחוץ לארץ בכל מקום שהם, כדי לאסוף מהם הקלטות של נגונים כאלה מכל אשר בידם, בסרטים ובקסטות, ובעזרת ה' יתברך חפצו בידו הצליח להעלות עוד הרבה ניגונים מכל הסוגים, הן כאלה המושרים עם מלים אם בלה"ק באידיש וברוסית והן ניגונים ללא מילים. גם הוא בעצמו חזר והעלה בזכרונו כמה ניגונים ישנים שכבר נשתכחו ממנו בשעתו, מאותם הניגונים שהיו מרגלא בפומייהו של החסידים בווארשא עיר מולדתו, ובבית אביו הרה"ח הת' ר' שרגא פייביש ז"ל הי"ד, עדי אספו מספר נכון של ניגונים".

מאמציו הגדולים של ר' שמואל זלמנוב אמנם נשאו פרי, אך עם כל זאת - מכל חבורת התמימים המנגנים דליובאוויטש המופיעים במכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ, כבר לא הייתה אפשרות לקבל מסורות של ניגוני חסידי חב"ד.

תוכן מכתב ההדרכה למערכת התמים:

את החשיבות הגדולה בענין הניגונים, מדגיש הרבי הריי"צ לחברי המערכת, ומבקשם לעשות מדור מיוחד עבור ניגוני חב"ד ובעבור זה לבוא בכתובים עם בעלי המנגנים הנ"ל:

"ודאי¹³ הדבר אשר הנגינה תופסת מקום גדול וחשוב בחסידות בכלל, ובחסידות העיונית של חב"ד בפרט. ברשימותיי נמצאים רשימות וסיפורים מענינים בענין זה, אמנם כל זה דורש זמן רב. לחפש את הרשימות לבקדם את אשר ראוי לקבוע בדפוס ולסדרם, מה שבהוה הוא דבר כבד. אבל כללות הענין לעשות מדור מיוחד בהתמים עבור נגוני חב"ד הי' ראוי. מערכת התמים צריכה לבוא בכתובים בענין זה עם תלמידי התמימים שהיו מנגנים".

כאן מונה כ"ק אדמו"ר הריי"צ את התלמידים¹⁴ ה'בעלי מנגנים' (ומציין אצל חלקם, את הדרך להשיגם): "הר' אלחנן שי' מרזוב, ר' שמואל שי' כצמן - ע"י גיסו ר'

(12) חלק ג'.

(13) אג"ק כ"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ד ע' קע.

(14) הובאו בהערות לעיל.

חיים יוסף שי' סקאלא מריגא. הרב ר' שאול דוב שי' זיסלין, תל-אביב, ר' מרדכי דוב שי' טעלישעווסקי שו"ב. הרב ר' יצחק שי' דובאוו מנססתר. ר' שמואל שי' שו"ב האלפערן וויטעבסק. ובדאי יש עוד מי שקבלו הנגונים בליובאוויטש.

בהמשך המכתב, מנחה כ"ק אדמו"ר הריי"צ את חברי המערכת בהדרכה מפורטת - מה לבקש בדיוק מבעלי המנגנים, וכן כיצד לעשות זאת:

"תוכן המכתב בקשה: למצוא מי שיכול לכתוב תוי נגינה בטוב ובדיוק, ולנגן לפניו את הנגונים, והוא יכתבם, כמוכן

צריכים להגביל על זה זמן קבוע אשר המנגן יהי מוכן לזה, אחרי אשר כמה וכמה פעמים יחזור עליהם בינו לבין עצמו קודם שינגנם לפני הכותב את תוי הנגינה, והכותב יכתוב על נייר טוב ובכתיבה תמה, כי יהי ברור להקורא, ואשר כל ההוצאות יהי על חשבון המערכת."

ומוסיף: "וראו הי' לכתוב מקורי הנגונים מחבריהם וזמני חבורם, ולא אפונה כי אם מי שהוא יתענין בזה, הנה ודאי חקירותיו ודרישותיו היו מביאים תוצאות פוריות, אבל מי הוא זה שיתענין בזה."

ביריעה זו ננסה להימנות על מי ש"יתענין בזה" ו"לחקור ולדרוש" שמה נותר זכר מידיעותיהם של בעלי המנגנים המנויים לעיל, ובכך נמלא את המבוקש אותו מציג כ"ק אדמו"ר הריי"צ במכתב זה, להביא "תוצאות פוריות" בנוגע לניגוני חסידי חב"ד.

קיום לדמותו של ר' שמואל גלפרין ה'בעל מנגן'

החסיד התמים¹⁵ ר' שמואל ע"ה גלפרין¹⁶ נולד בעיירה פלעשצניץ בחנוכה תרמ"ג (בתכיפות להסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע ב"ג תשרי דהאי שתא, ונקרא על שמו).

בגיל י"ד כבר ידע בע"פ 400 דפי גמרא, ובאותה שנה -

(15) בהבא לקמן ראה: גיליון כפר חב"ד 1651 - "החסיד שנשלח לחזית" (פ' שמיני תשע"ו). גיליון בית משיח 586 - קהילה חסידית במחיצת הטאטארים (כ"ט טבת תשס"ז).

(16) כך מופיע בספר התמימים' ובס' 'ליובאוויטש וחייליה'. וראה בס' 'רשימות דברים' ע' 407 אודות ר' אברהם גלפרין שבשנת תרפ"א חלה בחולירע. ומציין שם שבספר התמימים' ע' מ"ה מופיע שם משפחתו הלפרין, ומוסיף שאחי הגדול הוא ר' שמואל השו"ב מויטבסק. עם זאת, ר' שמואל אינו קרוב משפחה של ר' יחיאל דער חזן (הלפרין).

תרנ"ז - הגיע ללמוד בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש שנפתחה לא מכבר.

בזמן לימודיו בישיבה, הוסמך אצל הרה"ח ר' שלמה חיים קוטאין לשמש כשוחט וכן למד את אומנות המילה.

ר' שמואל נטל חלק בין בעלי המנגנים בישיבה בליובאוויטש, וידידות חזקה היתה לו עם ר' נתן נטע רא' בינאו מפהאר¹⁷ שהיה ראש בעלי המנגנים (בעת לימודם בליובאוויטש, וכן לאח"ז כאשר גרו בעיירה באבינוביטש).

בעקבות¹⁸ המהפכה הקומוניסטית עזב ר' שמואל את באבינוביטש, ובשנת תרפ"ו עבר לוויטבסק, לכעשר שנה עד מאסרו.

ר' שמואל זכה לשבת פעמיים במאסר על פעולותיו לשימור הגחלת היהודית. בפעם הראשונה נאסר בשנת תרצ"ה, ובפעם השניה נאסר בשנת תרצ"ז¹⁹ והשתחרר בט"ו שבט תרצ"ט.

לאחר מאסריו ברח לטשקנט. נכדיו של ר' שמואל זוכרים שבילדותם בטשקנט אוהב היה סבם לנגן ברגש ובהתעוררות גדולה. ר' שמואל נפטר בכ"ב אדר תשט"ז.

ר' שמואל גלפרין

בקשת הרבי להנצחת הניגונים מתגשמת

לאחרונה (לפני 5 שנים בשנת ה'תש"פ), התפרסמו לראשונה מהארכיון הלאומי של קייב, הקלטות יהודיות מלפני מאה שנה!

חוקר יהודי החליט להנציח את האוירה היהודית שבקהילות היהודיות ברחבי אוקראינה והסביבה, ולהקליט ניגונים ושירים מבני הקהילות השונות.

מסתבר שהלה הגיע - בין היתר - הישר אל ביתו של ר'

(17) נכדו ר' ראובן שי' מספר כי בא' הפעמים בהיותם בסמרקנד ראה את סבו בוכה ולתמיהתו על הבכי, הראה לו סבו מכתב שם כתוב שר' נטע נפטר...

להעיר מהמשך סיפורו - שלאחמ"כ נודע להם שהחסיד דז'ורה ניאזוב טיפל בו במסירות בעת שחלה בטיפוס. כך אכן מופיע בס' "ליובאוויטש וחייליה" (עמ' 440), שהוא נפטר בגלות סמארקאנד ממחלה בימי הרעב. אמנם ברשימת הרשנ"ז בזפלו (הובאה לקמן) כתב: התמים ר' נתן נטע מפאהאר. מיקירי התמימים. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב זלל"ה שלח אותו אלי בשנת תרע"ז בתור מחנך לבני שיח'י. נהרג בשנת תרע"ט. ה"ד.

(18) מפי ר' ראובן שי' גלפרין, נכדו של ר' שמואל.

(19) סיפור נפלא אודות המס"נ באותה שנה הקשור עם נסיון הק.ג.ב. להפיל מול גיסיו ר' הירש ור"ח ליברמן, התפרסם בגיליון בית משיח מס' 568 - בדרכ"א אלול תשס"ח.

ניגון א'²¹:

ניגון זה מופיע לפנינו כניגון התועדות²². בגירסתו של הר"ש הלפרין יש כמה שינויים קלים.

ניגון ב'²³:

סוג של וואלח. להעיר שבעוד ור' שמואל רשם ניגון זה כסוג של וואלח, לפנינו נרשם כניגון לשבת ויו"ט²⁴.

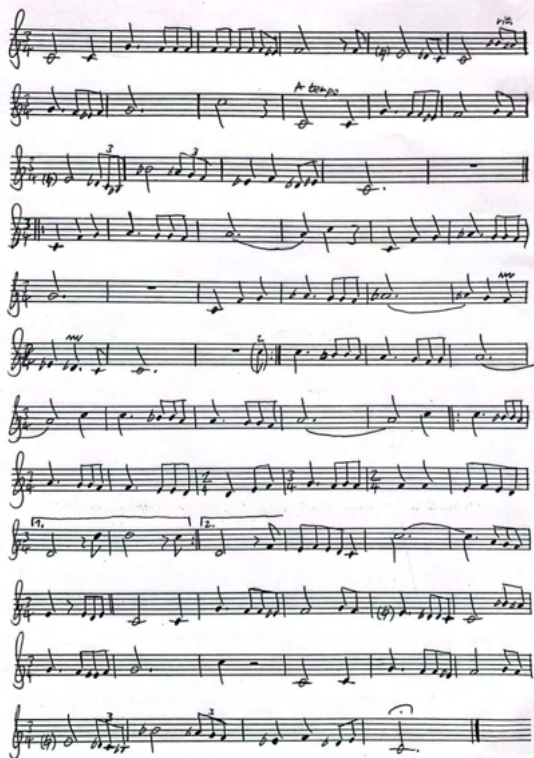
גם, בנוסח הניגון יש קצת שינוי: את הקטע הראשון בתחלת הבית השני מנגנים פעמיים, ובדרך כלל מנגנים את סוף הקטע הזה בב' הפעמים בתנועת עליה, אך כפי שמנגן הר"ש הלפרין, העליה הזו נעשית רק בפעם השניה, ואילו בפעם הראשונה נשארים בתנועת ירידה. ניתן לומר כי יש יחודיות בגירסת הר"ש הלפרין, כי בכך מקביל הבית הראשון לבית הבא של הניגון בו ג"כ חוזרים על הקטע הזה פעמיים.

ניגון ג'²⁵:

ניגון זה אינו מוכר ומפורסם כלל בין מנגינות ניגוני חסידי חב"ד! ומובאים כאן [ראה מסגרת] תווי הניגון שמתפרסם כאן לראשונה! (נכתבו ע"י מר אורי שי' סנדר מידידי ישיבת חב"ד בהוד השרון, וזכות הרבים עומדת לו).

בקשתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ, לא שבה ריקם, מסתבר שההשגחה העליונה סידרה שעוד קודם לבקשתו של הרבי הריי"צ, כבר תועדו ידיעותיו של ר' שמואל בדבר ניגוני חסידי חב"ד!

תיעוד זה משלים את בקשתו של הרבי הריי"צ להנציח את הניגונים מר' שמואל הלפרין, לדורות בתוככי חסידי חב"ד²⁶.

שמואל בעיירה באבינוביטש²⁰, שם הקליט ממנו 5 ניגונים! ברשימת ההקלטות מופיע שר' שמואל השוחט דבאבינוביטש בגיל 39, ולפי זה הקלטות אלו נערכו בשנת תרפ"ב!! (שהרי ר' שמואל נולד בתרמ"ג).

יש לציין שחלק מניגונים אלו מוכרים וידועים זה מכבר, אך גם בהם כמה שינויים קטנים. גם בדבר מקורם מצינו קצת חילוקים.

* *

נציג לקמן חלק משינויי הנוסחאות וההבדלים שבין הקלטות הר"ש הלפרין לגירסאות הנוספות הקיימות לפנינו, בהם הבחנתי עם תלמידי בישיבת תות"ל הוד השרון:

(20) מסתבר שהלה הקליט גם חסידים נוספים, כיון שבארכיון זה מופיעים עוד ניגוני חב"ד המוכרים ומפורסמים, מכל מקום המיוחד בניגוני הר"ש הלפרין הוא, אשר אליו הרבי הריי"צ מפנה על מנת לברר ניגונים.

(21) מספר 9. מספרי הניגונים שלקמן הם לפי הארכיון הלאומי הגל.

(22) מופיע בהיכל הנגינה תיקייה 44 ניגון מס' 5 (4405).

(23) מספר 10.

(24) מופיע בס' הניגונים - ניגון ע"ו.

(25) מספר 7.

(26) יש להעיר ממה שסיפר ר' מיכאל אהרן שי' זליגסון (פורסם בשבועון כפר חב"ד גיליון 650 עמ' 33) ביומנו מחודש שבט תשל"ח: שכשהגיעו 2 הקלטות של ר' מיכאל דבורקין (א. ניגון לר' מיכל מולוטשוב. ב. ניגון קלה וואלח מניקולייב) לכ"ק אד"ש מה"מ הורה להכניסם (אף שהיו ללא ביצוע!) בקלטת החדשה ש"ל ע"י ניהול

התלמידים בישיבת תורת"ל הוד השרון בלימוד שינויי הנוסחאות על פי ההקלטות של הר"ש הלפרין

במקור כפי שהגיע הניגון מניקולייב ע"י הרשב"צ וע"י ר' הלפרין כפי ששמעו מפי ר' מוטל שירוקר ניגון זה מושר בלי הבית האחרון²⁸.

ניגון ה'²⁹:

ר' שמואל מייחס ניגון זה לר' מרדכי שירוקר ניגון זה מופיע לפנינו בתור ניגון הארציקר לשבת ויו"ט מקלימוביטש (ונרשם כניגון רל"ב בספר הניגונים).

הגירסא שבספר הניגונים נרשמה מפי ר' שמע"ל פלדמן. ובהקלטה של הר"ש הלפרין מניגון זה ניתן לראות כמה

שינויים.

ואמנם בהיכל הנגינה מובאת הקלטה נוספת לניגון זה מר' משה רובין (שה' מתלמידי הר"י עבער הי"ד) שם מנגן באופן קרוב ודומה יותר להקלטת הניגון מפי הר"ש הלפרין.

ואף כאן אולי אפ"ל ששינוי הנוסח נובע ממקור לימוד הניגון, שר' משה רובין שקבל מר"י עבער, וכן הר"ש הלפרין מנגנים הניגון כפי ששרו בליובאוויטש. משא"כ ר' שמע"ל פלדמן שלא שמעו בליובאוויטש).

זהותו של ר' מוטל שירוקר

בדבר דמותו של ר' מוטל שיראקער (שלכאורה נקרא כן על שם שגר בעיירה שאראק³⁰ מהמושבות שבנו רבותינו נשיאנו בפלך חרסון³¹), ניתן להעלות כמה השערות:

28 ודוגמא לדבר בניגון הנקרא 'יחדשהו' מניקולייב, שאומץ על ידי חסידי קרמנטשוו ואף נקרא על שמם 'ניגון מקרמנטשוו', שם הוסיפו לו בית נוסף בסופו. ולהעיר עוד מדברי כ"ק אד"ש מה"מ לר' שמואל זלמנוב בשיחת יום שמח"ת תשי"ט ש"י קנה את הניגון ע"ז שיעשה בו שינוי שאינו חוזר לברייתו ויכניס אותו בספר הניגונים". 29 מספר 13.

30 היה מקום לומר שכיון שא' מניגוני ר' מוטל שירוקר, נמסר ג"כ מקלימוביץ, אולי אפ"ל שזה הר"ח ר' מרדכי פויזנר (שהיה בעל מנגן מפורסם, ונמסר אליו על ידי נכדו ר' שמע"ל פלדמן), אך מלבד שניגון נוסף ממנו נמסר גם מניקולייב, בנוסף לכך צע"ג הקשר למושבה שאראקא, ואולי שמא להיותו מהשדר"ם ברחבי אוקראינה, היה מגיע לשם. אך זה דחוק ביותר גם מהסיבה הראשונה הנ"ל.

31 ונקראת גם "הר שפר", או "אינגולץ". ראה סה"מ תורת שמואל תרכ"ט ע' א' בקשר עם המאמר חסידות שנאמר שם. וראה גליון כפר חב"ד גל' 948 אודות פעולות הרבי המהר"ש בהשכנת שלום בין השובים שם. וכן באג"ק לכ"ק אדמו"ר הרשב"ב ח"ג ע' ל אודות מינוי רב בעיירה זו. להעיר שבעיירה זו כיון כרב הרב ר' שלום שלמה שניאורסון דודו של הרבי מה"מ שליט"א, הרבי מה"מ שליט"א הזכיר

"ראוי לכתוב מקורי הניגונים ומחבריהם"

מלבד שלושת הקלטות הנ"ל, מופיעים שם עוד ב' הקלטות של ניגונים, אודותם כתוב ששמעם הר"ש הלפרין מפי ר' מרדכי - מוטל שיראקער.

ניגון ד'²⁷:

ר' שמואל מציין שניגון זה הוא לחן של מוטעל שירוקר וקורא לו שירוקר וולאח"ל.

ניגון זה מופיע לפנינו בתור 'וואלח' מניקולייב, בהיכל הנגינה מביא בשם 'יש אומרים' שזהו וואלח של ר' נטע פהארער, ומביא שם גירסא נוספת מהניגון של רשב"צ אלטהויז מניקולייב (ומוסיף שכנראה זו גירסא פחות מדוייקת). הניגון נרשם כניגון קל"ה בספר הניגונים.

יש לציין שהקלטה נוספת שהגיע מניגון זה, ע"י ר' מיכאל דבורקין, הורה כ"ק אד"ש מה"מ להכניס במיוחד בקלטת של ניהור"ח (כמובא בהע' 27).

בנוגע לגירסאות הניגון יש להעיר, שבנוסח של ר' מיכאל דבורקין - שכ"ק אד"ש מה"מ ביקש שיכניסו לניהור"ח, מיתווסף בית חדש ועליו בסוף הניגון. שבנוסח של רשב"צ אלטהויז אינו מופיע (ואולי לכן מסיק בהיכל הנגינה שגירסת הרשב"צ פחות מדוייקת).

אמנם, גם הר"ש הלפרין בהקלטתו, אף הוא שר ניגון זה כמו הרשב"צ מבלי הבית האחרון! ואולי ניתן לתווך השמועות (בדרך אפשר), ולומר: שהבית האחרון המושר ע"י ר' מיכאל דבורקין הוא זה שניתווסף על ידי ר' נטע פהארר, ולכן יש שייחסו ניגון זה אל ר' נטע, ואילו

(קלטת מספר 14). ומשנה תוקף ע"פ עדותו של ר' שלום הורביץ (שהתעסק בהוצאה לאור של התקליטים בשנים ההם) שהתקליט כבר היה מוכן! והרבי הורה להוציא שני ניגונים ולהכניס את אלו.

27 מספר 5.

יש מי שזיהה אותו כר' מרדכי קלעמפרט³². השערה נוספת קיימת שהוא הרב שני"ז מרדכי נובוקובסקי³³.

אך לענ"ד הכי מסתבר שהוא השו"ב ר' מרדכי באלאטין (דודו של הרש"ז בעזפאלאו³⁴) - כדלקמן.

א. הוא ה"מרדכי" היחיד שמופיע בתור שו"ב של שיראקע,

שזה מתחבר עם הסיפור הבא. המופיע בס' "רשימת ענינים וסיפורים כתובים בידי הרב"ש שניאורסון" - בתאריך כ"ט שבט שנת פ' משפטים מברכים חודש אדר ה'תרע"ה, אז סיפר כ"ק אדמו"ר הרש"ב לרב"ש:

"איך שסיפר לו ר' מרדכי שו"ב וחזן משיראקע, שהי' בליובאוויטש בימי הצ"צ: בר"ה שהתפלל הרב לוי יצחק הנ"ל [חתן כ"ק אדמו"ר הצ"צ] אצל העמוד. ובמוסף אמר הצ"צ זה הכרוז בז'כרונות: „אשרי איש שלא ישכח ובן אדם יתאמץ בך", בניגון ובדביקות גדול, עד ששתק להתפלל הרלו"י הנ"ל, וכל העולם שהיו שם נשתתקו.

ר' מרדכי הנ"ל הוא ג"כ חזן ומתפלל בכל ר"ה, ומאז ששמע זאת מהצ"צ, כל ר"ה מתפלל גם הוא אצל העמוד בניגון הנ"ל..".

ב. אם אכן נזהה את ר' מרדכי באלאטין - הדוד של האחים בזפלו, בתור ר' מוטל שירוקר, הרי שזה מתאים עם התיאור בס' הניגונים על הניגון מניקולייב הנ"ל (ניגון מס' 5 בהקלטות של ר' שמואל הלפרין), אודות הפלאת

זאת בפארבריינגען די"ט כסלו תשי"ז. וראה עוד בקשר עם רבנות שיראקע בהע' 29.

(32) ר' שלמה ש"י ברדה בכתביו. ר' מרדכי קלעמפרט הנ"ל מופיע ברשימה שבסו"ס אמרי שמואל ח"ג, ואולי יש לו קשר משפחתי עם מרת גיטל קלעמפרט דודתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

(33) שמו מופיע בס' אהלי שם (גוטליב) ע' 49. התכתבות שלו עם הרב חיים ברלין מופיע בס' נשמת חיים חלק אבן העזר ס' א'. ובחלק יורה דעה ס' ר"ז.

(34) אחי אימו, וגיסו של הרב ר' יעקב מרדכי בעזפאלאו מפולטבה. נפטר בשנת תרע"ה (ראה בהוספות לקובץ ליובאוויטש' ע' 566. וראה עוד בס' זכרון לבני ישראל ע' ס').

שמו - ר' מרדכי באלאטנער - מופיע ג"כ ברשימה הנ"ל שבסו"ס אמרי שמואל.

ואם אכן הוא ר' מוטל מהיירד שיראקע, הרי זה מתאים ומתחבר יותר לכך שבא' המכתבים פונה כ"ק אדמו"ר הריי"צ (אג"ק ח"ג ע' ל') לר"מ בזפלו (שהיה רב בפולטובה) בקשר עם רבנות שיראקע (הסמוכה לחרסון) - שם שימש גיסו של הרי"מ כשו"ב.

יהודים במושבה שאראקא. שנת תרפ"ג.

שירתו של ר' זוב ניסן בזפלו - אחיינו של ר' מרדכי באלאטין, את הניגון הנ"ל לפני הרבי הריי"צ "בהברה ובאותיות הנגינה המיוחדות שלו היה הניגון מלא חן עריבות נעימות מתיקות".

ניגון שר' שמואל הלפרין שמע מר' מרדכי שירוקר עצמו, ורשם עליו שהוא "לחן שירוקר".

לסיכום הדברים, אם כנים הדברים, הרי שמדובר כאן בניגונים שמקורם כבר בדור קודם, אשר נשמעו מחסיד מוסמך, כזה שהרבי הרש"ב מספר ממנו כיצד הוא שמע עוד את כ"ק אדמו"ר הצמח צדק!

גירסאות בניגונים, והגירסא העיקרית

בתוך כל זה יש להעלות כאן על נס, את התוקף והגושפנקא הכי גדולה שיש לניגונים ולנוסחאות כפי שהובאו בספר הניגונים³⁵, ספר שיצא לאור בהוראת רבו"נ, ונערך ע"י ר' שמואל זלמנוב אשר הופקד על מלאכת ברירת נוסחאות הניגונים.

דברי כ"ק אד"ש מה"מ בחה"ס תשכ"ז (בעת הסעודה³⁶) עידו על תוקף זה:

בהמשך לדברי הרש"ג על ניגון ג' תנועות שלא שמעוהו בליובאוויטש אמר כ"ק אד"ש מה"מ: "אף אני לא שמעתי בעבר, אך כיון שזלמנוב הדפיסו בחי" כ"ק מו"ח אדמו"ר עם הקדמה שלימה לניגון ומו"ח קיבל זאת מהווה הדבר ראוי".

המשך בעמוד 26 <<

(35) את החשיבות הרבה גם לדיוקים ושינויי גירסאות בניגונים מציינו כמ"פ אצל רבו"נ, וכפי שידוע גם בשיחות כ"ק אדמו"ר הריי"צ. וכמה דוגמאות בזה: בקשר עם הניגון של הרה"ק ר' מיכל מזלטשוב כפי הנוסח שר' מיכאל דבורקין שר (מסופר בארוכה בס' חסידים הראשונים בערכו). כמו"כ בנוגע לניגון "עסן עסט זיך" כפי שמסופר בהקלטות של "היכל הנגינה": אודות הבית השני בניגון, שפעם שרו את הניגון באופן קצת שונה מכפי ששרים היום, ובאחת ההזדמנויות כ"ק אד"ש מה"מ תיקן זאת באומרו (תוכן הדברים) "שמכין שיש כאלו שעשו טעות, ע"כ צריך לתקן את הטעות". הרבי תיקן שצריכים לנגן את הניגון עם ירידה, ולא עם עלי. ולאח"ז כ"ק אד"ש מה"מ ביאר את תוכן ומשמעות התיקון (בהקלטה שם הוא מדגיש שלא כ"כ זכור פרטי הביאור). וראה גם מה שהביא הרה"ח ר' שני"ז שי' הרצל בגליון התמים (אדר-ניסן תשס"ד - כ"ז) ע' 30 בקשר עם ר' יהודה עבער. ואכמ"ל.

(36) ס' המלך במסיבו ח"א ע' קכג.

בחזית ההצלחה

מעורבתו של הרד"מ רבינוביץ בגאולת הרביים

מפעולות דיפלומטיות חובקות עולם לשחרור אדמו"ר
הריי"צ ממאסרו, דרך בואו ההיסטורי לאמריקה
ופגישותיו המכוננות, ועד לחילוץ הדרמטי של
אדמו"ר שליט"א ■ פרק היסטורי מרתק

בשליחות אדמו"ר הריי"צ ועזרתו לענייניו הק'.

מאסרו של אדמו"ר הריי"צ

בט"ו סיון¹, רגעים ספורים לאחר ששוטרי הקג"ב
לקחו את אדמו"ר הריי"צ לכלא, אחד מבני המשפחה
ניגש לתחנת הטלגרף ושלה מברק לר' מרדכי דובין
המבשר על מאסרו של הרבי. מיד כשקיבל את המברק
שלח ר' מרדכי מברק לרד"מ, בו נכתבו שתי מילים בלבד:
"טאטע ארסטירט" [=אבא נעצר].

כאשר קיבל הרד"מ את המברק הוא
נזדעזע עד עמקי נשמתו. הוא הבין את
חומרת המצב, לא רק כחסיד, אלא גם
כאדם שהיה קרוב מאוד באופן אישי
לאדמו"ר הריי"צ. הדאגה של חסידי
חב"ד בארצות הברית הייתה גדולה
מנשוא, הרד"מ החל מייעץ לחסידים
בבוסטון ודן איתם בדרכי פעולה

הרב דוד מאיר רבינוביץ היה לאישיות רבת השפעה
בקרב חסידי חב"ד בארצות הברית. אף שמקום מושבו
היה בבוסטון, פעילותו הענפה והשפעתו הרחבה חצו
את גבולות קהילתו המקומית. ממעוזו זה, יצר הרד"מ
קשרים ענפים עם אישים רבים, והגיש עזרה ותמיכה
בנושאים בוערים שעמדו על הפרק, הן בקרב החסידים
בארצות הברית, הן בפולין והן בארץ ישראל.

התואר 'זקן הרבנים', ביטא את מעמדו ואת הכבוד
שרחשו לו. בהמשך
למעמדו הייחודי, הופקד
הרד"מ לא אחת על
תפקידים רבי השפעה
ובעלי חשיבות עליונה,
אותם מילא במסירות
ובנאמנות עד יומו האחרון.

בחלק זה של סדרת
הכתבות על הרד"מ,
נתמקד בעסקנותו
הציבורית הענפה,
הנמרצת פעילותו

מפת בוסטון 1928. ניתן לראות במספר 99 את בית הכנסת
של הרד"מ 'תפארת ישראל' ובמספר 77 את ביתו

(1) הבא לקמן הוא מפי ר' דוד איידלמן
שמעמך מאשר רבינוביץ.

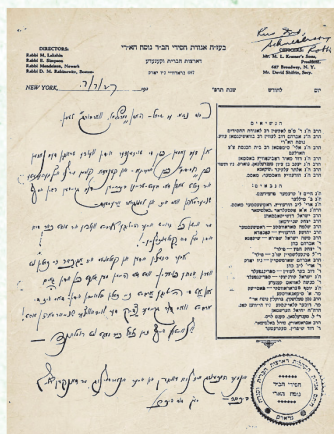

קרדיני
הספריה
הציבורית
של בוסטון

בפוליטיקה, היה לו קשר טוב עם סנאטורים ופקידים רבים.

אשר עלה על הרכבת בבוסטון ואחיו הצטרף אליו בספרינגפילד ויחד הם נסעו לווינגטון. לאחר שהניחו את חפציהם במלון, הם הלכו לבניין בית המשפט העליון. עם כניסתם לבניין, אשר זוהה מיד על ידי הפקיד ששאלו לפשר הביקור. נענה אשר כי הוא חייב לפגוש את השופט לואי ברנדייס³ במיידיות. פקיד הקבלה השיבו שכעת שופטי בית המשפט העליון נמצאים בסדרת אסיפות וכל השופטים עסוקים מאוד, הוא ביקש שישאיר את פרטיו

מכתב מאגודת חסידי חב"ד בארצות הברית בשתדלנות לשחרורו של אדמו"ר הרי"צ בצד ימין מודפסת רשימת הנשיאים בהם שמו של הרד"מ

אפשרויות לשחרורו של הרב². בתוך כך, התקשר הרד"מ לבנו פרץ, והורה לו להפסיק את כל מה שהוא עושה ולנסוע יחד עם אחיו אשר לווינגטון, שם ינסו לפעול אצל בכירי הממשלה לסייע בשחרורו של הרב.

שני ילדיו של הרד"מ, פרץ (פרד) ואשר (אתור, אוסקר), היו עורכי דין מצליחים, פרץ התגורר בספרינגפילד, מרחק נסיעה מבוסטון, ואשר התגורר בבוסטון לצד הרד"מ. באותה תקופה, אשר עבד ברשות המסים האמריקאית והיה פעיל מאוד

(2) ממכתבו של ר' יהודה ליב הורביץ לר' ישראל גייקובסון, תולדות חב"ד בארצות

הברית, עמ' לד. ושם: "הידעו המרגישות שהיה ממאסר אדמו"ר שליט"א עטרת ראשו שבר את מחנו ולבנו, ועשינו כל מה שהיה בכחנו ולא זכינו שמעשינו תביא איזה תועלת... הייתי ונתייעצתי עם ידידיו הרב"ח רד"מ ראבינאוויץ שי' כמעט בכל יום הרבה מעתותי נתתי על זה".

(3) לואי דמביץ ברנדייס (לואווייל, כ' חשון תרי"ז - ווינגטון, י"ד תשרי תש"ב), כיהן כשופט היהודי הראשון בבית המשפט העליון של ארה"ב וכיועצו של הנשיא וודרו וילסון. ממובילי התנועה הציונית באמריקה.

ויחזרו אליו בעוד כמה שבועות.

אשר לא ידע כיצד להגיב, הוא אמר לפקיד כי בלתי אפשרי לחכות, כיון שמדובר בהצלת חייו של אדם חשוב. עם זאת, פקיד הקבלה ענה כי אסור לו לאפשר לאף אחד להפריע לשופטים בזמן ישיבת בית המשפט.

לפתע השופט ברנדייס יצא מחדר בקצה המסדרו. הוא שמח לראות את אשר הוא אמר, 'אוסקר ידידי, בוא הנה'. כשאשר ניגש אליו, ברנדייס שם לב כי הוא חיוור לחלוטין, לאחר שסיפר לו את החדשות המסעירות, הגיב ברנדייס בהלם 'נסִיךְ ישראל'.

לואי ברנדייס

הם לא בזבזו רגע, ברנדייס זימן אותם ללשכתו, ומשם הוא טילפן למזכירו, והורה לו להפסיק את כל עיסוקיו ולהתלוות לאחים רבינוביץ בדרכם לסנאט. 'זו שאלה של חיים ומוות' אמר.

כשהגיעו לסנאט ניגשו לסנטורים וויליאם בורר ורוברט וגנר, הם הודיעו להם על מאסרו של הרבי תוך שהוסיפו כי הוא מנהיגם הרוחני של כשלוש-מאות בתי כנסת בארצות הברית. במילים אחרות: ישנם כחמישים אלף אזרחים, משלמי מיסים, שדורשים את שחרורו המיידי של הרבי.

כשראו הסנטורים שלאחים רבינוביץ נלווה מזכירו של שופט בית המשפט העליון, הבינו שהדבר חשוב דיו, וניגשו איתם אל מחלקת המדינה. בהגיעם, חתמו הסנטורים על עצומה הדורשת את שחרורו של הרבי.

העצומה נשלחה מיד אל ברית המועצות. בנוסף, נשלחו מכתבים אל שגרירי ארצות הברית בכל המדינות על מנת שהללו ינסו להפעיל את המדינות שישלחו אף הם מכתבים לברית המועצות.

הלחץ הגדול פעל את

אותותיו, וכעבור כשבועיים שוחרר אדמו"ר הריי"צ מבית המעצר. כאשר נתקבלה בשורת הגאולה בבוסטון, נקבעה אסיפה ליום ז' אלו, בהזמנתה נכתב: "קול קורא! לכל חסידי חב"ד מתפללי נוסח האר"י מבוסטון . . . תתקיים אסיפה מיוחדת וכללית . . . בקהילת תפארת

(4 בריאן מארק ריג, 'Rescued from the Reich' (שיקגו, 2004), עמ' 30.

קול קורא!

צו אלע חסידי חב"ד מתפללי נוסח האר"י, פון פאסטאן און אירוס פאסטאן בכלל

אין צו די ווינטראפער אידען בפרט

א ספעטאל און דזשענעראל מיטונג וועט אבנעמאכען ווערען

זונטאג, דעם 4 טען סעפטעמבער אום 7 אורר אבענד אין קאנגרעגיישאן

תפארת אברהם אנשי ליובאוויץ

231 שוירל סטריט, ווינטראג, מאסס.

עס וועט געלעזען ווערען לעבערס וועלכע זענען ערראטשען געווארען פון רובאגער די ערצענדונג ווענען דעם רבי'ס שליח אירעסעס, און די נפלאות הבורא וואס איז בעוועזען געווארען און ווין בעפרייאט א ראשארט וועט אבנעמענען ווערען פון אלעס וואס עס איז געפירן געווארען אין פאסטאן ביז יעצט

הרב הג' רד"ם ראבינאוויטש און נאך נוסע רעדנער וועלען אדרעסירען דאס פובליקום.

הרב הג' רד"ם ראבינאוויטש און נאך נוסע רעדנער

המודעה על האסיפה בבוסטון בקשר עם מצבו של אדמו"ר הריי"צ

אברהם אנשי ליובאוויץ . . . יקראו מכתבים שהתקבלו מרוסיה המספרים על מעצרו של הרבי שליט"א, ועל ניסי הבורא שהתגלו בשחרורו. ייתן דיווח על כל מה שנעשה בבוסטון עד עכשיו, הרב הגאון רד"מ ראבינאוויץ ועוד נואמים טובים ינאמו בפני הקהל".

לשנה הבאה, שלחה אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית מכתב לחסידים ברחבי המדינה, בו מעוררים לקבוע את יום י"ב תמוז כ'חג הגאולה'. בין החתומים על המכתב מופיע שמו של הרד"מ⁵.

ביקור אדמו"ר הריי"צ בארה"ב

כבר בחילופי המכתבים הראשונים בניהם, ביקש הרד"מ מאדמו"ר הריי"צ לערוך ביקור בארצות הברית על מנת לחזק את קהילות החסידים⁶. אדמו"ר הריי"צ נענה שהרעיון לכשעצמו הוא נכון, אך מציע להתמקד במה שניתן לעשות בפועל. בהמשך לכך מציע שקהילות

רוברט וגנר

וויליאם בורה

החסידים יתחילו ללמוד חסידות בכל יום בבתי הכנסיות שלהם⁷.

(5) תולדות חב"ד בארצות הברית, עמ' לו-לז.

(6) במכתב מל"ח אדר תרפ"ו (אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א עמ' סב) כתב אדמו"ר הריי"צ לרד"מ: "כת"ר ה' הראשון אשר שאל וכתב אלי (עוד לרוסטוב) האפשר הדבר כי נוכל להתראות פנים".

(7) שם, ח"א עמ' שטו. וראה גם באגרת שנשמנה בהערה הקודמת.

ישראל טורמן¹². מטרת הפגישה הייתה לשדל את טורמן שיתלווה לאשר לאסיפה בושינגטון, ושם יפעל על הגורמים הרלוונטיים לזום את הקמת הוועדה החשובה.

כשקיבל הרד"מ את מכתבו של הרבי הוא שלח מיד מברק לגיסו בניו יורק. אולם, תגובת הגיס הייתה מאכזבת, הוא השיב כי לא קיבל מכתב מאדמו"ר הריי"צ ואינו בקיא בפעולות שעליו לבצע. בראותו את הקושי, סיכם הרד"מ את המצב ושלח מברק לרבי, כשבסופו כתב: "ארתור, כמפקח כללי, עסוק מאוד. אך אם הדבר חשוב ביותר, אצטרך להקריב מעצמי".

אדמו"ר הריי"צ השיב לרד"מ כי אף על פי שטרחתו לרתום את גיסו הייתה יקרה מפי, הרי שאפילו אם טורמן לא יוכל להשתתף פיזית באסיפה, עדיין יוכל לסייע מרחוק. וכך, כעבור מספר ימים, שלח טורמן מכתב לאדמו"ר הריי"צ.

במכתבו פירט טורמן את

תוכנית הפעולה אותה יוכל ליישם, ואף גילה כי בכוונתו לשאת נאום באסיפה של הקונגרס היהודי האמריקאי, ובו יעורר את הציבור אודות המצב המחפיר של יהדות רוסיה¹³. למכתב זה צירף טורמן את תשובתו של השופט

בשנה טובה, בשפע ברכה והצלחה ובכו"ט

אני מברך את כל חברי הרפנים בכל מקום שהם; את ניסי התורני והמזלגני מר. זלמן משה טורמאן וכל בני ביתו בוואיסטער, מאסס; את ניסי הג' הנכבד מר יעקב דוב טורמאן עם כל ב"ב; את ניסי הרב הדר. מר. שמואל טורמאן עם כל ב"ב בפינט לואיס; את ניסי המשכיל הסניגור המפורסם מר. ישראל נח טורמאן עם כל ב"ב בספריןנפילר, מאסס, ואת בני ההבית הסניגור והמשכיל מר. פרץ ראפינאוויץ עם רעייתו מרת. ראוע

זה נכדי חילד הענאד-ר ימים ושנים בספריןנפילר

דוד מאיר רא
רב בכאטאן,
21 מאינראו סטריט, 1

"גיס המשכיל הסניגור המפורסם מר. ישראל נח טורמאן". מודעה שפרסם הרד"מ בעיתונות בוסטון בה מאלח "שנה טובה" למשפחתו

**LUBAWITSCHER JEWS
AWAIT LEADER HERE**

Rabbi Schneersohn Will Arrive Tomorrow

Great interest is being displayed by the many Jews who belong to the Lubawitscher Chabad-Chassidim when their leader and mentor, Rabbi Joseph Isaac Schneersohn, will arrive for a two-weeks' stay in Boston. Rabbi Schneersohn is due tomorrow and many affairs have been arranged for his entertainment while here.

To the Lubawitscher Chabad-Chassidim the Rebbe, who is the grandson of Schneer-Zalman, the founder of this chassidic dynasty, is the bulwark of orthodoxy and the embodiment of the highest ideals of the Jewish race. To these disciples, here and the world over, the coming of the Lubawitscher is like the visitation from a saint.

The committee who have charge of the arrangements for the reception of the Rebbe are Louis H. Steinberg, chairman; A. Brin and Hon. Elihu D. Stone, vice chairmen; Joseph S. Shubow and Abraham Alpert, secretaries; Arthur Rabinovitz, director, and a committee of 100 prominent men.

העיתונות מדווחת על בואו של אדמו"ר הריי"צ לבוסטון

12) ישראל נח טורמן (רוסיה, תרמ"ה - ניו יורק, כ"ה כסלו תשמ"ג), ממנהיגי היהדות הרפורמית בארצות הברית. היגר עם משפחתו בתור ילד לבוסטון. בצעירותו למד משפטים באוניברסיטת הרווארד ולאחר מכן עבד כעורך דין. מייסדי ויו"ר בית הספר ללימודי קץ לרבנים ולסטודנטים רבניים, והמכון היהודי לדת. שותפו של לואי ברינגס בתנועה הציונית האמריקאית.

13) במכתב, מזכיר טורמן מכתב ששלח אליו אדמו"ר הריי"צ באמצעות הרד"מ (תרגום מאנגלית): "ברצוני לנצל הזדמנות זאת לאשר בהוקרה כנה את המכתב ששלחת לי ע"י הרב רבינוביץ.

לפני נסיעתו לארץ הקודש בשנת תרפ"ט כתב אדמו"ר הריי"צ לרד"מ: "היום בעזה"י הודעתי הסכמתי למלאות בקשת אנ"ש שי' לבוא צלחה למדינתם הט' על משך איזה זמן, להתראות בשמחה וטוב לבב בגו"ר...".

אדמו"ר הריי"צ הגיע לארצות הברית בי"ב אלול תרפ"ט, מטרת ביקורו הייתה, בין היתר, בכדי לגייס את דעת הקהל האמריקאי למען הצלת יהודי רוסיה¹⁴.

במסעותיו של אדמו"ר הריי"צ ברחבי ארצות הברית, ניצבו לצידו, לעיתים בנוכחות פיזית צמודה ולעיתים באמצעות סיוע מרחוק, הרד"מ ובניו. עדות לכך ניתן למצוא בתצלומים רבים שהשתמרו מאותה תקופה. בשורות הבאות נסקור בקצרה את מעורבותו של הרד"מ במהלך ביקור זה.

מאמצים להצלת יהדות רוסיה

ביום¹⁵ ראשון ט' אדר התכנסה בושינגטון אסיפה רבת משתתפים של ה'גוינט', בה נכחו ראשי המנהיגות היהודית בארצות הברית. בהמשך למטרת ביקורו, ראה אדמו"ר הריי"צ באסיפה זו הזדמנות אדירה לעורר את העסקנים והארגונים השונים להקים סיוע מסודר ומאורגן ליהודי רוסיה.

אדמו"ר הריי"צ הגה תוכנית: במהלך האסיפה הכללית, יקומו מספר עסקנים ויחליטו להקים ועדה ייעודית שתדון בדבר עזרה למצבם הקשה של יהודי רוסיה. לשם כך, פנה אדמו"ר הריי"צ אל הרד"מ ובמכתבו אליו מציין כי בראש הוועדה צריך לעמוד השופט לואי ברנדייס¹⁶. לשם קידום העניין, הוטל על הרד"מ לנסוע עם בנו אשר לניו יורק, שם יפגשו עם גיסו, עורך הדין

8) שם, ח"ב עמ' קפא.

9) שם, ח"א עמ' קט.

10) בהבא לקמן ראה בית משיח, גליון 362 עמ' 24. אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"א עמ' קט-קיו.

11) במכתבו לרד"מ (נסמן בהערה הקודמת) כותב אדמו"ר הריי"צ: "צריכים להכיר את ברינגדעס ולהסביר בפרטות עם עבודתי מה שפעלתי במשך השנים הללו, ולבאר לו בפרטות מי הוא רבי שניאורסאן מליובאוויטש, וזה צריך להעשות בהקדם האפשרי".

אדמו"ר הריי"צ בבוסטון. מימין לשמאל: אשר רבינוביץ, הרש"ג, אדמו"ר הריי"צ, הרד"מ

לשלום' רבות, מסיבת הפרידה הראשונה התקיימה בשעה 11:00 בבוקר, בביקור שערך אדמו"ר הריי"צ בביתו של הרד"מ, ברחוב טשמברס 117. בפגישה זו דיבר אדמו"ר הריי"צ עם הרד"מ אודות הצורך בייסוד שיעורי תורה וחסידות לחיזוק יהודי העיר.

חגיגת חג הגאולה בספרינגפלד

מבוסטון נסע אדמו"ר הריי"צ לספרינגפלד ולנסיעתו נלווה הרד"מ. בדרך, נעצרה הרכבת בעיר ווסטר לביקור בזק, לווסטר הגיעה משלחת מהעיר ספרינגפלד להקביל את פניו של אדמו"ר הריי"צ. בין נכבדי המשלחת נמנו הרב אליעזר סילבר, הרב בערל לוי, הרב יצחק קורניצקי ופרץ רבינוביץ בנו של הרד"מ.

הפמליה הגיעה לספרינגפלד באותו יום ומיד עם בואו סר אדמו"ר הריי"צ לביתו של הרב סילבר, שם התפללו מנחה. במכתבו לרעייתו הרבנית מתאר אדמו"ר הריי"צ את השהות בביתו של הרב סילבר¹⁷:

"אין עלטיכע מינוט ארום האט מען גידאוינט מנחה "א

ביקור ספרינגפלד. מימין לשמאל: הרד"מ, אדמו"ר הריי"צ, הרב אליעזר סילבר

(17) ר' אהרן לייב רסקין, הריי"ף, חלק ב' (ברוקלין, תשפ"א), עמ' 86.

ברנדייס לפנייתו אליו בהתאם לרצון אדמו"ר הריי"צ. ברנדייס השיב בתירוץ שונים כי התפקיד אינו מתאים לו. לבסוף, לא יצאה לפועל הקמת הוועדה הייודית כפי שתוכנן בתחילה.

אדמו"ר הריי"צ אצל הרד"מ

בתחילת חודש אדר תר"צ ביקש הרד"מ מאדמו"ר הריי"צ שבהמשך לביקורו בפילדלפיה ובולטימור יבוא לבקר גם בבוסטון. אדמו"ר הריי"צ השיבו¹⁴: "אין מופרך הדבר לבקר את מנחם הט', על ימים אחדים (בדיוק) וחפצי לדעת אם יתאים הזמן לזה שבוע שאחר ר"ח ניסן".

הביקור נדחה שוב ושוב, אך לבסוף, ביום ראשון י"ט סיון תר"צ, הגיע אדמו"ר הריי"צ לביקור בבוסטון¹⁵. בתחנת הרכבת בפרוביננס, הצטרף הרד"מ לנסיעה והיה הראשון מרבני העיר שקיבל את פניו של אדמו"ר הריי"צ.

פרנק ג' אלן

בהגיעם אל תחנת הרבת בבוסטון קהל רב מילא את הרחובות, ומשלחות מארגונים שונים נשלחו לקבל את פני הרבי. בכ"א סיון הגיע אדמו"ר הריי"צ מלווה ברד"מ ובנו אשר, אל אחד מבתי הכנסת בשכונת רוקסברי, שם נערך טקס הנפת דגלים לרגל 'יום בנקר היל' הנחגג בכל שנה בעיר. במהלך האירוע פגש אדמו"ר

הריי"צ את מושל בוסטון, סנטורים ועסקנים¹⁶. בכ"ז סיון, נערך טקס קבלת פנים בבית גיסו של הרד"מ, יעקב דוב טורמן, וחסידיים רבים מבוסטון והסביבה נהרו לטקס. בכ"ח סיון נערך מעמד קבלת פנים לאדמו"ר הריי"צ על ידי מושל מדינת מסצ'וסטס, מר פרנק אלן. אל המעמד הגיע אדמו"ר הריי"צ מלווה ברש"ג, הרד"מ ובנו אשר.

ביום ראשון ג' בתמוז יצא אדמו"ר הריי"צ את העיר לאחר שבועיים עמוסים. ביום זה נערכו מסיבות 'צאתכם

אוצר המלים האנגלי עני מדאי מכדי להביע את הבעת ההתמסרות, האהבה וההוקרה, מאשר בשפה העברית. רגשותי והוקרתי הכי עמוקה אליך הן באותה מדה".

(14) שם, עמ' קיב.

(15) בהבא לקמן ראה: כפר חב"ד, גליון 259 עמ' 42-

43. בית משיח, גליון 746 עמ' 32-26.

(16) 'The Boston Globw', 18' (16 ביוני 1930).

אדמו"ר הרי"צ על מדרגות הבית הלבן. קצוני משמאל: אשר רבינוביץ

התמונה שצולמה בדרך לקבלת פנים. לצד הרד"מ עומד בנו פרץ

מאוחר יותר באותו יום סודרה קבלת פנים המונית לכבודו של אדמו"ר הרי"צ בבית הכנסת הגדול של העיר. פרץ רבינוביץ, ממארגני האירוע, פתח את המסיבה במילות ברכה והתרגשות על בואו של אדמו"ר הרי"צ.

בדרך למעמד קבלת הפנים, ביקש צלם מקומי לצלם את אדמו"ר הרי"צ בעת הליכתו עם המלווים, הרב סילבר סיב אולם אדמו"ר הרי"צ נענה בחיוב ואמר לרב סילבר: "אם ליהודי יש הנאה מכך, צריך לעשות זאת בכדי לתת לו הנאה". וכך, נעמד אדמו"ר הרי"צ יחד עם הרב סילבר, הרד"מ ובנו פרץ והצלם תיעד את הרגע. כעבור מספר ימים, כאשר נפגש אדמו"ר הרי"צ עם נשיא ארצות הברית בבית הלבן, התללו אליו מארגני הפגישה, הרש"ג, חיים זלמן קרמר, אשר רבינוביץ וחיים אלחנן פוגלמן. בעת הביקור נעמדו כולם על מדרגות הבית הלבן לתמונה משותפת.

בי"ט תמוז, נערכה מסיבת פרידה מאדמו"ר הרי"צ טרם צאתו את ארצות הברית. המסיבה התקיימה בביתו של חיים זלמן קרמר בניו יורק, לביתו הגיעו נכבדי החסידים, רבני אנ"ש וחברי אגודת חסידי חב"ד שהסבו לצד שולחן ערוך יחד עם אדמו"ר הרי"צ. בין היושבים ניתן היה לראות את הרד"מ ובנו אשר, שהגיעו במיוחד מבוסטון לחזות שוב באדמו"ר הרי"צ.

ביציאתו מגניו יורק, לווה אדמו"ר הרי"צ לספינה על ידי אשר רבינוביץ, שאף הצטלם לצידו על גבי הספינה.

כשמונה שנים לאחר הביקור כתב אדמו"ר הרי"צ לרד"מ במענה על בקשתו לכפול בביקור נוסף²¹: "בדבר ההצעה לבוא למדינתם צלחה, לא אכחד כי מאז בקורי בשנת תר"ץ נשאר לי געגועים לבקרים, ומה גם . . אשר

21) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ח"ד עמ' שעא. ומכתב דומה כשנה לאחר מכן (שם, עמ' תקיח): "כבד לי לתאר באותיות הכתב . . את גדול תשוקתי העמוקה והפנימית להתראות עם אנ"ש והתמימים יחיו צמודי לבבי".

חסידעשע", איך האב גידאוונט אין א בעזונדער צימער, נאך מנחה האט מען דעם עולם גיגעבין משקה און דארטין האט מען גיזונגען, דער רב ראבינאוויץ, סילווער און איך זאיינען גיוען אין א ננדער צימער בא א שיינער פאיינער סארירטין טיש, פרוכט משקה, מזונות, טיי קאפע . . צו מנחה האט מען קיין תחנון ניט געזאגט¹⁸.

ביומנו של אדמו"ר הרי"צ מאותו יום הוא מציין: "היום ג' שנה שנפרדתי משפאלערניא". הרד"מ, שהיסב לצד אדמו"ר הרי"צ בחדר הפנים בביתו של הרב סילבר, הזכיר זאת בפניו, בהמשך לכך שלא אמרו תחנון בתפילת מנחה. כפי שמספר אדמו"ר הרי"צ בהמשך מכתבו לרעייתו הרבנית:

"הרב ראבינאוויץ האָט זעך זייער געלאָסן אַ זאַג גיטאַן, האָיינט איז דאָך ג' תמוז.

וואָס איז ג' תמוז, האָט גיפּרעגט הרב סילווער, ג' תמוז זאָגט ראבינאוויץ איז דער טאָג וואָס דער ר[ב]ן זאָל גיזונד זיין אַרויס פון תפיסה"¹⁹.

נענה הרב סילבר: "אזי? האיינט? און האיינט איז דער גרייסער גאסט בא מיר אין מאיין הויז. גיבעט ענשולדיקונג²⁰."

בעקבות דבריו של הרד"מ יצא הרב סילבר מהחדר וסיפר את מהותו של יום לכל הנאספים, הוא חילק 'משקה' ומיני טעימה והקהל כולו פצח בשירה.

18) תרגום: לאחר כמה דקות התפללו מנחה בניחוח חסידי. אני התפללתי בחדר נפרד. לאחר מנחה חילקו לציבור 'משקה' וניגנו. הרבנים רבינוביץ וסילבר ואני, נכנסנו לחדר אחר; היה שם שלחן ערוך בפירות, משקה, מזונות, תה וקפה . . במנחה לא אמרו 'תחנון'. 19) תרגום: הרב רבינוביץ אמר במתינות ובנחת: הרי היום ג' בתמוז...מהו ג' בתמוז? - שאל הרב סילבר.

ג' תמוז - אומר הרב רבינוביץ - הוא היום שבו הרבי, שיהיה בריא, יצא מהכלא.

20) תרגום: ככה? היום? והיום האורח הדגול הזה נמצא בביתי... סליחה!

היועץ המשפטי לממשלה, בנימין כהן, כדי שידרשו אישור משלטונות הצבא הגרמניים ליציאתו הבטוחה של אדמו"ר הריי"צ דרך ריגה לסטוקהולם.²³

בנימין כהן היה אחד מיועציו הקרובים של נשיא ארצות הברית פרנקלין רוזוולט, ברנדייס אכן פנה אליו ויחד הם פנו לגורמים שונים במחלקת המדינה שעמדו בקשרי אינטרס עם הלמוט וולטאט, אחד מחברי המפלגה הנאצית.²⁴

וולטאט ניאות לפעול לחילוץ הרבי, וכעבור כחודש ניגשו קצינים נאציים לחפש את הרבי בוורשה הנצורה. כשהמידע על כך הגיע לאשר רבינוביץ הוא מיהר לכתוב לברנדייס את כתובתו המשווערת של הרבי, הלה העביר אותה הלאה, אל מחלקת המדינה, שמיהרו להעבירה לוולטאט.

בנימין כהן

בהמשך לכך, שירות המודיעין של הצבא הנאצי שלחו את הקצין ארנסט בלוך למצוא את הרבי בורשה. לאחר חיפושים ממושכים מצאו והבריחו לריגה דרך ברלין, משם לסטוקהולם ובח' אדר שני הגיע אדמו"ר הריי"צ לחופי ניו יורק.

יום אחד בלבד לאחר הגעתו, התיישב אדמו"ר הריי"צ לכתוב מכתבי תודה לאלו שפעלו גדולות ונצורות להצלתו. במכתבו לאשר רבינוביץ, פותח אדמו"ר הריי"צ בתארים²⁵: "ידיד בן ידיד, הנכבד והנעלה, עסקן חרוץ, בעל מדות תרומיות, אי"א מר אשר ש' המכונה, לאיער ארטזור ראבינאוויטש", וממשיך: "בזה הנני לתת לו את תודתי וברכתי בעד כל הטוב אשר עשה טרח ויגע בהשתדלות הכי חרוצה להוציא בעזה"י אותי ואת משפחתי שליט"א מן המיצר אל המרחב²⁶, ובגלל זאת יעזר השי"ת לידידי וזוגותי תחי' ויגדלו את ילידם ש' לתורה חופה ומעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה גדולה, ויצליח לו השי"ת בכל אשר יעשה לטובת ישראל כי ידעתי את לבבו הטובה ואהבתו לעשות טוב וחסד".

בי"ז אדר שני ת"ש, הרחיב הרד"מ במכתבו לאדמו"ר הריי"צ אודות פעולות בנו: "כאשר בא בני אשר בבקשה אליו [=אל השופט ברנדייס] עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א

מסיבת הפרידה בבית קרמר. הרד"מ יושב מימין בחזית התמונה

כל ידידנו אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו כולם כאחד מקושרים בעבותות אהבה כמים הפנים כו' . ומגעגעים להתראות הנה בודאי חפצי ה' לחזות בנועם אנ"ש ותלמידי התמימים יחיו". כעבור שנתיים הגיע אדמו"ר הריי"צ להתיישב בארצות הברית.

חילוץ הניסי של אדמו"ר הריי"צ

בי"ז אולול תרצ"ט פלשה גרמניה הנאצית לפולין, פלישה שהיוותה את תחילתה של מלחמת העולם השנייה. בימים שלאחר מכן החלו הגרמנים בהפצצות כבדות על ערי פולין. אדמו"ר הריי"צ, שהתגורר באטוואצק, החליט לנסוע במהירות לריגה.

בדרכו לריגה עבר אדמו"ר הריי"צ בוורשה, אולם עד מהרה זו הפכה לבצורה ולא ניתן היה לצאת ממנה. ארבעת החודשים שלאחר מכן היו קשים מנשוא, הנאצים ימ"ש הפציצו את העיר ללא סוף, עד לכיבושה. הרבי עבר מבית לבית כשבכל פעם פצצות עזות ניחתו מעל ראשו והבניינים ליצידו בערו באש.

מיד עם בוא הידיעה על מצבו של הרבי לחסידי חב"ד בארצות הברית, החלו בשתדלנות אצל בכירי הממשל שיפעילו את קשריהם להוצאתו מפולין. גם אשר רבינוביץ הכניס את עצמו בעובי הקורה לחילוץ אדמו"ר הריי"צ.

בחודש תשרי ת"ש שלח אשר דו"ח לשופט ברנדייס על מצבו של אדמו"ר הריי"צ, בסיום הדו"ח מבקש אשר מברנדייס לפעול במהירות. הוא הזכיר לו את פגישתו עם אדמו"ר הריי"צ תשע שנים קודם לכן, בעת ביקורו בארצות הברית²², ומתחנן אליו כי יתן כל סיוע שרק יוכל. אשר מציע במכתבו לברנדייס כי יצור קשר עם

(22) בכ"ז טבת תר"צ נסע אדמו"ר הריי"צ מבולטימור לווינינגטון שם נפגש עם ברנדייס וביקש ממנו שיעמוד בראש הצלת יהודי רוסיה.

(23) בריאן מארק ריג, 'Rescued from the Reich' (שיקגו, 2004), עמ' 61.

אולם, בזכרונות ר' דוד איידלמן ישנה גרסה שונה למעורבותו של אשר רבינוביץ בסיפור ההצלה.

(24) היה זה קודם הצטרפותה של ארה"ב למלחמה.

(25) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"ב עמ' ז.

(26) ליכותו של אשר ניתן לזקוק גם את הצטרפותו של הסנטור דייוויד וואלש למאמצי ההצלה (בית משיח, גליון 92 עמ' 15).

בראשית ימי המיצר קבלו בסבר פנים יפות ובהכרה אמיתית, ולא יצא בהבטחות וכדומה, אך תיכף שם מעיניו להענין ועשה גדולות, ושום אדם זולתו לא ה' יכול לעשות כמוהו, לפניו נפתחו כל השערים, ואף הגדולים מהנאצית שמעו לקולו". בהמשך לכך מציג הרד"מ כי אדמו"ר הריי"צ יכתוב לברנדיס מכתב תודה.

אשר רבינוביץ עומד לצד אדמו"ר הריי"צ על הספינה
באחת מארצות הברית, תמוז תר"צ

הריי"צ ב' כסלו תש"א (תרגום מיידש)³²: "לצערי, מכל ההבטחות הגדולות והדיבורים הנעימים שנאמרים לכם, עדיין לא יצא כלום. אני מאד שבור מכך ויש לי, בשל כך, צער גדול".

בהמשך המכתב מורה לו אדמו"ר הריי"צ כיצד לפעול הלאה: "כתוב נא - לא מברק ולא טלפונית, אלא רק יכתוב - למכירי, שהם יפעלו ברצינות שיתנו להורנשטיין את הוויות לאמריקה, ושהקונסול בצרפת, בניס, יתן לרב שניאורסאהן הוויה, ושיעזור להם מול השלטונות הצרפתיים אודות נסיעתם משם. הש"ת יעזור לכם".

כעבור מספר ימים כותב אדמו"ר הריי"צ לרד"מ³³: "ידידי בנו מר אשר ש' ראוי לתהלה ולא לתוכחה כי הוא עשה ועושה את שלו באמונת אומן ומה יוכל לעשות כי ממלל הוא על אודנין דלא שמעין, וכונתי היתה - וגם בהוה - לעוררו אשר צריך לכתוב עוד פעם ועוד פעם עד כי יעזר הש"ת ויתעוררו לעשות נאמנה, והש"ת יעזרנו להוושע כי יבאו בנותינו וחתנינו יחיו כשורה וצלחה בגשמיות וברוחניות".

בכ"ב כסלו הגיע אשר רבינוביץ מוויניגטון לניו יורק ודיווח לאדמו"ר הריי"צ על פעילותו להצלת אדמו"ר שליט"א. למחרת כתב אדמו"ר הריי"צ לאביו הרד"מ³⁴: "ידידי בנו ש' היה

אדמו"ר הריי"צ משיב לרד"מ²⁷: "תודה לידידי ש' על אשר הזכירני לכתוב תודתי וברכתי להישיש חכם הנודע בעל מדות תרומיות מר בראנדעיס ש' בעד כל פעולותיו הטובות בעדנו להוציאנו בעזה"י מן המיצר אל המרחב"²⁸.

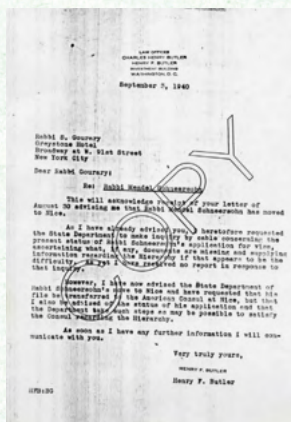
כשהגיע אשר רבינוביץ ליחידות, קם אדמו"ר הריי"צ מכיסאו, על אף מצבו הבריאותי, חיבקו ונישקו על שהציל את חייו. המקרה נשנה אף בפעם נוספת בה אשר הגיע ליחידות²⁹.

החג שנולד בעקבות מכתב

בחודש תמוז ת"ש מספר אדמו"ר הריי"צ לרד"מ³⁰ כי מאז שצרפת נכנסה למלחמה, לא נודע מה שלום אדמו"ר שליט"א והרבנית, מה מעשיהם והיכן הם נמצאים. הקשר נותק, אולם, יחד עם זאת מבשר כי הגיע מברק מאד"ש כי הם נמצאים בווישי ושלומם טוב.

במהלך מאמצי הצלתו של אדמו"ר שליט"א מעמק הבכא האירופאי, אשר רבינוביץ הופעל פעם נוספת, כשהוא מייצר אפיק השתדלות דיפלומטית חשובה ביותר להשגת וויזות עבור אדמו"ר שליט"א והרבנית. עמו ועם העו"ר באטלר עמד בקשר רצוף הרש"ג, שהרבה לשוחח איתם בטלפון, ולכתוב להם באנגלית, ע"י המזכיר ר' ניסן מינדל³¹.

אמנם, למרות פעולותיו המסועפות, כותב לו אדמו"ר

אחד ממכתביו של העו"ר הנ"ל באטלר לרש"ג

תמול פה, ובטח יספר לכבוד ידידי את פרטי הענין, אבל אותי הנה עוד טרם הרגיע הדבר. הא' כי היה צריך לראות בעצמו אם נשלחו התלגרמות להקונסולים וטוב הוא שיה' העתקה. . וגם אודות ההשתדלות שיתנו להם רשינות יציאה שזו תלוי בממשלת אשכנז הנה בדבר זה עוד לא נעשה דבר".

אדמו"ר הריי"צ לא סמך על הפקידים של מחלקת

המשך בעמוד 41 <<

32) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע,

ח"ה עמ' קצו. יש לציין שהמכתב נכתב בידיש, בשונה מהמכתבים לרד"מ שכתבו בלשון הקודש, כנראה בשל חוסר התמצאות של בני הרד"מ בשפה זו.

33) שם, עמ' רז.

34) שם, ח"ה עמ' ריט.

27) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"ד עמ' שמו.

28) מכתב התודה שכתב אדמו"ר הריי"צ לברנדיס בהמשך לכך

נדפס באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ח"ב עמ' יט.

29) מזכרונות ר' דוד איידלמן שנכח במקום.

30) שם, ח"ג עמ' רפב.

31) קובץ כ"ח סיון שמונים שנה (ברוקלין, תשפ"א), עמ' 42.

כשאני נכנס אל הרבי
ל'יחידות', הרבי מרים את
עיניו הק' ומביט עלי,
וכאילו אומר לי:

**אני רואה
אותך, ומכיר
אותך...**

שתי גישות בחינוך הבחורים בדורנו,
ושתי סיבות לנסיעה לרבי. ההבדל בין
קומוניסט לחסיד, וההבדל בין גאווה
לעצלות. על 'יחידות' של תלמידי
ה'תמימים', ועל 'יחידות' של בני זוג
אמריקאיים ■ מתוך ספר לדמותו של
המשפיע בעל מסירות הנפש הרה"ח הרב
מנחם מענדל פוטרפס ע"ה, בעריכת הרב
ישראל אלפנבין, הנמצא בשלבי עריכה
מתקדמים - לקראת יום היארכייט ד'
תמוז, 30 שנה לפטירתו (תשנ"ה-תשפ"ה)

ה'בית ישראל' שא"ל: ומה עוד?...

א ר' מענדל סיפר לי על אברך למדן מלונדון, שהיה מחסידי גור. האברך הזה היה אצל ר' מענדל וסיפר לו שכאשר היה בארץ ישראל, נכנס אל רבו האדמו"ר ה'בית ישראל' זצ"ל והתלונן שיש לו ספקות באמונת חכמים. הגיב ה'בית ישראל': און וואס נאך? [=ומה עוד?]

החסיד לא הבין למה רבו לא התייחס לדבריו, כאילו אין בדבריו שום משמעות, ושאל את ר' מענדל לפשר הדבר.

אמר לו ר' מענדל: הפשט בדברי רבך הוא כך. אם יש לך ספקות באמונת חכמים, אולי זה מוכיח שיש לך גם ספקות באמונה בקב"ה?...

(מהרב בנימין כהן ש"י, מלבורן)

מה שמועה שמע ובא?

מרגלא בפומיה דר' מענדל:

על הכתוב 'וישמע יתרו', אומרים חז"ל: 'מה שמועה שמע ובא? - קריעת ים סוף ומלחמת עמלק'.

כלומר, כאשר יתרו שמע על מלחמת עמלק שהתרחשה לאחר שהעולם ראה את כל הניסים הגדולים שהתרחשו בקריעת ים סוף, אמר לעצמו: אם לאחר כל גילוי האלוקות הגדול הזה, בכל זאת מעיזה הקליפה להגיע ולהילחם, הרי זה מוכיח שחייבים להגיע למשה רבנו.

זוהי הכוונה 'מה שמועה שמע ובא?', מה היה הדבר שגרם לו להבין שחייבים לנסוע אל הרבי? 'קריעת ים סוף' - ומלחמת עמלק, ההתרחשות של רצף שני האירועים הללו בזה אחר זה, הוכיח לו שחייבים להתקשר לרבי, וללא זה אפשר, חס ושלום, להישאר שקועים בשאול תחתית, יחד עם כל הגילויים האלוקיים הנשגבים ביותר שרואים בעולם.

שהרבי יסתכל עליך

נוהג היה ר' מענדל לומר שכאשר נוסעים לרבי, אזי בנוסף למטרת הנסיעה שאתה רוצה לראות את הרבי, הרי חלק עיקרי ממטרת הנסיעה הוא - שהרבי יסתכל עליך.

כחלק מהחינוך לנסיעה לרבי בהיבט זה, הסביר ר' מענדל לתלמידיו את משמעותה של הכניסה ל'יחידות'

Rabbi, I can't! [=רבי, אינני יכול!]

ר' מענדל אמר שאנחנו רואים מכאן עד כמה הרבי יורד ב'יחידות' עד לדרגות הכי נחותות של האנשים שנכנסים אליו. וכמובאר בד"ה באתי לגני תשי"א לגבי מה שאמר אדמו"ר האמצעי לאחד האברכים שנכנסו אליו.

(מהמשפיע ר' דוד אבא זלמנוב שי')

מה בין קומוניסט לחסידי?

סיפר ר' מרדכי קוזלינר ע"ה: שאלתי פעם את ר' מענדל מה ההבדל בין קומוניסט וחסיד? (נראה שכוונת השאלה היתה שהרי שניהם, להבדיל, מדברים לכאורה על אותו רעיון - שלילת האנוכיות והבעלות הפרטית, וההתמסרות המוחלטת עבור הכלל - אם כי בוודאי יש הבדל גדול ביניהם).

ענה לי ר' מענדל: ההבדל הוא קטן. הקומוניסט שונא את העשירים, ולא אוהב את העניים (כלומר, הוא מדגיש בעיקר את הצורך בשלילת ההתפשטות של הזולת, אך אינו עוסק בדאגה למי שסובלים כתוצאה מהרעיון שלו). ואילו החסיד אוהב את העניים ולא שונא את העשירים (כלומר, הוא מדגיש בעיקר את הצורך לדאוג למי שסובל, וגם את מי שפועל בשיטה מנוגדת לזו שלו - אין הוא שונא).

כשיוורדים מהר סיני...

סיפר ר' מענדל: באחת השנים, באסרו חג השבועות נכנס ר' חאטשע פייגין ע"ה אל הרבי הקודם והבחין שהוא שרוי בשמחה ('אויפגעלייגט'), והיה הדבר להפתעה ופלא בעיניו בשל קושי המצב בתקופה ההיא. הרבי הקודם הרגיש בכך ואמר לו: 'חאטשע, חאטשע! זאגן אז עס איז גוט - קאן מען נישט, אבער אראפקומענדיק פון בארג סיני איז פארט פרייליכער' [=לומר שהמצב טוב - אי אפשר, אבל כשיוורדים מהר סיני, בכל זאת שמחים יותר].

(מהשליח ר' ישראל לנדא שו" מטורונטו)

אצל הרבי: 'אל תסתירו מהרבי מאומה, כשנכנסים ל'יחידות', צריכים לספר הכל! וציטט את המסופר בפי חסידים כי לפני שבחור היה נכנס ל'יחידות' אצל הרבי הרש"ב, היה אומר לו המשפיע ר' הענדל ע"ה כשדמעות בעיניו: "אל תספר לרבי את מה שאתה רוצה לספר, ספר לו את מה שאינך רוצה לספר..."

והיה ר' מענדל מספר על עצמו: כשאני נכנס אל הרבי ל'יחידות', הרבי מרים את עיניו הק' ומביט עלי. ואני מרגיש כאילו הרבי אומר לי: אלטער בלאפער! [=שקרוך זקן!], אולי אתה יכול לספר לי איזה עוד 'בלופים' היו אצלך בשנה האחרונה? אני רואה אותך, ומכיר אותך. אני יודע ששיקרת בדבר זה ובדבר נוסף..."

'יחידות' שכונ...

ר' מענדל סיפר לי שפעם הוא עמד בתור להיכנס ל'יחידות' (בדרך כלל היה נכנס מהאחרונים בתור לאותו לילה). לפני שהגיע תורו להיכנס, שמע קול צעקה הבוקע מתוך חדרו הק' של הרבי: Rabbi, I can't! [=רבי, אינני יכול!]

לכל מקום שהוא

ילך - את תלכי

איתו. כשהאיש

שמע זאת, פרץ

בצעקה: Rabbi,

I can't! [=רבי,

אינני יכול!]

הדבר סיקרן אותו, והוא החליט לברר מה היה שם. מה התברר? נכנס אל הרבי זוג יהודים אמריקאיים, והם כתבו לרבי שהבעל מסתובב בכל מיני מקומות מפוקפקים ברמות קשות מאוד, ושאלו את הרבי מה עושים במצב כזה. אמר הרבי לאישה: 'לכל מקום שהוא ילך - את תלכי איתו. כשהאיש שמע זאת, פרץ בצעקה:

קליפת עמלק' והבונדיסט הכופר

כשהייתי בגלות סיביר, סיפר ר' מענדל, פגשתי יהודי שבהתחלה היה 'בונדיסט' [=הבונדיסטים ברוסיה היו יהודים כופרים, אתאיסטים גמורים, שדגלו בסוציאליזם טהור, סוג מסוים של צדק ושוויון כלכלי וחברתי], ולאחר זמן התאכזב מאוד מהרעיון הבונדיסטי והפך לקומוניסט. כאשר הקומוניזם השתלט על רוסיה וכולם האמינו שזוהי התקווה הגדולה של העולם, חשדו בו הקומוניסטים שהוא בונדיסט והשליכו אותו לכלא. אמר לי אותו יהודי: כעת אני לא בונדיסט ולא קומוניסט, אבל אני לא דתי ולעולם לא אהיה דתי. הוא הוסיף ואמר לי: אספר לך סיפור שימחיש לך מדוע לעולם לא אהיה דתי:

יום אחד הלך הרבי מראדזין ברחוב עם קבוצת תלמידיו, שנראו לבושים כמו חסידי פולין, עם מעילים ארוכים ופאות ארוכות. בצד השני של הרחוב הלכנו אנחנו, קבוצת יהודים בונדיסטים,

עם המנהיג שלנו. המנהיג שלנו אמר לנו, קבוצת הצעירים שהלכו איתו, בלעג גס: "הביטו על הסוס הגדול, עם הסוסים הקטנים לידו..." (כך כינה את הרבי וחסידיו, בגלל הפאות הארוכות שלהם). כולנו צחקנו להנאתנו, והתחלנו להשליך לעברם אבנים מהעבר השני של הרחוב.

הרבי מראדזין הביט על המנהיג שלנו ואמר לחסידיו: "הביטו עליו,

נראה לי שהוא רוצה למות מיתה משונה...". כולנו שמענו את דבריו וצחקנו על הרבי הזקן הזה שמדבר על 'מיתה משונה'...

המשכנו בדרכנו עד שהגענו למפעל שבו עבדנו, טחנת קמח. היתה שם מטחנה ענקית. המנהיג שלנו הפעיל את המטחנה, ובתוך כך צחק שוב על דברי הרבי: 'מיתה משונה, מיתה משונה'...

פתאום נתפס קצה בגדו במכונה ונמשך פנימה. הוא

ניסה לשחרר את הבגד, אך לא הצליח ואצבעו נסחבה פנימה. מאחר שהמכונה עבדה חזק והסתובבה מהר, ידו נגררה פנימה ומיד כל גופו נגרר פנימה. כולנו ראינו איך שהוא נטחן בתוך המכונה!... ניסינו לרוץ מהר ולסגור את המכונה, אבל היא כבר היתה באמצע התאוצה האדירה שלה, ומרוב התנופה העצומה וכובד הסיבוב זה לקח למכונה להסתובב עוד כמה סיבובים עד שנעצרה, ובינתיים גופו של המנהיג נטחן לגמרי הדק היטב והדם שלו השפירץ לעבר כל הפינות במפעל.

כך ראינו בעינינו כיצד התגשמו במילואם דברי הרבי מראדזין על 'מיתה משונה' למנהיג שלנו.

ובכן, אתה יודע מה עשינו בעקבות זאת? ניקינו את השטח מהדם, וכעבור רבע שעה המשכנו לעבוד כרגיל. כל מה שקרה לא השפיע עלינו כלל לשנות את השקפותינו. אתה שואל למה? - כי האידיאולוגיה הבונדיסטית חדרה כה חזק למוחותינו ולליבותינו, עד

שגם עובדה כה מוחשית לא יכלה להשפיע עלינו.

את הסיפור הזה סיפר ר' מענדל כשלימד את הבחורים מאמר חסידות של הרבי הרי"צ המתאר את גודל החוצפה והקרירות של קליפת עמלק.

(מר' טוביה בולטון שי')

האדמו"ר מראדזין

הרבי מראדזין הביט על המנהיג

שלנו ואמר לחסידיו: "הביטו

עליו, נראה לי שהוא רוצה

למות מיתה משונה..."

כולנו שמענו את דבריו וצחקנו

על הרבי הזקן הזה שמדבר על

'מיתה משונה'...

'ועצת ה' היא תקום'

ר' מוטל קוזלינר סיפר שפעם שאל את ר' מענדל האם שמע בשם הבעש"ט שאמר "תורה" על מאמר חז"ל 'מצוה הבאה לאדם אל יחמיצנה', שזה מלשון 'חמיצות', שאם כבר מזדמן לך לקיים מצוה, אל תעשה אותה באופן חמוץ.

ר' מענדל ענה לו: האם הבעש"ט אמר זאת - לא שמעתי. אבל ה"ווארט" עצמו הוא נכון.

יש איזה בסיס של דבר רע. לכעס ולגאווה יש מקור הגיוני, ואפילו לעצבות יש נימוק וצידוק כלשהו, ועם זה אפשר להתמודד. אבל לעצלות אין שום נימוק, אין שום בסיס הגיוני שמצדיק את העצלות. עצלות פירושה הוא שאדם פשוט מחליט שהוא לא רוצה לפעול. אז העצה היא להחליט שהוא כן מתחיל לפעול!

(מר' אליהו נתן סילברברג
שי')

כך "מסדרים" הצדיקים את העולם

פעם לימד ר' מענדל לתלמידיו את המבואר בתורת החסידות בנוגע לשלושת הברכות של 'בני, חיי ומזוני'. מובא שם הסיפור על יהודי שהקציבו לו מהשמיים רק שתי ברכות מתוך השלוש - בריאות ופרנסה בלבד - ורצה לזכות לילדים, והבעש"ט הציע לו להחליף את העשירות בילדים. וכך היה. הוא

ויתר על הפרנסה, וזכה בילד שנולד לו.

בהמשך לזה סיפר ר' מענדל את הסיפור הבא:

היהודי העשיר שרצה לזכות בילדים, הרוויח את עושרו על-ידי מסחר בעצים. היו לו יערות, והיו לו פועלים שחטבו את העצים, והיו מסמנים אותם ואוגדים אותם ביחד ומניחים אותם על הנהר הקפוא. כשהגיע הקיץ והקרח הפשיר, העצים נעו במורד הנהר עם הזרם והגיעו עד למקום מרוחק, ושם היו הפועלים שלו מעלים את גזרי העצים הללו ליבשה. והיה שם בית-חרושת בו ייצרו רהיטים מהקורות הללו.

היהודי העשיר הזה הלך אל הבעש"ט וביקש ממנו ברכה שיזכה לילדים. הבעש"ט אמר לו שזה אפשרי, בתנאי שיסכים להחליף את העושר שלו בילדים. האיש הסכים. אמר לו הבעש"ט: אולי תחזור קודם הביתה ותשאל את אשתך אם היא מסכימה לזה? האיש ענה לבעש"ט שאשתו מסכימה, והבעש"ט בירך אותו שכן יהיה.

הנסיעה מביתו של הבעש"ט עד לביתו ארכה שלושה

והוסיף ר' מענדל: פעם זימן הרבי הריי"צ אסיפת עסקנים ברוסיה, בימים הקשים של הקומוניזם, כדי לדון לגבי חיזוק החינוך. כשהעסקנים דיברו על חשיבות הארגון והסדר של ה'חדרים' וסניפי ישיבות תומכי תמימים המחתרתיים, אמר משהו שהקומוניסטים מאוד מסודרים במוסדותיהם, וצריך ללמוד מהם כיצד לנהל מוסדות עם סדר וארגון.

הגיב הרבי הריי"צ ואמר: שמעתי אומרים בשם הבעש"ט על הפסוק 'רבות מחשבות בלב איש

ועצת ה' היא תקום', שהמלה 'תקום' היא ראשי-תיבות 'תלמד קל וחומר מהם'. היינו, כדי להחליט מהי עצת ה', לפעמים אפשר ללמוד קל וחומר מהקליפות. ואמר הרבי הריי"צ: האם הבעש"ט אמר זאת - איני בטוח. 'אבער דער ווארט איז א ריכטיקער' [=אבל הפתגם הוא נכון].

(מהמשפיע ר' אשר פרקש שי')

כך מתקנים חלון שבור

בתקופת לימודי בישיבה בכפר חב"ד, היה לי טבע כזה שהייתי רוצה להספיק המון דברים ביחד ולכן הייתי עושה דבר אחד על חשבון דבר שני. כשדיברתי על כך עם המשפיע ר' מענדל, הוא תמיד הסביר לי שלא מקבלים החלטה טובה חדשה באופן שקיומה יבוא על חשבון פעילות אחרת שתיחלש בגלל זה. והיה אומר לי כך: 'תזכור! לא שוברים חלון אחד כדי לתקן בשבריו חלון שבור אחר. כשאתה עושה דבר טוב אחד, תעשה אותו בפני עצמו באופן מושלם, ולא תוך כדי פגיעה בדבר טוב אחר.'

(מר' אלעזר בקשי שי')

מהי העצה נגד עצלות?

פעם שאלתי את ר' מענדל האם בתורת החסידות מופיעה איזו עצה נגד מידת העצלות. הוא ענה לי שלא, והסביר את הסיבה לכך: לכל שאר המידות הרעות

קיבלה את פניו ברוב יגון ואנחה, והוא הגיב בפנים מלאות שמחה ועליצות. היא נדהמה ואמרה לו: האם לא שמעת שהפסדנו את כל רכושנו? והוא ענה לה: אכן, כל זה התרחש מכוח ברכתו של הבעש"ט שבירך אותנו שנפסיד את כל רכושנו ותמורת זאת נזכה בבן. כשהאישה שמעה זאת, שמחה אף היא עד מאוד.

כעבור זמן קצר הורע מצבם של הזוג עד ששקעו בחובות עצומים, והנושים באו ולקחו מהם את ביתם, והם עברו להתגורר ליד הנהר. הם מצאו שם כמה קורות עץ ישנות, מהן בנו לעצמם בית קטן ודל. האיש הצליח לזפת את הגג, ולעשות דלת כלשהי לדירה העלובה. וכך חיו שם בתנאי עוני מחפירים.

כעבור כשנה נולד להם בן, למרבה שמחתם. כעבור שנתיים נולד להם בן נוסף, אחריו נולדו להם תאומים, ואחריהם נולד עוד בן. ובכל פעם שהדירה הקטנה נהייתה צפופה עבור המשפחה, הביא האיש עוד כמה קורות עץ ישנות והכין מהן חדר נוסף. כעבור עשר שנים כבר היו להם עשרה ילדים. מובן שתנאי המגורים היו בתת-תנאים, וברכת הבעש"ט אליו שיפסיד את כספו התקיימה בהידור.

כדי לקיים את משפחתו, נאלץ האיש ללכת ממקום למקום ולקבץ נדבות. יום אחד הגיע הבעש"ט למקום בו היה האיש. כששמע על כך האיש, חפץ מאוד לראות את הבעש"ט, אך לא רצה שהבעש"ט יראה אותו, מחמת מעמדו הדל. ולכן הגיע לבית-הכנסת הצפוף, התחבא מאחורי כולם ואף כיסה את פניו בכובעו.

האיש עמד והביט על הבעש"ט ומיד קרא לו הבעש"ט בשמו והורה להביא אותו אליו. העמידו אותו מול הבעש"ט, ששאל אותו מה שלום ילדיו, והאיש ענה: ברוך השם, יש לי עשרה ילדים ואין מלים בפי להודות לרבנו על קיום ברכתו באופן נפלא.

שאל אותו הבעש"ט: האם יש לך איזו בקשה? האיש ענה שאין לו בקשה, והוא שמח בחלקו. אמר לו הבעש"ט: שמע נא. ילדים - כבר יש לך, ואתה לא תפסיד אותם. אם יש לך כעת איזו בקשה נוספת, אוכל לעזור לך. אמור נא לי מה אתה צריך. אמר האיש: קשה לי מאוד עם פרנסת משפחתי, לפעמים אין לנו מה

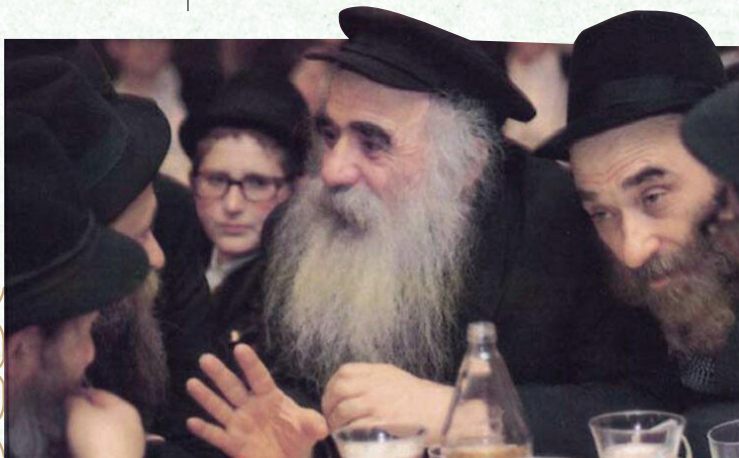
ימים. באמצע הנסיעה, אחרי יום וחצי של נסיעה, עצר האיש באיזה פונדק וראה שם שני יהודים שהגיעו למקום מהכיוון השני. אחד מהם אמר לחברו: שמעת מה קרה עם עשיר יהודי פלוגי (כוונתם היתה אליו, אך הם לא הכירוהו ולא ידעו שזה הוא)? - הוא הניח את כל קורות העצים שלו על הנהר הקפוא, ולפני שהספיק לסמן ולקשור אותם, פתאום אירע אמש (באמצע החורף) שהיה יום חם מאוד, הקרח של הנהר הפשיר וכל העצים נעו בנהר ונעלמו. כך הוא הפסיד את כל העצים שלו!

כשהעשיר שמע זאת, קם והתחיל לרקוד מרוב שמחה, כי הבין שברכת הבעש"ט מתחילה להתקיים. שני האנשים הללו תמהו: איך יהודי מסוגל להיות כה אכזרי ולשמוח כל כך כשהוא שומע על יהודי אחר שהפסיד את כל רכושו?

האיש המשיך בנסיעתו, עד הגיע למרחק של חצי יום נסיעה מביתו ועצר באיזו אכסניה. בהיותו שם, שמע שני אנשים אחרים מדברים על העשיר היהודי הגדול שרק לפני יומיים הפסיד את כל העצים שלו, והנה אתמול פרצה לפתע שריפה בבית-החרושת שלו וכל תכולתו עלתה בלהבות. נשארו רק כמה מכונות מברזל, אבל בוודאי לא יהיה לו כסף לתקן אותן לאחר שהפסיד את כל העצים שלו!

כשהעשיר לשעבר שמע זאת, הבין שברכת הבעש"ט הולכת ומתגשמת, ושוב קם והתחיל לרקוד בשמחה עצומה. שני האנשים אמרו זה לזה: איזה רשע הוא יהודי זה! איך הוא מסוגל לרקוד ולשמוח לשמע סיפור על נזק גדול שאירע ליהודי?

העשיר המשיך בדרכו עד שהגיע לביתו. אשתו

לאכול באמצע השבוע, ולפעמים אפילו בשבת אין לנו אוכל.

שאל אותו הבעש"ט: ממה אתה מתפרנס? ענה האיש: ניסיתי לעסוק בכמה דברים, אך לא הצלחתי בשום דבר. כעת אני רק מקבץ נדבות.

אמר לו הבעש"ט: עשה כעצתי. תשאיר קצת כסף לאשתך וסע למינסק, שם לא מכירים אותך. אולי שם תשרה עליך הברכה.

האיש הודה לבעש"ט על עצתו, נתן כסף לאשתו ונסע למינסק. כשהגיע לעיר, היה ערב שבת. העני הלך למקווה ואחר כך התיישב בבית הכנסת עם כל העניים. אחרי התפילה ראה אותו עשיר אחד והזמין אותו לסעוד בביתו הנאה והמפואר. העשירות זעקה מכל פינה. שטיחים נאים היו פרושים בבית, כלים מפוארים מילאו את החדרים ובסעודה הוגש אוכל עשיר ומכובד בכלים נאים.

ואולם, האורח העני ראה שבעל הבית ואשתו ובתו אינם נראים שמחים בכלל. האורח ניסה לשמח אותם בדרכים שונות, אבל ראה ששום דבר לא משמח אותם. אחרי הסעודה הודה העני למארח העשיר ושאל אותו למה הוא לא שמח. אמר לו המארח: עזוב אותי, לא תוכל להועיל לי. הפציר העני מאוד במארח עד שהאחרון סיפר שבתו היחידה היא בוגרת ואינה מצליחה בשידוכים. פעם אחת השתדכה עם מישהו, ואז החתן גויס לצבא. שוב השתדכה עם מישהו אחר, והחתן מת. זמן קצר לאחר שהשתדכה בשלישית, החתן השלישי השתגע. וכעת איש אינו רוצה להשתדך עמה.

אמר לו העני: דע לך שפעם הייתי עשיר כמון, והבעש"ט בירכני בילדים תמורת עושר וכעת אני מקבץ נדבות עבורם. עצתי לך: סע אל הבעש"ט ותבקש את ברכתו כמוני. הסכים המארח לנסות את העצה.

ביום ראשון בבוקר יצאו שניהם אל הבעש"ט. כשהגיעו, נכנס העשיר אל הבעש"ט וסיפר לו את סיפורו הטרגי. ביקש הבעש"ט מהעני שימתין בחוץ, ובישר לעשיר: כשתגיע לביתך, כבר יהיה חתן לבתך. ואני מבקש שתיתן את דמי השדכנות לעני זה. הסכים העשיר.

כשחזר העשיר הביתה, קיבלה אשתו את פניו בשמחה עצומה. היא סיפרה לו שהיום שב החתן הראשון לעיר, לאחר שהשתחרר מהצבא מוקדם מהצפוי. התברר

שהוא נשאר שומר מצוות, ומיד קבעו בהקדם מועד לחתונת בתם. לחתונה הוזמנו כל יהודי העיר, כולל העניים, והעשיר הסתובב ביניהם וזגזג 'לחיים' לכולם.

פתאום ראה העשיר מולו את הבעש"ט שבזכותו התרחשה כל השמחה הזו. הוא התרגש עמוקות, והודה לו מאוד. שאל אותו הבעש"ט: האם שילמת לעני ההוא דמי שדכנות? ענה העשיר: בוודאי נתתי. שאל אותו הבעש"ט: כמה נתת לו? ענה העשיר: נתתי לו סכום הגון, אלף רובלים. אמר לו הבעש"ט: זה לא מספיק. אמר העשיר: אם כן, אתן לו עשרת אלפים רובלים. אמר

הבעש"ט: זה לא מספיק. אמר העשיר: אתן 05 אלף. אמר הבעש"ט: לא מספיק. העשיר ניגב את מצחו מזיעה, ואמר: אז אתן לו 100 אלף רובלים. אמר לו הבעש"ט: נראה שאינך מבין אותי, אמור לי בבקשה כמה שווה כל רכושך. אמר העשיר: איני יודע. אמר לו הבעש"ט: תערך חישוב. חישב העשיר ואמר: רכושי שווה חמישה מיליון רובל. אמר לו הבעש"ט: תן לו מחצית מרכושך. תמה העשיר: הרי זה סכום עצום! יהיה עלי למכור לשם כך המון נכסים!

פנה אליו הבעש"ט בשאלה: האם תוכל לספר לי כיצד נהיית עשיר?

ענה האיש: לפני שנים הייתי עני מרוד וקיבצתי נדבות. יום אחד לא הצלחתי לקבץ שום נדבה, והייתי עצוב ומדוכא. הלכתי ליד הנהר כדי להירגע. פתאום ראיתי קורת עץ שצפה על הנהר. התקרבת אל הקורה וראיתי שאין עליה שום סימן. מיד הבאתי כמה גויים שימשו אותה מהמים, ואחר כך מכרתי אותה ושילמו לי עליה מאה רובל. למחרת הגעתי שוב למקום, והפעם היו שם שני קורות. משייתי אותן באותה דרך, ומכרתי אותן. אחר כך הגיעו עוד עשרה קורות, ואחריהן עוד הרבה קורות. את כולן משייתי ומכרתי בהצלחה רבה. איש לא ניסה להתחרות בי.

בדיוק אז שמעתי על איזה עשיר שהמפעל שלו לייצור רהיטים נשרף וגשאו רק מכונות הברזל. נסעתי לשם, קניתי ממנו את כל המכונות בזול ותיקנתי אותן. פתחתי מחדש את המפעל וכך התעשרתי עושר רב מייצור רהיטים.

אמר לו הבעש"ט: דע לך שכל רכושך הגיע אליך בזכותו של העני הזה! כעת תן לו מחצית מרכושך. אתה תישאר עשיר גם כך, והוא יקבל את הכסף כדמי שדכנות

דע לך שכל רכושך הגיע אליך בזכותו של העני הזה! כעת תן לו מחצית מרכושך. אתה תישאר עשיר גם כך, והוא יקבל את הכסף כדמי שדכנות על השידור של בתך, וגם הוא יתעשר מחדש, וכך הכל יסתדר

כשהוא פונה אלי כחבר ומנסה לקעקע את יסודות האמונה - זה הרבה יותר מכאיב. כך בדיוק אני מרגיש כאשר מישהו מתוכנו בא לטעון באוזניי שלבחורים בימינו אין פנימיות ואין איידלקייט!

בזאת יתהלל המתהלל

אחד הבחורים בישיבה התעורר בשלב מסוים והחליט להתחיל להתחזק בדרכי החסידות ולעסוק בעבודת התפילה. כמה מחבריו, שהכירוהו מהתקופות הקודמות, החליטו שהוא מתימר להתעלות לדרגות שאינן שייכות אליו ואמרו לו: 'עזוב את כל הדמיונות שלך, תחזור להיות כמו כלנו. תישאר

אחד מהחברה', בלי כל הדרגות המדומיינות שלך!'. דבריהם פעלו עליו נפילת רוח מסוימת והוא החל לתהות בלבו שמא הם באמת צודקים. החליט הבחור לגשת אל ר' מענדל ולספר לו על כל לבטיו והתחבטויותיו. ענה לו ר' מענדל במלוא העוז והתוקף: כתוב 'אל יתהלל חכם בחכמתו, אל יתהלל גיבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם בזאת יתהלל המתהלל: השכל וידוע אותו'. מה הפשט בפסוק זה? האם חכמה, גבורה ועשירות הם דברים לא טובים ולא ראויים? לא ולא. אלא אם האדם מתייחס אל יתרונותיו כאל הישגים אליהם הגיע בכוחות עצמו, כאילו זוהי חוכמתו האישית, גבורתו האישית ועשירותו אישית - זה לא ראוי ('דאס טויג נישט'). אבל אם הוא ניגש אל כל אלה מתוך הכרה פנימית שהגיע אליהם בזכות מתנת הקב"ה שחנן אותו, 'השכל וידוע אותו' - בוודאי זהו דבר טוב.

עליך לנצל את כל הכישרונות שלך בשביל המטרה האמיתית, וכאשר תעסוק בהם לא לכבוד עצמך ולא בשביל 'ישות' אלא לשם התחזקות אמיתית בעבודת ה', בהחלט ראוי שתנצל אותם במלוא היכולת שלך (ועיין ד"ה 'כי ידעתיו', ש"פ וירא תשל"ו).

על השידוך של בתך, וגם הוא יתעשר מחדש, וכך הכל יסתדר. כך "מסדרים" הצדיקים את העולם, סיים ר' מענדל את סיפורו.

(מר' טוביה בולטון ש"י)

כמו אותו חוקר יהודי

לאורך כל הדרך, שילב המשפיע ר' מענדל ע"ה בין שני הקצוות - הצורך ההכרחי לשמור על ה'צ'יור' האותנטי של החסידים, לצד הכוחות שמעניק הרבי בדורנו לכל מי שחדור בהתקשרות אמיתית אליו.

פעם נכח ר' מענדל בחתונה מסוימת, בה נכחו כמה מתלמידי הישיבה ואכלו ממה שהוגש בחתונה. הפטיר ר' מענדל בכאב

באוזני אחד מחברי הצוות הרוחני של הישיבה: "אח! הם מתיישרים כולם לאכול בניחותא, ואיש מהם אינו מתעניין ואינו שואל שאלות לגבי הכשרות של האוכל..."

עמיתו - שנהג לטעון בקביעות שלבחורים בימינו חסרה ה'עבודה' שהיתה מקובלת בדורות קודמים ב'תומכי תמימים' - קפץ מיד על המציאה והשיב לו בקריצה רבת משמעות, כאומר: "אכן, הנה אתה רואה בעצמך שחסרה להם שייכות לעניינים של פנימיות ואיידלקייט". אבל ר' מענדל המשיך ואמר לו מיד: "אבער זיי זיינען יקרים שביקרים, אבער זיי זיינען דעם רבינס' קינדער, אבער זיי זיינען מקושרים" [=אבל הם יקרים שביקרים, אבל הם בניו של הרבי, אבל הם מקושרים].

ר' מענדל הוסיף ואמר לו: 'ג'שתך מזכירה לי את אותו חוקר יהודי אכזרי, שאחרי כל המכות והעינויים שספגתי ממנו בהיותי במאסר, היה פונה אלי לבסוף ושואל אותי, בנימה ידידותית כביכול: החבר פוטרפס, הרי אתה אדם ריאלי. האם אתה באמת חושב שמשה היכה את הים עם המקל שלו וכך בקע אותו?!

'השאלה הזו', אמר ר' מענדל, 'הציקה לי הרבה יותר מכל המכות שהוכיתי. אמנם גופי מותש ונתון בידיהם, ואני יודע שהם מסוגלים לתת לי מכה ועוד מכה. אבל

איגוד
תלמידי
הישיבות
המרכזי - 770

בפעם ה-24 ברציפות

הדאטשע

תמים, גם בקיץ!

הקיץ
ביותר טוב

הישיבה
ביותר טובה

הנוף הפסטורלי הקסום > העיר העתיקה התורמת להווי ייחודי > התכניות המושקעות המקנות ידע חסידי עצום ו'קאך' בגאולה ומשיח > הטיולים האתגריים הגדושים בחוויות >>> **ה'נפש בריאה בגוף בריא' המושלם!**

חומרי הלימוד המגוונים > השיעורים המרתקים וההרצאות האקטואליות > האווירה החסידית > האש והחיות ב'משיח' > התענוג בלימוד שהופך להנאה של ממש >>> **ה'מקום שליבו חפץ' האמיתי!**

להרשמה: 077-261-9008

יחי אדונו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

ישיבת הקיץ תתקיים בקמפוס המרווח של ישיבה גדולה חח"ל צפת בין התאריכים: י"א - כ' מנחם אב.

עלות: 1,980 ₪ סבסוד מיוחד לנרשמים עד כ"ט סיוון: 1,490 ₪
*מספר המקומות מוגבל, בהתאם לכך, ייתכן שסיום הרישום יוקדם

איגוד
תלמידי
השיבות
המרכזי - 770

כבוד אדוני בשר

כינוס
התמימים
הארצי
התשפ"ה

עקב המצב, פרטים עדכניים
על האירוע יתפרסמו בעז"ה בקרוב

מקומות מיוחדים גם לאנ"ש!

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד